

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

О. І. Єгорова

**ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО
НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН: ШВЕЙЦАРІЯ,
АВСТРІЯ, ЛІХТЕНШТЕЙН ТА ЛЮКСЕМБУРГ**

Конспект лекцій

Суми
Сумський державний університет
2016

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН: ШВЕЙЦАРІЯ, АВСТРІЯ, ЛІХТЕНШТЕЙН ТА ЛЮКСЕМБУРГ

Конспект лекцій
для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації
035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)»
денної форми навчання

Затверджено
на засіданні кафедри
германської філології
як конспект лекцій зі змістового
модуля «Лінгвокраїнознавство країн
другої іноземної (німецької) мови».
Протокол № 6 від 01.06.2016 р.

Суми
Сумський державний університет
2016

Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн: Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн та Люксембург : конспект лекцій / укладач О. І. Єгорова. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 127 с.

Кафедра германської філології

Лінгвокраїнознавство – це «парасольковий» термін на позначення галузі лінгвістики на стику з іншими гуманітарними дисциплінами. Предметні сфери лінгвокраїнознавства охоплюють історію, географію, економіку, державний устрій, політичне та культурне життя країни, мова якої вивчається, тощо.

У пропонованих текстах лекцій подається теоретичний матеріал з різних аспектів життя та побуту Швейцарії, Австрії, Ліхтенштейну та Люксембургу.

Рекомендовано для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів, галузь знань – 03 «Гуманітарні науки». Матеріали можуть бути використані широким колом читачів для систематизації країнознавчих знань і підвищення загальної культури з лінгвокраїнознавства.

ЗМІСТ

	С.
ЛЕКЦІЯ 1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ З ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН	4
ЛЕКЦІЯ 2 ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ	14
ЛЕКЦІЯ 3 СУЧАСНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ	32
ЛЕКЦІЯ 4 ДЕРЖАВНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ	38
ЛЕКЦІЯ 5 ЕКОНОМІКА ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА	50
ЛЕКЦІЯ 6 ОСВІТА І НАУКА	64
ЛЕКЦІЯ 7 ІСТОРИЧНІ ВІХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І КУЛЬТУРИ	76
ЛЕКЦІЯ 8 СУСПІЛЬСТВО СЬОГОДНІ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121

ЛЕКЦІЯ 1

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ З ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН

1.1 Географічне положення

Швейцарія, офіційна назва – **Швейцарська Конфедерація** – розташована у центрі Європи на території 41 285 км². Країна простяглася на 348 км зі сходу на захід та 220 км з півночі на південь. Північною сусідкою Швейцарії є Німеччина, на заході вона межує Францією, на півдні – з Італією, а на сході за сусідів має Австрію та князівство Ліхтенштейн.

Швейцарія не має виходу до моря, проте її північний кордон частково проходить по Боденському озеру і Рейну, що бере початок у центрі Швейцарських Альп і частково формує східний кордон. Західний кордон проходить уздовж гір Юра, південний – уздовж італійських Альп і Женевського озера.

Найвища точка Швейцарії – пік Дюфур (4634 м) знаходиться на гірському масиві Монте-Роза у Пенінських Альпах. Найнижча точка – уріз води на рівні 193 м знаходиться в озері Лаго-Маджоре, що на кордоні з Італією.

Республіка Австрія – це переважно гірська країна у Центральній Європі, що не має виходу до моря і межує з Німеччиною та Чехією на півночі, Словаччиною та Угорщиною на сході, Словенією та Італією на півдні та Швейцарією і Ліхтенштейном на заході.

Площа країни — 83 871 км², приблизна протяжність зі сходу на захід – 580 км. Гросглокнер – найвища гора Австрії (3 798 м).

Географічно **Князівство Ліхтенштейн** розташоване у центрі європейської альпійської дуги. З площею у 160 км² країна посідає 4-те місце у списку малих країн континенту і межує на сході з Австрією, а на заході та півдні – зі Швейцарією.

Західний кордон формує р. Рейн. Протяжність країни з півночі на південь становить лише 24 км. На кордоні зі

Швейцарією розташована найвища точка Ліхтенштейну – гора Граушпіц висотою 2 599 м.

Велике Герцогство Люксембург – карликова держава в Західній Європі з територією 2 586 км². Разом із Бельгією і Нідерландами Люксембург входить до митно-економічного союзу Бенілюкс.

Люксембург має кордони з Бельгією (на півночі та заході), Німеччиною (на сході, де країна також обмежується р. Мозель) та Францією (на півдні). Протяжність – 82 км з півночі на південь та 57 км зі сходу на захід. Найвищою вершиною цієї країни є пагорб Кнайфф у північному Люксембурзі висотою 560 м.

1.2 Особливості рельєфу та ландшафту

Швейцарію можна умовно поділити на три геологічних регіони: гори Юра на півночі (10 % загальної території країни), Швейцарське плато у центрі (30 %) та Альпи на півночі (60 %).

Швейцарська Юра (від кельт. *jor* – «ліс») – це південно-східна частина Юрських гір довжиною приблизно 200 км. На його схилах ростуть букові ліси, вище – ліси з ялини і ялиці, а на верхів'ях – альпійські луки. Від Швейцарського плато гори відділяє обрив висотою майже 1000 м.

Швейцарське плато утворилося на місці прогину між Юрою та Альпами. Незважаючи на те, що Швейцарське плато охоплює лише 30 % території країни, більше $\frac{2}{3}$ населення проживає саме на цих територіях. Поверхня плоскогір'я пагориста, міжріччя вкриті лісами, а велика кількість озер та долин із родючими землями та пасовищами є важливими сільськогосподарськими регіонами країни.

Альпи – найвищий та найдовший гірський хребет серед систем, що повністю знаходяться у Європі. Вони розташовані на території 8 країн, проте з огляду на своє центральне положення у всьому Альпійському хребті саме Швейцарські Альпи називають Центральними. Вони розміщені на південь від

Швейцарського плато та на північ від державного кордону з Італією.

Типовою для ландшафту гірської Швейцарії є значна кількість льодовиків та льодовикових форм рельєфу з загальною площею заледеніння – 1950 км².

Ландшафт **Австрії** експлікує п'ять регіонів: Східні Альпи (займають 62,8 % території країни), Альпійські та Карпатські передгір'я (11,4 % території), Середньодунайська рівнина (11,3 % території), Віденський басейн (4,4 % території) і Чеський масив (10,1 % території).

Ліхтенштейн – гірська країна. Гори, що займають $\frac{3}{4}$ території країни, представлені відрогами хребта Ретікон. Загалом у країні виокремлюють три географічні зони: родючу долину Рейну на заході, район альпійської складчастості на південному сході та північну низовину.

Рельєф **Люксембургу** являє собою переважно горбисту піднесену рівнину, на півночі якої знаходяться відроги Арденн і Рейнських Сланцевих гір, що охоплюють 32% території країни. Південна частина вирізняється більш рівнинним ландшафтом. Вона називається Гутланд, займає 68 % території країни та є найбільш густонаселеною.

1.3 Кліматичні умови

Швейцарія має помірний клімат, що знаходиться під впливом Атлантичного океану. Західні вітри переміщують маси морського повітря до Швейцарії та впливають на рівні опадів у країні. Водночас холодні вітри з півночі сприяють швидкому зниженню температури повітря, а також формування ясної погоди.

Альпи слугують природним бар'єром для атлантичних повітряних мас: південна Швейцарія, що перебуває під впливом Середземного моря, відзначається значно м'якшим кліматом та набуває ознак континентального. Гірський характер ландшафту країни зумовлює різючі погодні відмінності у різних регіонах. Так, на території гір та передгір'їв літні температури становлять

+16...+18 °С, а в північних областях та низинах – +18...+27 °С. Взимку у горах прохолодніше: -8...-12 °С, а на рівнинах – не нижче за -2...-4 °С.

Оскільки значна частина **Австрії** знаходиться в горах, її кліматичні умови досить різноманітні. Залежно від регіону тією чи іншою мірою позначаються атлантичні, континентальні і середземноморські впливи. Північно-західні вітри, що панують на півночі і заході, несуть м'яку і вологу погоду з Атлантичного океану (-1 ...-7 °С узимку, +18 ... +24 °С влітку). На сході Австрії сильніше виражені континентальні впливи. Опадів тут менше, хоча влітку частіше трапляються зливи. Для Альп характерні місцеві вітри. Найважливіший із них – теплий і сухий фен, який створює сприятливі умови для землеробства.

Незважаючи на гірське розташування, клімат у князівстві **Ліхтенштейн** доволі м'який, оскільки воно з усіх боків захищене горами від холодних вітрів. Середньорічна температура +9,5...+10,6 °С, у січні – 0 °С (у горах -6...-10 °С), у липні +18 С (у горах – +12...+14 °С). Типовим для Ліхтенштейну є фен – теплий сухий вітер з півдня, що зазвичай дме восени та взимку протягом 1–5 днів та сприяє подовженню вегетаційного сезону.

Люксембург відзначається помірним кліматом, що знаходиться під впливом вітрів Атлантичного океану. У країні панують суха м'яка зима і приємне літо. Температура впродовж року, як правило, не опускається нижче 0 °С: у середньому +1,4 °С у січні, +18,6 °С у липні. На півночі регіону Еслінг панує прохолодніший клімат із більшою кількістю опадів.

1.4 Природні ресурси

Гідроресурси. У **Швейцарії** знаходиться 6 % запасів прісної води Європи. Її річки належать до басейнів трьох морів: Північного, Середземного та Чорного. До найбільших річок належать Рейн, Рона, Лімат і притока Рейну Ааре. Крім того, Швейцарія відома своїми озерами, найпривабливіші з яких розташовані довкола Швейцарського плато – Женевське та

Фірвальдштетське, Невшательське і Цюрихське озера, а також Боденське озеро в Альпах. Більшість із них має льодовикове походження. Льодовикова вода та вода від опадів в Альпах використовуються для видобутку гідроелектроенергії для внутрішніх потреб країни.

Річки Інн, Зальцах і Енс, що протікають по північній міжальпійській депресії, дренують північ **Австрії**, Драва у південній депресії – південь країни, а Мур і Мюрц – її східну частину. Єдина судноплавна річка – Дунай, що протікає через Австрію від м. Пассау на кордоні з Німеччиною до передмість Братислави у Словаччині. Найважливіша притока Дунаю на австрійській території – р. Інн. Урізноманітнюють ландшафт численні озера (580), переважно льодовикового походження. Найбільші за площею озера: Нойзідлер-Зее – на сході, поблизу кордону з Угорщиною, Боденське озеро – на заході, поблизу кордону зі Швейцарією.

Гори **Ліхтенштейну** також прорізані численними струмками та кількома швидкими річками, що мають значний гідроенергетичний потенціал. Головною водною артерією країни є р. Рейн (27 км), що має льодовикове живлення і швидку течію. Другою повноводною річкою довжиною 17 км є Заміна. Найбільше і єдине природне озеро у країні – Гампрінер-Зеле.

Найбільшою річкою **Люксембургу** є Мозель, що бере початок на північному сході Франції і формує 31 км кордону між Люксембургом та Німеччиною. До її басейну також належать річки Зауер або Сюр та Ур. Долина р. Ур оточена незайманою природою. Інші великі річки – Альзет на півдні та Вільц на півночі. Найбільшим сховищем питної води (50 %) є Верхньозауерське озеро, також Оверзауер, або От-Сур, – штучне озеро на північному заході країни на р. Зауер.

Корисні копалини. Швейцарія не багата на корисні копалини. У ній лише є незначні запаси вугілля, поклади залізних руд, незначні родовища графіту та тальку. Видобуток кам'яної солі, що проводять у верхів'ях Рони та Рейну на кордоні з Німеччиною, покриває потреби країни. Будівельна

промисловість послуговується піском, глиною, вапняком та камінням.

Австрія має різноманітні мінеральні ресурси: поклади нафти (головні родовища в районі Матцена), бурого вугілля (регіони Штирії та Верхньої Австрії), залізної руди (гора Ерцберг) та магнезиту (Штирія). Є незначні родовища міді, марганцевих та свинцевих руд (район Клагенфурта-Блейберга), бокситів, стибію, молібдену, графіту та солі.

Ліхтенштейн також не багатий на корисні копалини: тут видобувають вапняк для цілей будівництва і білу глину, а також алебастр для гончарства.

Надра **Люксембурга** багаті на залізну руду, поклади якої зосереджені на південному заході, в долині р. Альзет і її притоки Мамер. Регіон відомий під назвою «Червоні землі» через червоний колір ґрунтів, забарвлених залізом.

Промислове значення мають також запаси будматеріалів, зокрема пісковика, вапняку і шиферного сланцю в Арденнах, гіпсу та горючих сланців на півдні країни.

Флора та фауна. Близко 25 % території країни вкрито лісами: у горах, долинах та деяких плоскогір'ях. Деревина є важливою сировиною та джерелом палива.

Швейцарське плато знаходиться у зоні європейських широколистих лісів, де переважають дуб та бук, місцями сосна. На південних схилах Альп повсякчас зустрічається каштан, і вище гірськими схилами, утворюючи перехідний пояс перед альпійськими луками, ростуть хвойні. У горах багато яскравих квітів: крокуси, нарциси, рододендрони, ломикамінь, тирлич та едельвейс.

Тваринний світ країни перебуває під сильним впливом господарчої діяльності людини. Звичайні мешканці швейцарських рівнин – заць-біляк, куріпка, фазан та лисиця. Рідше трапляються ведмеді, вовки та бабаки. Високогірний пояс заселений гірськими козлами та високогірними лисицями. Серед птахів гніздяться беркут, глухар, дрізд, підкоришник, серпокрилець; на берегах рік та озер – мартини, у їхніх водах – форель, паля, сиг, харіус та інша риба.

Приозерні території густо заселені лебедями та качками, проте полювання на них суворо заборонене. Рибна ловля також знаходиться під суворим контролем держави: вона має лише спортивний характер та здійснюється на умовах ліцензії.

Найродючіші ґрунти в **Австрії** знаходяться у Віденському і Штирійському басейнах, а також місцями у Північноальпійських форландах. На природній рослинності відбивається різноманітність кліматичних умов. Однак природний рослинний покрив значною мірою знищений і змінений людиною. Для всіх долин і їх навколишніх схилів характерні три висотні пояси: рілля, ліси та альпійські пасовища. У долинах і низькогір'ї до відміток 1 070–1 220 м над рівнем моря переважають листяні породи, головним чином, бук, дуб і береза; вище послідовно змінюють одне одного ялина, сосна звичайна, модрина і, нарешті, сосна гірська, що утворює у високогір'ях сланикові зарості. Колись широко поширені у цій частині Європи хутрові звірі сьогодні стали рідкістю. Типовими для території залишаються лисиці, дикі кішки та куниці. Часто трапляються сарни, олені та бабаки.

Світ флори та фауни **Ліхтенштейну** подібний до швейцарського. На території країни функціонують шість резерватів, де охороняються ділянки первісної рослинності та місця гніздування птахів. Із 1 600 видів рослин 800 мають гірське походження. У країні водяться 55 видів, 17 – польових мишей, 140 – гніздових птахів, 7 – рептилій, 10 різновидів амфібій та 24 види риби.

Листяні ліси **Люксембургу** з буків і дубів як залишків первісної флори можна сьогодні знайти на півночі в Еслінгу. Типовими є також гостролисті падуби та вересові рослини. На півдні країни (Гутланд) інтенсивно розвивається сільське господарство. На південному сході Люксембургу можна зустріти деякі середземноморські види рослин (наприклад, м'яту).

Типові для Центральної Європи види ссавців, як-от лисиця, олень, дикий кабан, борсук, білка і соснова куниця, мешкають переважно у лісових районах країни. Серед птахів

поширеними є чаплі, блакитний зимородок, лисиці, дятел і хижакі, як-от канюки та яструби.

1.5 Населення та мови

Станом на 2015 р. офіційно зареєстрована кількість населення **Швейцарії** – 8 325 200 осіб. Країна славиться своєю офіційною багатомовністю. Статус офіційної мови мають німецька, французька, італійська та ретороманська. Важливо усвідомлювати, що у побуті швейцарці послуговуються швейцарськими діалектами цих мов із кантональними варіаціями. Проте всі державні та соціальні питання врегульовуються лише мовами стандарту.

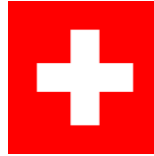
За останніми даними, станом на початок 2016 р. в **Австрії** проживає 8 700 471 особа, що на 115 545 осіб (1,35 %) більше, ніж у 2015 р. За конституцією країни (ст. 8) німецька мова є офіційною мовою у державі, проте фактично австрійці використовують австрійський варіант німецької мови (*Österreichisches Deutsch*).

Станом на початок 2016 р. у **Ліхтенштейні** було зареєстровано 37 623 осіб населення. Офіційною мовою країни є виключно німецька, проте більшість населення послуговується у побуті алеманським діалектом.

Станом на січень 2016 р. населеність **Люксембургу** становила 576 249 осіб. Країна має власну мову – люксембурзьку, в основу якої покладено діалект німецької мови з численними запозиченнями з французької. Французька та німецька мови також мають статус офіційних. Крім того, чимало жителів спілкуються англійською.

1.6 Державні символи

Прапор **Швейцарії** є похідним від герба кантону Швіц – одного з трійки кантонів, що у 1291 р. об'єднались у конфедерацію.

Державний прапор Швейцарії відповідно до стандартів має квадратну форму, проте торговий прапор – прямокутний. Колір прапора Швейцарії не змінювався ще з часів Священної Римської імперії, а ось форма зазнала модифікацій. За часів Конфедерації прапор був трикутним, проте пізніше він перетворився на білий хрест із п'ятьох квадратів на червоному тлі та був затверджений у 1889 р. як національний символ. Тоді ж було також ухвалено герб країни: червоний щит із білим хрестом.

Національним гімном Швейцарії є *Швейцарський псалом*, перекладений усіма офіційними мовами країни.

Громадянський прапор **Австрії** являє собою прямокутне полотнище з трьома горизонтальними смугами. У сучасному вигляді прапор з'явився після проголошення республіки у 1918 р., офіційно підтверджений у 1919 р. У 1933 р. прапор було усунуто і відновлено у статусі державного лише у 1945 р. після звільнення Австрії від німецьких військ.

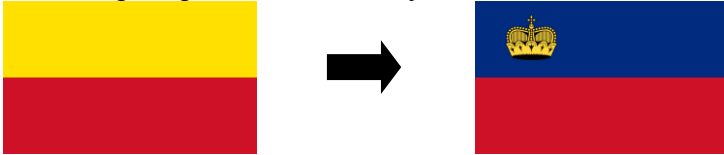
У центрі національного прапора розміщений герб країни – увінчаний баштовою короною та щитком на грудях одноголовий орел, що тримає в лапах серп і молот (на знак єднання селян та робітників). Герб затверджено у 1918 р. з падінням Австро-Угорської імперії. У 1945 р. на лапах орла з'являються ланцюги як символ звільнення країни від нацизму.

Країна гір, країна потоків – державний гімн Австрії з 22 жовтня 1946 р. Слова покладені на музику В. А. Моцарта.

Прапор **Ліхтенштейну** спочатку мав вигляд двох горизонтально розташованих смуг жовтого і червоного кольорів

правлячої династії. Припускають, що кольори теперішнього прапора відображають придворні кольори XVIII ст. Зображення корони з'явилося лише у 1937 р., після того як збірна команда країни на Олімпійських іграх 1936 р. зробила відкриття про ідентичність прапорів Ліхтенштейну та Гаїті.

Герб княжого дому Ліхтенштейн також використовується як національний герб, проте право його використання мають виключно члени княжого дому та представники державної влади, як винятки – за дозволом. Герб складається із символів, що репрезентують різні частини Європи, якими Ліхтенштейн історично пов'язаний через військові кампанії чи династичні шлюби.

Над молодим Рейном – національний гімн князівства Ліхтенштейн. Слова гімну написані 1850 р. пастором Я. Й. Яухом на мелодію гімну Великобританії *Боже, бережи короля*.

Король Нідерландів Віллем I, ставши у 1815 р. одночасно і правителем Люксембургу, прийняв у тому самому році герб і прапор герцогства, подібні до державних символів Нідерландів. Прапор герцогства відрізняється від нідерландського лише світлішим тоном нижньої смуги.

Ще з XIII ст. відомий родовий прапор Люксембурзького будинку із зображенням лева на біло-блакитному тлі. Нещодавня пропозиція сучасного парламентаря М. Вольтера замінити саме на нього діючий прапор одержала підтримку серед населення (90 %), проте не серед парламентарів.

ЛЕКЦІЯ 2 ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ

2.1 Швейцарія

Після сходження льодовиків приблизно 30 000 років тому територію сучасної Європи знову почали заселяти люди. На сьогодні достовірно відомо про декілька знахідок поселень давніх мисливців на території природних печер Швейцарії. З часом усе більше людей заселяли передусім територію Швейцарського плато, будували домівки з дерева та глини на пісковиках та берегах озер.

За часів Римської імперії (V ст. до н. е. – IV ст. н. е.) територію Швейцарії населяли переважно кельтські племена: гельвети – Швейцарське плато, лепонтійці – Тічино, седуни – кантон Вале, Женевське озеро та рети – долини Західних та Центральних Альп.

Гельвети були одним із найчисленніших племен та заселяли північно-західну частину сучасної Швейцарії. Цю місцевість римляни називали Гельвецією (лат. *Helvetia*). За винятком декількох частково збережених ферм та поселень, у країні залишилося дуже мало слідів перебування культів.

Під натиском германських племен гельвети почали свої спроби мігрувати до Південної Галлії, де зустрічали спротив від римлян. Спільне повстання галлів та гельветів у 52 р. до н. е. також не мало успіху і стало початком повільного, але упевненого процесу романізації кельтських племен та території Швейцарії (особливо у західних та північних районах та провінції Реція).

У 15 р. до н. е. територія Швейцарії була приєднана до Римської імперії. Римляни заснували чимало міст у країні, зокрема Цюрих, Базель, Женеву і Лозанну; лише Берн було засновано пізніше – у 1191 р. Особливою заслугою римлян є удосконалення торгово-транспортних шляхів на території Швейцарії, що зумовило її вигідне економічне положення на довгі століття вперед.

Починаючи з III ст. Римська імперія переживає свій занепад: не в змозі стримувати тиск із боку германських племен, римляни поступаються нападникам – племенам бургундів (на заході), алеманів (на півночі) та лангобардів (район Тічино).

Із IV ст. на територію сучасної Швейцарії проникає християнство. Крім того, саме в епоху раннього Середньовіччя формується «мовна карта» Швейцарії: романізоване населення сходу та центру країни переймає алеманську мову; на заході країни бургундська мова не приживається, натомість функціонують латинські діалекти, на базі яких у подальшому утворилася французька мова; у Граубюндені та Тічино продовжують функціонувати латинські діалекти – прапращури італійської та ретороманської мов.

Як і на інших територіях Європи, у середньовічній Швейцарії панують роздробленість та феодалний лад. Лише з приходом у франків до влади Карла Великого у 768 р. у Західній Європі поступово формується імперія Каролінгів.

Оскільки германці та кельти не були такими розвиненими культурами, як давні греки та римляни, їм знадобилося декілька століть, щоб перейняти ці знання. Цю роботу на себе взяли монахи.

За Верденським договором землі Франкського королівства були поділені між трьома синами-спадкоємцями імператора Карла. Невдовзі Бургундія та Італія ввійшли до складу Священної Римської імперії, заснованої у 926 р. германським королем Оттоном I Великим, у той час як на півночі більший вплив мали місцеві князі.

Значення оновлених торгівельних шляхів від Середземномор'я до Центральної Європи через Альпи було настільки великим, що германський король вивів території долин Урі, Швіц та Граубюнден з-під влади місцевих князів. Проте з приходом на трон Священної Римської імперії династія Габсбургів не визнала їх права та спробувала завоювати Швіц. На допомогу йому прийшли Урі та Унтервальден, які 1 серпня 1291 р. підписали договір, відомий як «Вічний союз». Із цієї

дати починається офіційна історія швейцарської держави, а з 1891 р. 1 серпня стало національним святом Швейцарії.

У XIV ст. Габсбурги неодноразово ініціювали війни за території, але повсякчас зазнавали поразки. Відчувши впевненість та надію на самобутність, до складу конфедерації ввійшли Люцерн, Цюрих, Цуг, Берн та Гларус. Врешті-решт Габсбурги були змушені визнати незалежність округів, які об'єдналися в конфедерацію.

Поступово швейцарці здобули славу «відважних вояків» у Європі і територія конфедерації у XV – поч. XVI ст. розширилася до 13 округів. Міста, входячи до складу Швейцарського союзу, набували статусу вільних міст, тобто ставали самостійними формуваннями у складі Священної Римської імперії.

На початку XVI ст. Реформація розпочалася у Німеччині й уже у 1520–1530 рр. поширилася Швейцарією. Центром реформаторського руху став Цюрих, де жив та вів свою політичну діяльність канонік Ульріх Цвінглі. Цвінгліанський напрямок протестантизму згодом об'єднався з напрямками кальвінізму у Швейцарську реформаторську церкву. Після нетривалих релігійних сутичок установилася рівновага між обома релігійними течіями.

За визначенням Г. Я. Гріммельсгаузена, під час Тридцятилітньої війни Швейцарія була відносним «оазисом миру та процвітання» у війсьній Європі, оскільки саме вона поставляла воїнів-найманців провідним європейським державам, які б не допустили її втрати на користь суперників.

Вестфальський мир 1648 р. поклав кінець війні та початок нового порядку у Європі, що базувався на концепції державного суверенітету. За цим договором офіційно визнавалася незалежність Швейцарії від Священної Римської імперії.

Французька революція мала значний вплив на Швейцарію як у політичному, так і філософському відношенні. Революція у Швейцарії почалася з кантону Во у 1795 р. та поширилася на інші франкомовні кантони. У відповідь на

спробу Берна та німецькомовних кантонів придушити революцію, Франція у 1797–1798 рр. окупувала Швейцарію та проголосила створення Гельветичної республіки.

Конституція 1798 р., створена на основі конституції першої Французької республіки, надавала всім швейцарцям рівні права перед законом і кодекс цивільних свобод. Утім багатьох швейцарців турбувало нівелювання традиційного федерального статусу країни. Ситуацію у 1802 р. урівноважило запровадження Наполеоном Бонапартом конституції, відомої як «Акт про медіації (посередництво)». Вона відновила федералізм, повернула чимало колишніх привілеїв кантонів і розширила їх кількість із 13 до 19.

Після поразки Наполеона Швейцарія повернулася до вкрай федеральної форми правління. Після повернення Францією анексованих кантонів Вале, Невшатель та Женева, їх загальна кількість сягнула 22. Паризький мирний договір 1815 р. закріпив за Швейцарією статус нейтральної держави.

Нова Конституція 1848 р. сприяла відновленню рівноваги між централістами-радикалами і федералістами-консерваторами. Загалом із німецького союзу держав-округів Швейцарія перетворилася на єдину союзну державу.

Із 1850 р. швейцарський франк набув статусу єдиної валюти країни, країна одержала федеральну столицю – Берн та офіційну назву *Швейцарська конфедерація*.

Модифікована Конституція 1874 р. посилила владу федерального уряду без загрози для федеративної основи Швейцарії. Відповідно до її положень кожен із 26 кантонів має свої власні прапор та герб. І сьогодні швейцарці передусім ідентифікують себе через приналежність до кантону, а вже потім до країни.

Визнаний європейськими державами на початку ХІХ ст. воєнний нейтралітет Швейцарії врятував її від воєнної розрухи ХХ ст. Проте з початком Першої світової війни виникла загроза національній єдності Швейцарії: франкомовні швейцарці переважно ставали на бік Франції, а німецькомовні – Німеччини. Країна відчула на собі тягар чотирирічної мобілізації

(переважно для охорони кордонів від вторгнення), дефіцит промислової сировини, безробіття та нестачу продовольства, що переросло у масові страйки в листопаді 1918 р., придушені армією.

Із початком Другої світової війни у країні також була проведена мобілізація, проте цього разу Швейцарія не була досконало технічно готовою зустрітися з ворогом. В оточенні тоталітарних держав та воєнних дій, не виробляючи достатньої кількості харчів та майже за повної нестачі сировини для промисловості, Швейцарія була змушена вести зовнішню торгівлю переважно з Італією та Німеччиною. Крім харчів та вугілля, Швейцарія охоче скуповувала золото в обмін на швейцарські франки, що стало приводом для довгого процесу розслідування фактів співпраці з нацистами.

Одразу по закінченні Другої світової війни Швейцарія перейнялась ідеєю створення ядерної зброї. І хоча плани не здійснилися, у 1954 р. на кордоні з Францією було створено Європейську організацію з ядерних досліджень CERN (ЦЕРН) – міжнародний дослідницький центр європейської спільноти, найбільшу в світі лабораторію фізики високих енергій. Зокрема її комп'ютерний центр поклав початок Всесвітньому павутинню (англ. *World Wide Web*), створив перший веб-сервер, сайт та браузер.

У 1960 р. Швейцарія стала однією з країн-співзасновниць Європейської асоціації вільної торгівлі й продовжує залишатися її членом, так і не ввійшовши до Європейського Союзу.

За результатами референдуму 1979 р. від Берна відокремився кантон Юра, а у 1999 р. була прийнята нова конституція, що зокрема закріпила розділ трьох кантонів (шести «напівкантонів»): Базель, Аппенцель та Унтервальден.

Довгий час Швейцарія мала статус спостерігача ООН і лише у 2002 р. стала її повноправним членом (на референдумі 1986 р. 75 % виборців проголосували проти вступу), а у 2009 р. стала підписантом Шенгенської угоди.

2.2 Австрія

Перші сліди людської життєдіяльності на територіях Австрії датуються епохою нижнього палеоліту. У 1991 р. на території Ецтальських Альп була виявлена заморожена мумія епохи неоліту – Крижана людина, або Етці, віком більше 5 000 років.

Чимало в Австрії знахідок так званої Гальштатської культури доби заліза, що приблизно тривала від 1200 р. до н. е. до 340 р. н. е.

Кельтські племена з'являються у східних Альпах близько 400 р. до н. е. і поступово засновують королівство Норік. Водночас на заході продовжували проживати рети.

Поступово, приваблювані значними запасами заліза та стратегічною важливістю регіону, його почали освоювати римляни і в ході мирної асиміляції у складі Римської імперії до середини I ст. н. е. остаточно формуються три провінції – Реція, Паннонія та Норік. Поступово вздовж Дунаю з'являються системи прикордонних укріплень (лімес) та доріг, історичні міста *Vindobona* (Відень), *Virunum* (Клагенфурт), *Juvavum* (Зальцбург), *Brigantium* (Брегенц), *Ovilava* (Вельс) та ін.

Територія Австрії була одним із районів наймасштабніших міграцій під час Великого переселення народів. Так, племена германців, маркоманів та сквадів заселяють північні території Дунаю, а натиск алеманів, гунів та остготів у V ст. поклав кінець провінційній оборонній системі Риму на р. Дунай. До цих племен поступово приєдналися й інші германські племена (ругії, герули, лангобарди).

На звільнені території також посунули бавари із заходу та слов'яни зі сходу. Баварці перебували під політичним впливом франків, у той час як слов'яни мали аварських правителів. Першими державними утвореннями слов'ян на цих територіях були держава Само (≈ 623 р.) та князівство Хорутанія, захоплене у VIII ст. баварськими герцогами.

Наприкінці VIII ст. австрійські землі входять до складу Франкського королівства Карла Великого після війни з аварами,

а після її розпаду у 843 р. – до Східного Франкського королівства. У VIII–IX ст. продовжується процес германізації та християнізації (з IV ст. н. е.) територій, під час якого виникають конфронтації між церковними представництвами м. Зальцбург і м. Пассау та східними християнськими місіонерами, очолюваними слов'янськими апостолами Кирилом та Мефодієм.

На завойованих територіях імператор Карл створив цілу систему марок (двнгерм. *marcha* – «кордон») – прикордонних провінцій для охорони кордонів і підпорядкування слов'янського населення (Фріулі, Істрія, Каринтія, Крайна, Штирія). На території сучасних земель Нижньої і Верхньої Австрії була сформована Східна марка, підпорядкована Баварії. У цей період почались активна німецька колонізація територій марок і витіснення слов'ян.

На поч. X ст. на території вторгаються угорські племена мадярів, витіснити яких вдається лише після перемоги Оттона I у 955 р., у результаті якої Нижня Австрія була повернена під контроль імперії і була знову встановлена Східна марка.

У 976 р. маркграфом Східної марки став Леопольд I, який заснував династію Бабенберґів в Австрії. У 996 р. уперше згадується старонімецька назва *Ostarrîchi* – східна область, від якої походить сучасна назва Австрії – *Österreich*. Із цих часів відбувається поступове зміцнення держави, посилення її самостійності й авторитету серед князівств імперії.

У 1156 р. австрійські маркграфи добилися перетворення Східної марки на герцогство у складі Священної Римської імперії шляхом одержання «Малого привілею імператора Фрідріха I Барбаросси.

Після смерті останнього представника роду Бабенберґів (1246 р.) розпочалася боротьба за оволодіння Австрією, до якої залучився й галицько-волинський князь Данило Романович. Унаслідок тривалої боротьби у 1282 р. права затверджує династія Габсбургів, представники якої з 1438 р. незмінно були також імператорами Священної Римської імперії. Незважаючи на постійне розширення територій та значну економічну стабільність на цих землях, до кінця XV ст. держава Габсбургів

залишалася сукупністю окремих земель, пов'язаних між собою лише династичними зв'язками, і постійно розпадалася на володіння окремих гілок габсбурзького дому.

У 1438 р. австрійський герцог Альбрехт V стає королем Німеччини й імператором Священної Римської імперії. Відень стає столицею Німеччини, а Австрійське герцогство – найсильнішою та найвпливовішою державою.

У XIV ст. в австрійських землях виникли перші станові представництва – ландтаги, до складу яких входили священники, магнати, дворяни і депутати міст кожної провінції. На початку XV ст. австрійські монархи стали періодично скликати об'єднані ландтаги для декількох герцогств, створюючи передумови до виникнення єдиного представницького органу для всієї Австрійської монархії.

Високий розвиток економіки, науки та освіти у XIV–XV ст. сприяв тому, що починає формуватись австрійська нація, яка поступово протиставляє себе німецькій. Водночас у країні вирує Контрреформація, що розпочалася за Рудольфа II (1576–1612), а її повна перемога припала на правління Фердинанда II (1619–1637).

Конфлікти вилились у Тридцятирічну війну (1618–1648), що почалася в Чехії, де глибоко укорінився протестантизм. У 1619 р. чеський сейм відмовився визнати імператором Фердинанда і обрав іншого короля. Цей демарш призвів до початку Тридцятирічної війни. За допомогою німецьких найманців армія Габсбургів у 1620 р. у битві під Прагою повертає чеську корону, розганяє сейм і оголошує католицизм єдиною законною вірою.

Австрія входить у період австро-турецьких війн, які тривали впродовж XVI—XVIII ст. Зокрема у 1683 р. турки взяли в облогу Відень і лише завдяки допомозі польського короля Австрія розгромила османську армію. Наступні перемоги дали можливість Австрії відновити панування в Угорщині, Хорватії, Трансильванії та Словаччині. У той час, коли на заході Європи завершували формування мононаціональні держави, Дунайська держава являла собою досить різномірну за складом населення

імперію (угорці, словаки, чехи, серби, німці, українці та румуни).

Упродовж 1701–1714 рр. Австрія вела війну проти Франції за іспанську спадщину, поступово переросла у Війну за австрійську спадщину імператора Карл VI, який залишив спадкові права своїй доньці Марії Терезії, у подальшому піддані сумніву аж до підписання Аахенського миру 1748 р., за яким визнавалася ця прагматична санкція.

Згодом Австрія втратила Сілезію на користь Пруссії. Між країнами починається конфлікт за гегемонію в Німеччині. У короткий період миру в 1772 р. Австрія разом із Пруссією та Росією бере участь у першому поділі Речі Посполитої та захоплює Галичину. У 1774 р. Австрія внаслідок війни з Туреччиною одержала контроль над Буковиною.

Австрійська імперія була створена у 1804 р. імператором Францем II (I Австрійським) на протигагу імперії Наполеона у відповідь на проголошення Наполеона імператором Франції. У 1806 р. під тиском Наполеона була скасована Священна Римська імперія, монархом якої традиційно був правитель Габсбурзької династії. Австрійці зазнали кілька великих поразок від Наполеона, але врешті-решт у складі антифранцузьких коаліцій вийшли переможцями з наполеонівських війн і приймали у себе Віденський конгрес 1814–1815 рр.

Унаслідок поразки наполеонівської Франції відбулося значне посилення позицій Австрії. Австрія виступила за реставрацію і збереження феодально-абсолютистського ладу в Європі. Австрія не лише повернула втрачені провінції, а й здобула нові землі – Ломбардію та території колишньої Венеціанської республіки, обміняні на багаті, але далекі та вразливі Австрійські Нідерланди (Бельгію).

У 1848 р. Австрія стає ареною революційних виступів, завданням якої було встановлення цивільних прав і свобод та ліквідація феодальних пережитків. Крім глибокої кризи політичної системи, приводом до революції стали міжетнічні суперечності в багатонаціональній державі, прагнення народів імперії до культурно-політичної автономії. Зокрема революційні

події охопили всі провінції Австрійської імперії та землі, населені українцями: Галичину, Буковину та Закарпаття. Особливо масштабними стали виступи у Відні, Празі та Львові. Фактично революція, що почалась у Відні, незабаром розпалася на кілька окремих національних революцій у різних частинах імперії. Врешті-решт Австрія вийшла з революційних потрясінь ослабленою, але зберегла свою цілісність.

Зусилля уряду, спрямовані на досягнення компромісу з правлячими колами окремих частин імперії у 1850–1860 рр. привели до створення у 1867 р. Австро-Угорської імперії. Ця подія зумовила низку зовнішньополітичних протистоянь та невдач країни з Росією, Францією, Пруссією та Італією.

У 1879 р. Австрія зближується з Німеччиною через укладення Австро-німецького союзу, спрямованого передусім проти Франції та Росії; згодом до нього приєднується також Італія (1882 р.), чим завершується створення Троїстого союзу. Зовнішня політика Австро-Угорщини відзначається посиленням експансії на Балканах, що призводило до зіткнень з Росією та Сербією.

Перша світова війна почалася оголошенням 28 липня 1914 р. Австро-Угорщиною війни Сербії у відповідь на вбивство у м. Сараєво ерцгерцога Фердинанда. 6 серпня було оголошено війну Російській імперії. Так, Австрія в союзі з Німеччиною, Італією, Болгарією та Туреччиною вступила у війну з Антантою (від фр. *entente* – «згода») – військово-політичним блоком, основними членами якого були Велика Британія, Французька республіка і Російська імперія,

Звістку про початок війни в Австрії зустріли з ентузіазмом: небезпека наступу російської армії згуртувала австрійців, і війну підтримали навіть соціал-демократи. Утім невдалі воєнні дії, посилення економічної та політичної кризи восени 1918 р. призвели до розпаду Австро-Угорщини та створення Першої Австрійської Республіки. Замість колишньої монархії Австрія прийняла парламентську форму правління, де фактичним главою держави був канцлер.

За умовами Сен-Жерменського мирного договору (1919 р.) нова австрійська держава мала невелику територію і німецькомовне населення. Вона не мала права об'єднуватися із щойно створеною Німецькою (Веймарською) республікою, проте прихід до влади в Німеччині націонал-соціалістів (1933 р.) надихнув австрійських прихильників аншлюсу (нім. *Anschluss* – «приєднання, об'єднання»).

Незважаючи на поразку путчу 1934 р., під час якого загинув канцлер Е. Дольфус, та тимчасову підтримку Італії, у ніч із 11 на 12 березня 1938 р. німецькі війська окупували Австрію і було оголошено про «аншлюс» обох держав.

У роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) Австрія ввійшла як провінція Третього рейху. Після звільнення територій військами антигітлерівської коаліції, подібно до Німеччини, Австрія та її столиця Відень були поділені на чотири зони окупації: американську, англійську, радянську та французьку. Після нацистського ярма австрійці знову прагнули до незалежності. З дозволу окупаційної влади була створена Друга республіка.

Упродовж наступних 10 років за допомогою окупаційних урядів Австрія поступово відновлювала свою економічну та політичну стабільність. Після підписання державами-переможцями Державного договору про відновлення незалежної і демократичної Австрії й виведення окупаційних військ у 1955 р. парламент Австрії прийняв закон про її постійний нейтралітет, за яким проголошувалася неможливість вступу Австрії до будь-яких військових альянсів та розміщення іноземних військових баз на своїй території.

Хоча нейтралітет Австрії замислювався за зразком швейцарського, на практиці він одержав своєрідний розвиток. У період канцлера Б. Крайського він був основою майже «пацифістського» зовнішньополітичного курсу Відня. Після перемоги Заходу в «холодній війні» нейтралітет адаптували до нових міжнародних умов. Після возз'єднання Німеччини у 1990 р. Австрія почала відходити від політики «абсолютного» нейтралітету через внесення поправок до державних актів, що

дозволяли б розвивати співпрацю з німецькими збройними силами. У 1991 та 1999 рр. Австрія також стала єдиною нейтральною державою, яка дозволила пролітання над своєю територією літаків союзників під час війни у Перській затоці та війни у Косово.

У грудні 1955 р. Австрія була прийнята до лав ООН, а у 1995 р. Австрія стала членом Європейського Союзу.

2.3 Ліхтенштейн

Археологічні свідчення дають інформацію про заселення території сучасного Ліхтенштейну вже в епоху неоліту. У зв'язку з тим, що болотисті та лісисті місцевості, гірські селі та паводки від р. Рейн були труднопрохідними для первісної людини, поселення розташовувалися на «острівцях» узвиш, як-от Лютценгютлі, Балансер та Боршт у регіоні гори Ешенберг. Також у цьому районі були знайдені укріплення бронзової доби, а розкопки на горі Гутенберг увінчалися знахідками мініатюрних фігур – зображення і тварин, що були виготовлені приблизно за 100 років до н. е.

Першими мешканцями території Ліхтенштейну, існування яких доведене наукою, були кельти, що залишили свій слід у топоніміці князівства (*Schaan, Eschen, Bendern, Nendeln* тощо). Крім того, з VIII ст. до н. е. на території нинішнього князівства селилися рети – стародавні альпійські племена, яких наближають до етрусків, проте чие точне походження до цього часу точно не з'ясоване.

З I ст. до н. е. Рим починає підкорення областей Східних Альп і далі вверх Дунаєм. У 15 р. до н. е. Рим підкорює ретів та затверджує свою владу у провінції Реція (лат. *Raetia*) та районі Норік (лат. *Noricum*), який населяли кельти.

У I–II ст. н. е. через Рецію пролягав один із найголовніших шляхів Римської імперії з Північної Італії на рівнини Центральної Європи, для охорони якого поблизу Вадуца було побудовано фортеці Ешен і Шалун. З часом мова

римських поселенців – латина – змішалася з мовою тубільного населення, унаслідок чого виникла ретороманська мова.

На момент падіння Римської імперії провінція Реція з усіх боків була оточена німецькими племенами. Остготи першими завоювали територію та дозволили іншому германському племені – алеманам, – оселитися на берегах Боденського озера та в альпійській долині Рейну. Так почалося поступове, довготривале і, швидше за все, мирне «онімечування» місцевого населення, що довгий час говорило ретороманською.

У VIII ст. частина Реції входить до складу Франкського королівства, а потім – імперії Карла Великого як частина герцогства Швабія, де за правління династії Гогенштауфенів (XII–XIII ст.) сформувалося феодальне володіння Шелленберг. У 1342 р. швабський князь Гартман, який одержав ці землі у спадок, засновує графство Вадуц (*Vaduz*), а потім входить у союз із власниками герцогства Шелленберг.

Рід графів Вадуц припинив своє існування у 1416 р. і їх території перейшли у володіння графів Брандис. Вони також придбали феод Шелленберг. Таким чином, у 1434 р. сформувалися сучасні кордони Ліхтенштейну, що охоплювали Оберланд (історично графство Вадуц) та Унтерланд (феод Шелленберг).

У лютому 1499 р. почалася Швабська війна, розв'язана імператором Священної Римської імперії Максиміліаном I Габсбургом і Швабським союзом – союзом між імперськими лицарями та імперськими містами південного заходу Німеччини, – проти Швейцарії. Підсумком війни стало підписання Базельського мирного договору, за яким фактично визнавалася незалежність Швейцарії від імперії, а графство Вадуц на дев'ять місяців увійшло до складу Швейцарії.

Упродовж майже трьох століть Вадуц та Шелленберг переходять з рук в руки. Зокрема за часів володіння графів Зульц, які не підтримали Реформацію, на території сучасного Ліхтенштейну католицька церква залишилася панівною. У 1699 р. Шелленберг, а у 1712 р. і Вадуц були продані князеві

Йоганну Адаму Андреасу Ліхтенштейн-Нікольсбургу – придворному вельможі австрійських Габсбургів.

У 1719 р. наказом імператора Священної Римської імперії Карла IV князівство Шелленберг і графство Вадуц були об'єднані у князівство Ліхтенштейн, першим князем якого і став Антон Флоріан фон Ліхтенштейн.

У XIX і XX ст. Ліхтенштейн не брав участі у війнах. Останній раз він був окупований у 1799 р. у ході наполеонівських війн. Однак через деякий час австрійці вигнали французів і самі окупували Ліхтенштейн.

Цікаво відзначити, що 30 вересня – 1 жовтня 1799 року через князівство пройшла російська армія під командуванням генералісімуса О. В. Суворова після свого героїчного переходу через Альпи. В країні досі зберігають пам'ять про цю подію. Зокрема у м. Бальцерс встановлено меморіальну дошку на честь О. В. Суворова.

Зі створенням наполеонівського «Рейнського союзу» у 1806 р. – об'єднання з 16 дрібних держав, яким була обіцяна самостійність – Ліхтенштейн приєднується до нього.

Після поразки Наполеона Віденський конгрес в 1815 р. автоматично вводить князівство до складу Німецького союзу і підтверджує таким чином «незалежність» Ліхтенштейну. До розпуску у 1866 р. цього союзу, що складався із 39 держав, князівство було його членом.

Як союзник Австрії Ліхтенштейн «узяв участь» в австро-прусській війні 1866 р., але його армія, що налічувала 80 солдатів і офіцерів, через передчасну поразку Австрії так і не вступила в бій, а повернулася додому у складі 81 особи (до неї доєднався один італійський солдат). У 1868 р. Ліхтенштейн розпускає свою армію і проголошує постійний нейтралітет.

З 1876 по 1918 р. князівство демонструє тісні зв'язки з Австро-Угорщиною, проте після Першої світової війни Ліхтенштейн розриває договір з Австрією і переорієнтовується на Швейцарію: у 1921 р. підписує угоду про торгівлю і поштову службу, а у 1924 р. приєднується до митного союзу. З цього часу на території держави офіційно функціонує швейцарський франк.

Під час Другої світової війни князівство додержувалося нейтралітету. Політика нейтралітету провадиться Ліхтенштейном у тісній співпраці зі Швейцарією, яка з 1919 р. здійснює дипломатичне представництво князівства за кордоном.

У 1990 р. Ліхтенштейн одержав членство в ООН, у 1991 р. – у Європейській асоціації вільної торгівлі, у 1995 р. – у Світовій організації торгівлі, а у 2011 став підписантом Шенгенської угоди.

2.4 Люксембург

Найдавніші сліди існування людей на території **Люксембургу** датуються епохою верхнього палеоліту (35 000 років до н.е.) нашої ери. Передусім – це знахідки кісток та елементів декору в районі м. Отрінген. На півдні країни (м. Аспельт, комуни Вейлер-ла-Тур, Люксембург і Дікірх) відомі залишки споруд, будинків та кераміки епох палеоліту, неоліту та бронзи.

З давніх-давен ці території були сприятливими для проживання, тож уже у VI–I ст. до н. е. на них з'являються галли. Їх змінили римляни, що приєднали землі до складу своєї імперії. У V ст. на територію Люксембургу вторгаються франки і пізніше вона входить до складу франкського королівства Австразії – величної імперії Карла Великого, а після її розподілу – до державних утворень Лотарингії.

Засновником династії Люксембургів став один із нащадків Карла Великого – граф Зігфрид, який у 963 р. на місці римського укріплення на р. Альзет побудував замок Лютцельбург (*Burg Lucilinburhuc*), тим самим заснувавши столицю сучасної держави та ознаменувавши початок державної незалежності Люксембургу.

Офіційно першим графом Люксембурзьким було проголошено нащадка Зігфрида – Конрада I. Його праправнучка стала відомою правителькою Ермезіндою Люксембурзькою, а її праправнук Генріх VII, у свою чергу, був імператором

Священної Римської імперії з 1308 р. У 1354 р. імператор Карл IV перетворює графство Люксембург на герцогство.

Зі смертю останнього представника династії Люксембургів чоловічої статі – короля Сигізмунда – у 1437 р. спадкоємицею стає його дочка і через шлюб з Альбрехтом Габсбурзьким герцогство переходить до Габсбургів. У 1443 р. воно було захоплене герцогом Бургундії, і влада Габсбургів була відновлена лише у 1477 р.

Розподіл імперії Габсбургів у 1555–1564 рр. унаслідок зречення від престолу Генріха V, призвів до переходу герцогства у володіння іспанського короля Філіпа II. Разом із Голландією і Фландрією вони утворили територію Іспанських Нідерландів.

Зайнявши позиції нейтралітету на початку Тридцятилітньої війни (1618–1648), зі вступом до неї Франції у 1635 р. герцогство все ж було втягнуто до бойових дій. Мир у герцогстві відновився лише з підписанням у 1659 р. Піренейського договору – мирної угоди між Іспанією та Францією.

У 1679–1684 рр. Франція планомірно знову захопила території Люксембургу, проте під тиском Аугсбурзької ліги у 1697 р. повернула її Іспанії.

У роки Війни за іспанську спадщину у 1714 р. Люксембург разом із Бельгією повертається до володіння австрійських Габсбургів і у 1715 р. інтегрується до Австрійських Нідерландів. Настає «золотий вік» розквіту та 80-річне панування миру в герцогстві.

Зі вторгненням Наполеона у 1795 р. Люксембург удруге підпадає під французьке «ярмо». Колишня територія була розділена на три департаменти (*departements*), у яких діяли конституція Директорії і відповідна система управління. Селяни Люксембургу потрапили під дію антицерковних репресій французького уряду, а введення військової повинності у 1798 р. призвело до повстання в Люксембурзі, яке було жорстоко придушене.

Подібно до інших європейських держав подальша доля Люксембургу була вирішена під час Віденського конгресу 9 червня 1815 р., що проголосив створення Великого Герцогства Люксембург та передав його управління на правах особистої унії королю Нідерландів.

Незважаючи на формальну незалежність, населення дуже страждало від драконівських методів правління короля Віллема I. У 1830 р. Люксембург підтримує Бельгійську революцію проти Нідерландів і оголошує про вхід до її складу. Проте наступні дев'ять років Віллем I продовжував висувати свої права на ці території.

За рішенням Першої Лондонської Конвенції 1839 р. Велике Герцогство Люксембург зазнало територіального поділу: на двох третинах його території було створено бельгійську провінцію Люксембург, а саме Велике Герцогство було визнане незалежним та залишилося в особистій унії з Нідерландами.

Унаслідок поділу герцогство зазнає значних економічних труднощів, вирішити які було покликане входження герцогства до Німецького митного союзу в 1842 р.

Після виходу герцогства зі складу Германського союзу в 1866 р. знову постає «люксембурзьке питання» між Пруссією та Францією. Суперечка вирішується у 1876 р., коли Люксембург набуває статусу «вічно нейтральної держави» згідно з рішенням Лондонської конференції.

Король Нідерландів Віллем III помирає 1890 р., не залишивши нащадка за чоловічою лінією. Відтоді Нідерланди і Люксембург очолюються представниками різних гілок королівської родини Нассау. Люксембург одержує справжню незалежність.

Незважаючи на «нейтральний статус» країни, у 1914 р. Люксембург був захоплений Німеччиною. Німецький міністр закордонних справ пообіцяв Люксембургу виплатити репарації за порушення нейтралітету, і окупація країни тривала до кінця Першої світової війни. З відновленням незалежності у 1918 р. у Люксембурзі відбулася низка змін. У 1919 р. його правителька Марія Аделаїда зреклася престолу на користь своєї сестри

Шарлоти під тиском звинувачень держав-сусідів у її колаборації з німцями під час окупації. Країна також була змушена припинити свої відносини з Німецьким митним союзом, втрачаючи свого головного імпортера промислової продукції. Тож після невдалої спроби встановити союз з Францією, у 1921 р. було встановлено діючий півстоліття залізничний, митний та валютний союз із Бельгією.

Нейтралітет Люксембургу був удруге порушений Німеччиною із вторгненням військ вермахту 10 травня 1940 р. Велика герцогиня і члени її уряду втекли до Франції, а після її капітуляції організували уряд Люксембургу у вигнанні в Лондоні та Монреалі. За німецької окупацією настало приєднання Люксембургу до гітлерівського рейху в серпні 1942 р. У відповідь населення країни оголосило загальний страйк, на який німці відповіли масовими репресіями

Після звільнення від окупації у 1944 р. Люксембург об'єднується з Бельгією та Нідерландами у митно-економічний союз Бенілюкс (нід. *Benelux Unie*, фр. *Union Benelux*); у 1945 р. – вступає в ООН. Розуміючи недовіру «нейтрального статусу», у 1949 р. герцогство приєднується до НАТО. У 1957 р. Люксембург також стає співзасновником ЄС, а з 1990 р. – членом Шенгенської угоди, яка скасувала прикордонний контроль у країнах Бенілюксу, Франції та Німеччини.

7 жовтня 2000 р. після зречення з престолу сина Великої герцогині Шарлотти через похилий вік трон посів Великий герцог Анрі.

У 2002 р. національною валютою країни став євро.

ЛЕКЦІЯ 3

СУЧАСНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ

3.1 Швейцарія

Існує близько 30 країн світу з федеративною структурою, і Швейцарія – найменша з них. Згідно зі ст. 1 Конституції Швейцарської Конфедерації територіальний устрій країни на сьогодні репрезентований 26 адміністративними одиницями – **кантонами**.

<i>№</i>	<i>Кантон</i>	<i>Рік заснування</i>	<i>Адміністративний центр</i>
<i>1</i>	Цюрих	1351	Цюрих
<i>2</i>	Берн	1353	Берн
<i>3</i>	Люцерн	1332	Люцерн
<i>4</i>	Урі	1291	Альтдорф
<i>5</i>	Швіц	1291	Швіц
<i>6</i>	Обвальден (Обвальд)	1291	Зарнен
<i>7</i>	Нідвальден (Нідвальд)	1291	Штанс
<i>8</i>	Гларус	1352	Гларус
<i>9</i>	Цуг	1352	Цуг
<i>10</i>	Фрібур	1481	Фрібур
<i>11</i>	Золотурн	1481	Золотурн
<i>12</i>	Базель-Штадт	1501	Базель
<i>13</i>	Базель-Ланд	1501	Лісталь
<i>14</i>	Шаффхаузен	1501	Шаффхаузен
<i>15</i>	Аппенцель-Ауссерроден	1513	Херізау/Троген
<i>16</i>	Аппенцель-Іннерроден	1513	Аппенцель
<i>17</i>	Санкт-Галлен	1803	Санкт-Галлен
<i>18</i>	Граубюнден	1803	Кур
<i>19</i>	Ааргау	1803	Аарау
<i>20</i>	Тургау	1803	Фрауенфельд
<i>21</i>	Тічино	1803	Беллінцона

22	Во	1803	Лозанна
23	Вале	1815	Сьон
24	Невшатель	1815	Невшатель
25	Женева	1815	Женева
26	Юра	1979	Делемон

У багатьох джерелах подається інформація про існування 23 кантонів та 3 «напівкантонів», що радше корелює з повсякденними уявленнями та практиками швейцарців. Конституція Швейцарії 1999 р. заборонила офіційно вживати термін «напівкантон», натомість запропонувала термін «кантони з половиною голосу». До них відносять кантони Аппенцель-Ауссерроден, Аппенцель-Іннерроден, Базель-Ланд, Базель-Штадт, Нідвальден та Обвальден.

На відміну від централізовано організованих країн у федеральній структурі Швейцарії кожен кантон вільний вирішувати питання своєї внутрішньої організації самостійно. Історично кантони являли собою окремі міні-держави з власними кордонами, армією та грошовими одиницями, починаючи з часів Вестфальського миру (1648 р.) і аж до офіційного встановлення Конфедерації (1848 р.). Утім чинна Конституція країни містить норми про суверенітет кантонів (ст. 3), які скоріш слід розглядати як данину традиції.

Кантони не мають права сецесії (виходу зі складу конфедерації), проте зазвичай мають ознаки державності (право мати свою Конституцію, свій уряд, суди тощо), які узгоджуються із загальними нормами федеративного права.

Кантони виконують завдання уряду, але здійснюють планування заходів, виходячи із власних потреб, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, культури або охорони внутрішнього порядку. Крім того, кожен кантон запроваджує додаткові податки у межах кантону для самофінансування.

Найнижчий рівень територіально-адміністративного поділу становлять **комуни (громади)**, які переймають частину завдань від кантону. До завдань громади, до прикладу, входять планування місцевості, функціонування шкіл, соціальне

забезпечення населення та пожежна охорона. Більші громади та міста мають свої парламенти та влаштовують референдуми (найбільша громада – 350 000 осіб, м. Цюрих). У менших за розміром комунах громадяни розглядають політичні проекти на зборах громади (найменша громада – 12 осіб, Коріппо, кантон Тічино). Комуна, як і кантон, запроваджує додатковий податок для своїх членів.

Проміжний рівень між кантоном та громадою займають **округи**, що переважно виконують функцію децентралізаторів влади кантонів та організаторів судочинства. 7 із 26 кантонів – Урі, Обвальден, Нідвальден, Гларус, Цуг, Базель-Штадт та Женева – завжди існували без окружного рівня влади. У багатьох кантонах спостерігається тенденція до ліквідації або об'єднання округів.

3.2 Австрія

Конституція Австрії визначає її форму правління як федеративну республіку. Напевне, більш тісний історичний зв'язок Австрії з Німеччиною, аніж зі Швейцарією, сприяв виділенню спільної для обох сучасних країн одиниці адміністративного поділу – **федеральна земля**.

Сучасна Австрія складається з 9 федеральних земель. Подібно до Берліна у ФРН, Відень в Австрії має статус столиці та окремої федеральної землі.

<i>№</i>	<i>Федеральна земля</i>	<i>адміністративний центр</i>
<i>1</i>	Бургенланд	Айзенштадт
<i>2</i>	Каринтія	Клагенфурт
<i>3</i>	Нижня Австрія	Санкт-Пельтен
<i>4</i>	Верхня Австрія	Лінц
<i>5</i>	Зальцбург	Зальцбург
<i>6</i>	Штирія	Грац
<i>7</i>	Тіроль	Інсбрук
<i>8</i>	Форарльберг	Брегенц
<i>9</i>	Відень	Відень

Землі утворилися разом із сучасною країною після Першої світової війни на руїнах Австро-Угорщини, проте територіальне оформлення вони одержали ще за Середньовіччя, відокремившись від німецьких князівств.

Федеральні землі складаються з **округів** та уставних міст. Округ складається з **громад (комун)** та міст. Столичне та деякі уставні міста також можуть мати окружний поділ. Громади, як правило, утворені з кількох населених пунктів.

Федеральні землі володіють порівняно незначним обсягом законодавчих повноважень. Так уже склалося історично, що впродовж довгого часу правління Габсбургів центральна влада зосереджувалася виключно у Відні.

3.1 Ліхтенштейн

Князівство Ліхтенштейн в адміністративному відношенні являє собою об'єднання 11 **громад (комун)**. Переважно громади складаються з одного-єдиного міста (поселення).

<i>№</i>	<i>Громада</i>	<i>№</i>	<i>Громада</i>
Нижній Ліхтенштейн		Верхній Ліхтенштейн	
<i>1</i>	Гампрін	<i>6</i>	Бальцерс
<i>2</i>	Маурен	<i>7</i>	Вадуц
<i>3</i>	Ругель	<i>8</i>	Планкен
<i>4</i>	Шелленберг	<i>9</i>	Трізен
<i>5</i>	Ешен	<i>10</i>	Трізенберг
		<i>11</i>	Шан

Історичні території графства Шелленберг у наші часи відносять до округу Нижній Ліхтенштейн, а історичні території графства Вадуц – до округу Верхній Ліхтенштейн. На сьогодні вони є виключно виборчими округами без адміністративних повноважень.

Незважаючи на свої незначні розміри, громади мають доволі дивні форми. На додаток до своєї основної території сім

громад мають мінімум один ексклав – частину території держави, географічно відокремлену від основної та оточену територіями інших громад: Бальцерс (2 ексклави), Ешен (2), Гампрін (1), Планкен (3), Шан (4), Трізенберг (1), Вадуц (5).

На додаток громади Планкен та Шан мають один та два анклави відповідно – території, відокремлені від основної території й оточені територіями лише однієї іншої громади.

3.4 Люксембург

Із 1843 р. країна адміністративно поділялася на три округи – Гревенмахер, Люксембург та Дікірх і налічувала 12 кантонів. 3 жовтня 2015 р. окружний поділ було скасовано через злиття низки громад (комун), кількість яких зменшилася з 116 до 105. 12 із цих громад мають статус міста. Таким чином, сьогодні основною одиницею адміністративного поділу в країні є **кантон**. І на відміну від скасованих у 2015 р. округів статус кантонів чітко прописаний у конституції країни (ст. 2).

<i>№</i>	<i>Кантон</i>	<i>№</i>	<i>Кантон</i>
Колишній округ Дікірх		Колишній округ Гревенмахер	
1	Клерво	6	Ехтернах
2	Дікірх	7	Гревенмахер
3	Реданж	8	Реміх
4	Віанден		
5	Вільц		
Колишній округ Люксембург			
9	Капеллен	11	Люксембург
10	Еш-сюр-Альзетт	12	Мерш

Кожен кантон має однойменний адміністративний центр, де, як правило, розміщені державні установи, такі як служба зв'язку та шляхобудування, органи податкової служби та служби оформлення спадщини. Крім того, в адміністративних центрах розташовані загальноосвітні школи та поліцейські відділки. До цього ж на кантональний поділ зважають у

питаннях нагляду за початковою шкільною освітою та ін. У кантонах колишнього округу Люксембург раніше і зараз розміщені міністерства та їх підрозділи.

Громади є органами самоврядування, чію діяльність раніше контролювали призначені Великим герцогом окружні комісари. При цьому органами такого самоврядування є виборні ради.

ЛЕКЦІЯ 4

ДЕРЖАВНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ

4.1 Швейцарія

Формально Швейцарія – *конфедерація*, під якою традиційно розуміють об'єднання чи союз самостійних, суверенних держав задля досягнення певних цілей. Фактично країна являє собою *федеративну демократичну республіку*, а державну владу поділено між федеральним урядом, кантонами та комунами.

Основи сучасної **Федеральної Конституції Швейцарської Конфедерації** закладені конституцією від 12 вересня 1848 р., яка де-факто перетворила союз держав на федерацію. Чинна сьогодні конституція була прийнята на референдумі 14 квітня 1999 р. і набула чинності 1 січня 2000 р. Вона об'єднала всі накопичені поправки до попередньої версії конституції, оновленої у 1874 р.

На рівні **федерації** розглядаються питання зовнішньої політики, внутрішньої безпеки, а також питання з інших сфер політичного, економічного та соціального життя федеративного значення. Широка самостійність **кантонів** виявляється у таких сферах, як шкільна освіта, релігія, юстиція, поліція, будування доріг, місцеве самоврядування, фінанси та податки, а до компетенцій **громад** входять облік населення, оподаткування, соціальне забезпечення, організація служб місцевої поліції, охорони здоров'я і шкільної освіти.

Федеральні збори – це парламент Швейцарії, що засідає у м. Берн та складається із двох політично рівнозначних палат – *Ради кантонів* та *Національної ради*. До функцій Федеральних зборів належать законодавство, обрання Федеральної ради (уряду), Федерального канцлера, федеральних суддів, командувача армією, а також арбітражу конфліктів між органами влади, питань схвалення помилювань тощо.

Рада кантонів – верхня палата Федеральних зборів налічує 46 осіб, які обираються раз на 4 роки по дві від кожного

з 20 кантонів та по одній від кожного з 6 «напівкантонів» (реалізація права «половинного» голосу), незалежно від кількості населення. Кожен кантон сам обирає процедуру виборів своїх представників у Раді кантонів.

Національна рада – нижня палата парламенту (200 осіб), що зазвичай обирається восени кожні 4 роки. Кількість представників від кожного кантону визначається на підставі статистичних даних про кількість населення.

Законодавчу владу на кантональному рівні здійснюють **кантональні парламенти**, чиї принципи виборів та терміни каденції та самі назви – Ландрат, Кантональна Рада, Велика Рада, Парламент – різняться від кантону до кантону. Крім того, у низці кантонів та округів зберігся такий інститут народної демократії, як «народна асамблея» – Ландесгемайнде – конституційне, законодавче зібрання.

Законодавчим органом на рівні громад у Швейцарії є **Загальні збори жителів** у невеликих комунах, або ж **Парламент громади** у більших комунах. Особливістю державно-політичного устрою Швейцарії є фактична роль громади в організації та здійсненні державної політики: *народовладдя* дозволяє швейцарцям зібрати підписи та поставити на референдум практично будь-яке питання. Отже, внутрішня політика в країні передбачає узгодження кожного важливого питання з громадами (комунами) та кантонами.

Федеральна рада Швейцарії – це федеральний уряд країни, що складається з 7 осіб, які очолюють 7 федеральних департаментів («міністерств»). Усі вони мають рівні права та обираються Федеральними зборами строком на 4 роки. Федеральна рада виконує функції колегіального голови держави; здійснює прийом голів та урядових делегацій інших країн; готує рішення за напрямками роботи департаментів та несе відповідальність за них.

Один із цих 7 голів департаментів («міністрів») виконує обов'язки **Президента Швейцарської Конфедерації**; ще один – обов'язки віце-президента. При цьому президент не є фактичним головою держави або Федеральної ради, а головує на

її засіданнях, продовжує керувати роботою департаменту, за який відповідає, а також виконує низку представницьких обов'язків голови держави.

Головним офісом уряду та його адміністративним апаратом є **Федеральна канцелярія**, розташована у м. Берн. Її голова – **Федеральний канцлер** – умовно вважається 8-м членом уряду, проте фактично таким не є.

Виконавча влада на кантональному рівні здійснюється **кантональними урядами**, що мають різні назви. Органи виконавчої ради у франкомовних кантонах очолюються «президентом»; «головою», «старостою» або «ландманом» – у німецькомовних.

Виконавча влада на рівні громад належить **Раді Громади**, офіційні назви якої різняться від кантону до кантону. На чолі ради стоїть мер або президент громади, що керує роботою місцевого уряду (часто за сумісництвом або взагалі на добровільних засадах).

Найвищий судовий орган Швейцарії – **Федеральний Верховний суд**. На федеральному рівні у ролі судів першої інстанції функціонують Федеральний кримінальний суд, Федеральний адміністративний суд і Федеральний патентний суд.

На рівні кантонів існує своя власна система судів нижчої та вищої інстанцій (кантональних, вищих, касаційних тощо), а судова практика на рівні громад здійснюється через систему мирових судів. Відмітною рисою судової системи Швейцарії є участь населення у здійсненні правосуддя через участь у розгляді певної категорії справ судом присяжних, залучення до правосуддя непрофесійних суддів тощо.

Найбільш відомими у країні є близько 15 партій, з яких у формуванні Федеральних зборів, як правило, беруть участь 4–5 найбільших та 2–3 менш великих. Представники найбільших та найвпливовіших партій входять до складу Федерального уряду.

До найпопулярніших партій Швейцарії належать **Християнсько-демократична (народна) партія, Вільна демократична партія, Ліберали, Соціал-демократична**

(Соціалістична) партія, Швейцарська народна партія, Альтернативний список, Християнсько-соціальна партія, Бюргерсько-демократична партія, Федерально-демократичний союз, Євангелічна народна партія, Зелена партія Швейцарії, Зелена ліберальна партія, Швейцарська партія праці, регіональні Ліга Тічино і Рух громадян Женеві та багато інших

З огляду на традиційну політику нейтралітету країна намагається уникати альянсів, які могли б спричинити військові, політичні чи економічні втручання інших сторін у справи країни.

У 1959 р. країна стала співзасновницею Європейської асоціації вільної торгівлі, а у 1972 р. приєдналася до Європейського економічного простору.

У 2002 р. Швейцарія набула офіційного членства в ООН та підписала «перший пакет» секторальних домовленостей між ЄС та Швейцарією. Завершальний «другий пакет» та договір «Про приєднання Швейцарії до Шенгенської і Дублінської угод» були підписані у 2004 р.

У 2008 р. Швейцарія стає частиною Шенгенського простору, визнає шенгенські візи й видає такі візи сама.

Сьогодні Швейцарія – це осередок чималої кількості міжнародних урядових і неурядових організацій, зокрема Міжнародного комітету Червоного Хреста. Ще понад 20 міжнародних організацій мають штаб-квартири в Женеві, Берні, Базелі та Лозанні.

4.2 Австрія

Відповідно до Федеральної Конституції 1920 р. (ред. 1929 р.), що повторно набрала чинності у 1945 р. Австрія є федеральною, парламентсько-демократичною республікою. З одного боку, Австрія – це федеративна держава, де повноваження законодавчої та виконавчої влади розподілені між Федерацією та федеральними землями. З іншого боку, з моменту

вступу Австрії до Європейського Союзу, крім австрійського законодавства на території країни діє законодавство ЄС.

Австрія має 18 представницьких міст із 751 у складі *Європейського парламенту*, представляє інтереси країни у *Європейській раді* та *Раді Європейського Союзу* або Раді Міністрів.

На **рівні федерації** законодавство здійснює двопалатний *парламент* Австрії, що складається з Національної і Федеральної рад, останні вибори до якої пройшли восени 2013 р. *Національна рада* представляє населення, яке шляхом прямого таємного голосування обирає 183 депутатів терміном на 5 років.

Першочерговим завданням верхньої палати парламенту – *Федеральної ради*, або *Бундесрату*, – є представництво інтересів федеральних земель у процесі законотворення. 61 депутат Бундесрату обирається парламентами земель (ландтагами). Землі представлені різною кількістю депутатів (3–12) залежно від чисельності населення. Строк повноважень депутатів Бундесрату – 4–6 років залежно від строку повноважень ландтагу, що обрав депутата.

Об'єктами законодавства **земельних** парламентів – *ландтагів* – переважно постають сфери захисту дітей та підлітків, охорони довкілля, мисливства, риболовства, сільського господарства, туризму тощо. Термін каденції – 5 років (у Верхній Австрії – 6 років.)

За впровадження та додержання законодавчих норм у країнах-членах ЄС відповідає *Європейська комісія*, до складу якої входять Президент Єврокомісії та 28 єврокомісарів, один із яких – представник Австрії.

На **рівні федерації** виконавча влада представлена федеральним президентом, федеральним урядом, збройними силами Австрії та поліцією.

Президент обирається населенням раз на 6 років, максимально на дві каденції. Із 8 липня 2004 р. по 8 липня 2016 р. обов'язки президента виконувалися Х. Фішером, а у період до наступних виборів (восени 2016 р.) виконуються тимчасовим органом із трьох голів Національної ради.

Президент призначає **Федерального канцлера** – голову уряду Австрії. Його заступником є **віце-канцлер**. **Федеральні міністерства** відповідають за свої напрямки ведення державної політики (фінанси, охорона здоров'я, внутрішні справи тощо). Разом усі вони формують **федеральний уряд**.

Уряд землі є вищим органом управління землі. Члени уряду обираються безпосередньо зі складу ландтагу. За поданням найсильнішої фракції у парламенті відбувається призначення голови уряду землі – губернатора. До складу уряду також входять його заступник та земельні радники.

У країні також функціонують державні **районні** або **земельні адміністрації**, утім влада на місцях здійснюється через органи самоуправління громад.

Голова громади та склад **ради громади** обираються, як правило, шляхом прямого голосування населення. Рада формує **правління**.

У сфері судочинства на рівні ЄС Австрія має по одному представнику-судді у складах **Європейського суду**, **Європейського суду загальної юрисдикції** та **Європейського суду з прав людини**.

Судова система Австрійської Республіки є винятковою компетенцією **федерації**. Землі не мають права створювати власні суди. Судоустрій та юрисдикцію судів визначає Федеральний закон. До системи державних судів не входять третейські (арбітражні) суди, що в австрійській юриспруденції одержали назву «суди приватного права».

Юрисдикція	
Суди загальної юрисдикції	Суди публічного права
<ul style="list-style-type: none"> • Верховний суд 	<ul style="list-style-type: none"> • Конституційний суд
<ul style="list-style-type: none"> • Верховні суди землі 	<ul style="list-style-type: none"> • Вищий адміністративний суд
<ul style="list-style-type: none"> • Суди федеральних земель 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Адміністративні суди земель

<ul style="list-style-type: none"> • Окружні суди 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Федеральний адміністративний суд
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Федеральний фінансовий суд

В Австрії функціонує багатопартійна система. Конституція Австрії закріплює за ними певні права щодо участі в управлінні країною. Головним правовим актом, що регулює діяльність політичних партій є Закон про партії.

До найпопулярніших партій країни належать **Соціал-демократична партія Австрії, Австрійська Народна партія, Австрійська партія Свободи, Партія Зелених, Команда Штронаха, НЕОС – Нова Австрія і Ліберальний форум, Альянс за майбутнє Австрії, Комуністична партія Австрії, регіональні Список Фріца Дікхаузера та Список Бургенланда та багато інших.**

Статус нейтралітету (від 1955 р.) визначив певні межі зовнішньої політики Австрії, але він жодним чином не декларував повну ізоляцію від світової політики, адже передусім передбачає уникнення військових альянсів та розміщення військових баз інших держав на своїй території.

1955 р. – набуття членства Австрії в ООН.

1956 р. – приєднання до Ради Європи.

1960 р. – країна-співзасновниця Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ);

1995 р. – вступ до ЄС; вихід з ЄАВТ. Після підписання Амстердамського договору 1998 р. Австрія одержала можливість користуватися перевагами оборонної політики ЄС. При цьому Австрія не є членом НАТО і не брала участі в програмах його розширення. Однак Австрія брала участь у миротворчій програмі НАТО «Партнерство заради миру».

Починаючи із сімдесятих років, Австрія загалом проводить політику «активного нейтралітету», пропагуючи мир і не втручаючись у міжнародну політичну і воєнну обстановку.

Сьогодні в столиці Австрії м. Відень розташовані штаб-квартири провідних міжнародних організацій, таких як Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ),

Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) і Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК).

4.3 Ліхтенштейн

Конституція князівства Ліхтенштейн визначає Ліхтенштейн як конституційну спадкову монархію на парламентських та демократичних принципах. Конституцію прийнято 5 жовтня 1921 р. (ред. 1938, 1939, 1965, 1990 та 2003 рр.).

Головою держави є монарх – *князь*. Чинний князь із 1989 р. – Ганс-Адам II Ліхтенштейн (фактично керує країною з 1984 р.).

Законодавча влада у країні належить князю та ландтагу (однопалатному парламенту). Фактично князь здійснює управління державою, візує прийняті ландтагом законодавчі акти, представляє Ліхтенштейн у відносинах з іншими державами, призначає державних службовців, володіє правом помилування. За результатами конституційного референдуму 2003 р. князь набув дуже широких повноважень, включаючи право накладати вето на будь-які законопроекти й рішення референдумів, розпускати уряд, призначати й звільняти членів уряду, одноосібно ухвалювати особливо важливі закони та призначати суддів. Таким чином, влада князя стала близька до абсолютної. Спроба обмежити повноваження князя і скасувати його право вето на рішення референдуму не була підтримана на конституційному референдумі 2012 р.

Ландтаг складається із 25 депутатів, які обираються прямим таємним голосуванням за системою пропорційного представництва (15 депутатів від округу Оберланд та 10 депутатів від округу Унтерланд) терміном на 4 роки. За згодою парламенту князь призначає *коаліційний уряд*, що складається із трьох представників парламентської більшості і двох представників опозиції: *голови уряду* та *урядових радників*. Із 27 березня 2013 р. уряд очолює Адріан Гаслер – кандидат від

коаліції Прогресивної громадянської партії Ліхтенштейну (FBP) та патріотичного союзу (VU).

Подібно до Швейцарії Ліхтенштейн практикує схвалення прийнятих парламентом законопроектів з боку народу: так, після голосування депутатів достатньо зібрати 1 000 голосів громадян, щоб законопроект був винесений на народне голосування. Крім того, така сама кількість голосів достатня для того, щоб парламент провів слухання про зміну або скасування вже чинного закону, а 1 500 голосів достатньо для ініціації нових виборів до парламенту країни.

Система судів загальної юрисдикції складається із трьох рівнів: Верховний суд – суд вищої інстанції, Вищий суд – суд апеляційної інстанції та Окружний суд – суд першої інстанції.

Функції конституційного контролю виконує Державний суд Ліхтенштейну, а адміністративного – Адміністративний суд. Професійні судді призначаються комісією на чолі з князем.

Політичні партії функціонують з моменту набрання чинності Конституції Ліхтенштейну в 1818 р. Кожні чотири роки відбуваються вибори до Парламенту Князівства, що разом із князем провадять законодавство в країні. До ліхтенштейнських партійних кіл входять **Патріотичний союз, Прогресивна громадянська партія Ліхтенштейну, Вільний список та Незалежні.**

Із 1923 р. Ліхтенштейн та Швейцарія утворюють митний і валютний союзи. Князівство Ліхтенштейн є членом ООН (з 1990 р.), Європейського економічного простору (з 1992 р.) і СОТ (з 1995 р.).

Незважаючи на те, що країна не входить до ЄС, у 2008 р. Ліхтенштейн стає частиною Шенгенського простору. Крім того, у 2004 р. Ліхтенштейн уклав із ЄС договір про розширення Європейської економічної зони. Довгий час підписання договору відкладалося внаслідок входження до ЄС у 2004 р. Чеської і Словацької Республік. Чехія і Словаччина відмовлялися визнавати Ліхтенштейн державою через невирішені питання, пов'язані з конфіскацією власності ліхтенштейнської правлячої родини на території колишньої

Чехословаччини. У 2009 р. врешті-решт було укладено договори про співпрацю та встановлення дипломатичних відносин з обома цими країнами.

Зі зрозумілих причин карликовій державі важко організувати дипломатичні представництва в усіх державах світу. Ліхтенштейн має власні посольства лише в Берні, Відні, Берліні, Страсбурзі, Брюсселі та Вашингтоні. Крім того, Князівство містить постійні представництва при міжнародних організаціях у Женеві і Нью-Йорку. Дипломатичні і консульські відносини з іншими державами і територіями Ліхтенштейн підтримує через представництва Швейцарії.

4.4 Люксембург

Велике Герцогство Люксембург із часів Другої Лондонської конференції 1867 р. є суверенною незалежною державою. Форма правління – парламентська монархія. Монарша корона є спадковою в родині Нассау (ст. 3 конституції). У країні діє конституція 1868 р., до якої вносили поправки у 1919 р. та декілька разів після 1948 р.

Законодавство в країні здійснюють 60 представників ***Палати депутатів***, що обирається шляхом прямих загальних виборів за пропорційною системою раз на п'ять років. ***Державна рада Великого Герцогства*** Люксембург є консультативним органом, що складається з 21 члена. Його функція – забезпечення консультативної допомоги у процесі законодавства.

Головою держави з осені 2000 р. є ***Великий герцог*** Люксембургу Анрі. Формально він має широкий спектр законодавчих та виконавчих повноважень: визначає порядок організації та розпуску уряду, зупроваджує в дію закони, призначає на цивільні й військові посади, командує збройними силами, укладає міжнародні договори тощо. Утім де-факто як голова держави він переважно здійснює низку функцій представницького характеру.

Повноваження виконавчої влади у країні поділяють між собою Великий герцог і *уряд*. Адміністративна влада знаходиться головним чином в руках прем'єр-міністра і кабінету міністрів. Партія, що формує уряд, повинна мати більшість місць в палаті депутатів.

Уряд складається з *прем'єр-міністра*, п'ятнадцяти міністрів та трьох державних секретарів. 4 грудня 2013 р. Ксав'є Бетель був обраний прем'єр-міністром Люксембургу. Управління в кантонах здійснюють *бургомістри*. Органами самоврядування в комунах є *виборні ради*.

Органом конституційного нагляду в країні є Конституційний Суд, вища судова інстанція – Верховний суд, до складу якого входять Касаційний суд та Апеляційний суд. Суди першої інстанції є 2 окружних суди, а нижчу ланку судової системи утворюють 3 мирові суди. Крім того, у країні функціонує система адміністративних, соціальних та військових судів.

У країні функціонує багатопартійна система. Востаннє громадяни Люксембургу обирали партійних представників до Палати депутатів у 2013 р., до складу якої ввійшли **Християнсько-соціальна народна партія, Люксембурзька соціалістична робітничка партія, Демократична партія, Зелені, Альтернативна демократична реформістська партія та Ліві**. Крім того, у країні існують осередки **Комуністичної та Піратської партій**.

Незважаючи на свої незначні територіальні розміри, Люксембург є активною фігурою на міжнародній політичній арені. Передусім Люксембург входить до трійки Бенілюксу (1960 р.) – Економічного Союзу між Бельгією, Нідерландами та Люксембургом, – а також є країною-співзасновницею ЄС.

У 1945 р. країна приєдналася до ООН, а у 1949 р. стояла у витоків заснування НАТО. Люксембург є членом численних всесвітніх організацій (ВООЗЮ, ВТО, ІКАО тощо), проте найактивніше себе проявляє у лавах ЄС.

Люксембург є місцем розміщення важливих європейських інститутів, таких як Європейський суд,

Європейський суд аудиторів, Європейський інвестиційний банк і Секретаріат Європейського парламенту. Таким чином, країна має значний вплив на прийняття стратегічних рішень політики ЄС.

Серед провідних суспільно-ділових організацій, що впливають на формування зовнішньої та внутрішньої політики країни: Федерація промисловців, Асоціація банкірів (ABBV), Центральні профспілки (OGBL) тощо.

ЛЕКЦІЯ 5

ЕКОНОМІКА ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

5.1 Основні напрямки економічного розвитку країн

Із найбільших концернів світового значення, таких як *Novartis*, *Roche*, *Syngenta*, та дрібніших підприємств на північному заході **Швейцарії** (регіони Базеля, Цюриха, Тічино та району Женевського озера), сформувався унікальний промисловий кластер. 98 % продукції йде на експорт, а частка країни у світовому експорті хіміко-фармацевтичних продуктів становить 4 %.

Щільність розміщення підприємств галузі медтехніки у Швейцарії також доволі висока. 63 % швейцарської продукції йде на експорт, що становить 5 % загального обсягу експорту. Найбільшими роботодавці в країні – компанії *Synthes*, *Roche* та *Johnson & Johnson Medical*. Фірмами зі світовим ім'ям є *Ypsomed*, *Sonova* (виробник слухових апаратів) та *Straumann* (виробник зубних імплантатів).

Машинобудівна, металообробна та електропромисловість є найбільшими секторами промисловості країни та, відповідно, найбільшими роботодавцями. Масштабні підприємства металообробної та машинобудівної промисловості представлені практично у всіх кантонах (*Saurer*, *Rieter*, *Schindler* або *ABB*).

Кластером годинникової промисловості вважають кантони юрської дуги («дуги годинникарів»). Годинникарство Швейцарії вирізняється високим рівнем механізації та високим ступенем поділу праці. Саме тому в цій галузі домінують малі та середні підприємства. 95 % продукції таких гігантів, як *Swatch Group*, *Rolex SA*, *Richemont SA* та *LVMH Group*, ідуть на експорт.

Швейцарія займає вигідне положення на ринку розробки інфраструктури для ІТ-спільноти. За статистикою у цьому секторі задіяні близько 4 % усього робочого населення країни.

У регіонах Цюрих – Боденське озеро довкола Швейцарського технічного інституту та Цюрихського університету розмістили свої дослідницькі підрозділи ІТ-гіганти

IBM, Microsoft, Google та багато інших. Найважливішим фактором їх розквартирування стала безпосередня близькість до цих навчальних закладів. Берн та Люцерн також вважаються осередками ІТ-індустрії в країні.

Лідерами ринку є швейцарські підприємства *Oerlikon* та *Kudelski*. Серед інших значних роботодавців – іноземні фірми *Siemens, EDS Corporation, Dell, HP, Reuters* та *Orange*. Важливим критерієм для розміщення свого бізнесу для іноземних компаній став високоосвічений та технічно підкований персонал, який володіє іноземними мовами.

Відносно промисловості сільське господарство Швейцарії відіграє другорядну роль. У цілому воно доволі високо розвинене, але з огляду на обмеженість необхідних для цього природних ресурсів не задовольняє всіх потреб населення (лише на 56–57 %).

Приблизно 40 % земель країни відведено під діяльність цього сектору, з яких $\frac{1}{3}$ займає рілля та овочеві плантації, а решта $\frac{2}{3}$ відведені під розведення великої рогатої худоби з акцентом на виробництві м'ясо-молочної продукції.

На першому місці у цій галузі стоїть виготовлення молока. На альпійських та субальпійських луках шість місяців на рік пасуться корови славетної швіцької породи, що дають великі удої. Молоко майже повністю переробляється на сир та масло. З початком індустріалізації країни сировари стали одними з першопрохідців у галузі харчової промисловості.

Виробництво зерна та рослинництво також мають свої ніші у сільгоспвиробництві країни. Серед основних сільськогосподарських культур – пшениця, ячмінь, цукровий буряк, картопля, кормові культури. Основні райони зернових культур знаходяться на Швейцарському плоскогір'ї та долинах Рейну. На схилах гір району Женевського озера, на берегах Рейну та Рони, а також в кантоні Тічино культивують виноград та виробляють вино. Долини Рони також відомі плантаціями фруктових дерев.

Туризм вважається одним із найнадійніших постачальників робочих місць у всіх регіонах Швейцарії.

Зокрема він забезпечує доходами місцевих жителів непромислових регіонів. Самі швейцарці дуже пишаються та підтримують вітчизняну туристично-готельну галузь, а такі організації, як «Швейцарський туризм», відповідають за глобальну популяризацію країни як місця відпочинку.

Іншим стовпом швейцарського сектору послуг є *банківська справа*. Зокрема Женева та Цюрих пишаються своїми традиціями банківської та інвестиційної діяльності. Поряд із двома великими банками світового масштабу *UBS* та *Credit Suisse Group*, на долю яких припадає більше 50 % усіх банківських активів, важливу роль відіграють кантональні, регіональні, ощадні та приватні банки.

Австрія входить до переліку найбільш стабільних у соціально-економічному відношенні країн Європи. Це порівняно невелика високорозвинена індустріальна країна з інтенсивним сільським господарством, розгалуженою транспортною системою, розвиненими сферами торгівлі, послуг та туризму.

Подібно до своєї сусідки Швейцарії у *промисловості* Австрії переважає велика частка малих і середніх підприємств. Найстарішим промисловим осередком Австрії є Віденський промисловий басейн, що виготовляє метали, текстиль і продукти харчування. Долина річок Мур і Мюрц у Штирії є центром металургії, автомобілебудування, дерево-целюлозного виробництва, а також продукції важкого машинобудування. Завдяки вигідному географічному положенню виокремлюється промисловий трикутник Лінц – Вельс – Штайр у Верхній Австрії (зокрема Об'єднаний австрійський металургійний і сталеливарний комбінат і Австрійський азотно-туковий завод у м. Лінц).

Із корисних копалин в Австрії розробляються родовища бурого вугілля, залізної, свинцево-цинкової і вольфрамової руд (основні родовища у районі Ерцбергу), магнезиту (Каринтія), доломіту, графіту, вапняку, мармуру, природного газу і нафти. Найбільшими виробниками гідроелектроенергії є Верхня Австрія і Тіроль. Нові ГЕС побудовані на річках Дунай, Залках, у нижній та верхній течіях річок Інн та Енс. Однак невпинний

розвиток промислового виробництва стабільно збільшує необхідність додаткових імпортних поставок сировини, особливо енергоресурсів (кам'яне вугілля, природний газ, нафта).

Скорочення внутрішнього виробництва основних видів сировинних товарів і зростаюча залежність від їх імпорту призводять до зниження значення в економіці Австрії видобувних і зростання значущості переробних галузей промисловості, збільшення ролі виробництв, що випускають готову продукцію, зокрема складну сучасну техніку і прогресивні технології. У галузі *електронних технологій* Австрія завоювала міжнародне визнання, виготовляючи на замовлення інтегральні мікросхеми та чіпи. Дедалі більшого значення набуває виробництво комплектного промислового обладнання, що переважно йде на експорт.

Важливою галуззю економіки є *будівельна індустрія*, що має багатий досвід у спорудженні житлових і адміністративних будівель, промислових підприємств, мостів та електростанцій, тунелів, залізничних і автомагістралей, зокрема в умовах складного гірського рельєфу.

Майже 39 % усієї території вкрито лісами, 19 % земель є непридатними для використання в сільському чи лісовому господарстві. Альпійські передгір'я і частини Штирійського і Віденського басейнів мають найродючіші *сільськогосподарські* землі. Високопродуктивне сільське господарство практично повністю покриває потреби країни в основних продуктах харчування (за винятком частково імпортованих овочів, фруктів, олій картоплі). Значну частину оброблюваної землі займають виноградники.

У сільському господарстві Австрії важливу роль відіграє *тваринництво*. Майже третина території країни прямо або опосередковано використовується для розведення худоби.

Аграрна політика країни спрямована на регулювання обсягів виробництва відповідно до аграрної політики ЄС, розвиток селянського господарства в альпійських районах, поліпшення структури сільського господарства, підвищення

якості та екологічності продукції, стимулювання обробітку альтернативних культур для заміщення імпорту, обмеження застосування мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин і кормових добавок, що не відповідають жорстким нормам охорони довкілля і охорони здоров'я.

Істотною опорою австрійської економіки є **туризм** (гірські курорти, зокрема Сант-Антон, Лех, Цель-ам-Зее, Бад Гаштайн, Майрхофен, Інсбрук, Кітцбюель тощо). частка туризму в загальному обсязі ВВП за підсумками 2015 р. становила близько 15 %.

Головні галузі **промисловості Ліхтенштейну** – обробна промисловість: металообробка, точне приладобудування (чимало філіалів швейцарських компаній), оптика, виробництво вакуумної техніки, електронних систем, мікропроцесорів.

Значна частина промисловості Ліхтенштейну орієнтована на сектор R&D (англ. *Research and Development*) і являє собою єдині комплекси, що об'єднують увесь процес від ідей і наукових розробок до дослідно-конструкторських робіт, тестування і власне виготовлення готової продукції. Деяким ліхтенштейнським компаніям завдяки підвищеній увазі до науково-дослідницької складової вдалося стати світовими лідерами у своїй галузі, як-от корпорація *Hilti* – глобальний лідер у галузі устаткування й витратних матеріалів для будівництва, компанія *Ivoclar Vivadent Ltd.* – одне з провідних підприємств на планеті в сфері розробки, виробництва і продажу високоякісної продукції для лікарів-стоматологів та зубних техніків, або ж *Oerlikon Balzers Coating AG* – провідний світовий постачальник зносостійких покриттів, які істотно підвищують продуктивність інструментів і точних деталей.

Значне місце в економіці країни займають харчова, текстильна, керамічна і фармацевтична промисловості. **Сільське господарство** спеціалізується переважно на пасовищному тваринництві м'ясо-молочного профілю. Вирощують зернові культури (пшениця, кукурудза), тютюн, картоплю та овочі. Так, у м. Шан знаходиться штаб-квартира міжнародного виробника харчових виробів (передусім консервів) *Hilcona*.

У той час як лісове господарство знаходиться у відомстві держави та муніципалітетів, 125 фермерських господарств та понад 20 альпійських ферм, а також численні хобі-підприємства обробляють більше 40 % землі в країні, придатної для ведення сільського господарства.

Передгір'я і нижні схили гір зайняті садами і виноградниками. Із місцевих сортів винограду виготовляють високоякісні вина. *Землеробство* зосереджене переважно в долині р. Рейн. У Ліхтенштейні немає великих землевласників і для сільського господарства князівства характерна парцелярність, тобто переважання дрібних наділів землі. Зрозуміло, що механізація за таких умов вельми ускладнена. Як правило, зберігаючи свій наділ, члени сім'ї працюють у промисловості, займаються обслуговуванням туристів тощо.

Ліхтенштейн є одним із центрів світового *туризму*, особливо гірськолижного спорту (Малбюн, Стег та ін.), дельта- і парашутизму, бальнеологічного лікування. Завдяки вдалому розташуванню в центрі Європи, мальовничим ландшафтам, середньовічним замкам і чудовим альпійським курортам до Ліхтенштейну приїжджають туристи з усієї Європи.

Банківська система Ліхтенштейну – це інший стовп, на якому тримається економіка маленької країни. На частку *сектору фінансових послуг* припадає 27 % ВВП Ліхтенштейну. Загалом у князівстві 16 банків, об'єднаних у банківську асоціацію або банківський союз Ліхтенштейну. Причому 10 з цих банківських структур – ліхтенштейнські, ще 4 – повноцінні представництва швейцарських банків і 2 – австрійські.

Три найбільші банківські структури держави – *LGT, Landesbank і VP Bank*; на їх частку припадає близько 90 % усіх активів. Близько 40 % від загальної суми всіх банків Ліхтенштейну припадає на частку приватного княжого банку LGT, власником і «найважливішим» клієнтом якого є княжий будинок Ліхтенштейну.

За останні 5–6 років князівство еволюціонує фінансово від податкового раю і фактично офшору в сучасний фінансовий

центр, орієнтований передусім на інноваційні фінансові послуги для сучасних та перспективних компаній і заможних людей.

Додатковою статтею доходу також слугує випуск поштових марок, листівок і сувенірної продукції.

Люксембург – це високорозвинена індустріальна країна, одна з найзаможніших у Європі. У структурі ВВП переважають сфери послуг, фінансів і торгівлі, що забезпечують зайнятість близько 50 % економічно активного населення.

Економічною родзинкою Люксембургу є факт, що основу його господарства впродовж усього ХХ ст. становила чорна металургія, а решта галузей відігравали другорядну, переважно підпорядковану роль і обслуговували металургію.

У південно-західній частині герцогства сконцентровані поклади залізної руди, що сприяло формуванню у 1911 р. сталеливарного гіганта – заводу *ARBED (Aciéries Réunies de Burbach-Eich-Dudelange)*. На сьогодні завод становить вже не об'єднання трьох компаній, а міжнародну потужну мегакорпорацію, що входить до Топ-10 металургійних компаній світу. Люксембурзька чорна металургія тісно пов'язана з відповідними галузями Франції, Бельгії та Німеччини і є частиною потужного Лотаринзько-саарсько-люксембурзького комплексу.

Із розвитком металургії також пов'язані цементні підприємства, більшість із яких знаходиться в Еш-сюр-Альзетт. Сировиною для нього слугують відходи від виробництва сталі, а також місцеві доломіт і мергелі. Крім того, у герцогстві є виробництва покрівельного шиферу, цегли, бетону та гіпсу. Майже весь цей будівельний матеріал споживається всередині герцогства.

Кахельна фабрика працює в м. Вассербіллг, цегельні заводи – у містах та селищах Дікірх, Грундхоф, Мерш, Доммельданж, Еш-сюр-Альзетт і Беттамбург. Лаки та фарби виготовляють у містах Еш-сюр-Альзетт, Ізельданж, Лінтген та Клайнбеттінген, вибухові речовини (порох «Люкс») – у Коккельшоєрі. Шкіряні фабрики майже всі розміщені на півночі країни: у містах Вільц, Ехтернах та Мерш, а текстильні – у

містах Еш-сюр-Альзетт, Платен, Медернах, Ларошетт, Шлайфмюль і столиці. Пивні заводи є в м. Люксембург, а також містах Башараж, Еш-сюр-Альзетт, Дікірх і Вільц.

Сільське господарство Люксембургу хоча і розвивається інтенсивно, але займає другорядне місце в економіці. Зараз для люксембурзького сільського господарства характерні високий рівень механізації і досить широке використання штучних добрив.

До цього часу тваринництво дає 93 % вартості продукції аграрного сектору. Переважає м'ясо-молочне тваринництво, для якого в герцогстві є більш сприятливі умови, ніж для рільництва.

У країні достатньо розвинене садівництво. Незважаючи на те, що в країні доволі бідні піщані ґрунти, із використанням фосфорних добрив культивуються картопля, пшениця, овес, ячмінь, жито і конюшина на насіння, а у долині р. Мозель здавна практикують виноробство. Проте в Люксембурзі постійно зростає потреба в імпорті продовольчого зерна та деяких видів фуражного зерна. Сільське господарство країни при цьому одержує субсидії від держави і ЄС для підтримки стабільного рівня цін і прямих виплат фермерам.

Одна з найважливіших статей доходів держави – туризм. Люксембург зазвичай фігурує в проспектах європейських туристичних агентств як типовий «перевалочний пункт». Він зручно розташований у центрі континенту, славиться чарівними ландшафтами, має цікаву історію, багато пам'яток історії та культури, вважається «гастрономічним раєм», вирізняється гостинністю мешканців. До основних центрів туризму належать Арденські гори, долини річок Мозель і Зауер, міста Люксембург, Віанден, Ехтернах, Вільц, Дікірх, Клерво, Мондорф.

5.2 Сфера соціального захисту та ринок праці

Соціальна та страхова система **Швейцарії** поєднує в собі державне, корпоративне та індивідуальне страхування. Велике

значення у цьому процесі надається персональній відповідальності самих громадян. Система страхування країни має трирівневу структуру: державні фонди забезпечення економічних наслідків старості й у випадках втрати годувальника або інвалідності; фонд професійного забезпечення та індивідуальні добровільні внески для забезпечення індивідуальних потреб.

Обов'язкове медичне страхування покриває витрати на випадок хвороби або травми, якщо вони не покриваються із системи страхування нещасного випадку. Страхову компанію та форму страхування можна обрати індивідуально. За бажанням можна укласти угоду про додаткове страхування. Як правило, роботодавці медичне страхування не забезпечують.

Покривати значні страхові витрати дозволяють високі заробітні плати швейцарців, за які їм доводиться багато та інтенсивно працювати. За швейцарським законодавством кількість робочих годин на тиждень суворо обмежена і регулюється категорією робітників.

На швейцарському ринку праці переважають чоловіки: й досі залишається міцним стереотип про жіночу роль домогосподарки або непрацюючої матері.

Рівень безробіття у Швейцарії, де фірми часто залучають робочу силу з-за кордону, знаходиться на низькому рівні. Приблизно кожен п'ятий робітник на ринку не є громадянином країни. Більшість іноземців – це висококваліфіковані громадяни західноєвропейських країн.

За результатами рейтингу Індекс кращого життя (англ. *OECD Better Life Index*) Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) Австрія демонструє результати вище середнього за статтями зайнятості населення та доходів, суб'єктивного благополуччя, особистої безпеки, соціальних зв'язків, якості довкілля, освіти та формування професійних навичок, але нижче середнього за статтею громадянської активності.

Що стосується зайнятості населення, то понад 71 % жителів Австрії віком від 15 до 64 років мають оплачувану

роботу, що перевищує середній рівень зайнятості за ОЕСР (66 %). Законодавство Австрії передбачає обов'язкове соціальне страхування і відрахування до відповідних фондів кожного, хто одержує дохід від роботи та постійно проживає на території цієї країни. Це зобов'язання настає з перевищенням визначених меж доходу. Щодо осіб, які працюють за наймом (не є фрілансерами чи самозайнятим населенням), діє також страхування від безробіття. Так, усі працівники та їх найближчі родичі забезпечені в разі випадків захворювання, травмування або втрати робочого місця. Рід трудової діяльності визначає приналежність до тієї чи іншої страхової системи. Іншими словами, соціальне страхування ґрунтується на принципі зайнятості (а не розподілу за місцем проживання), і особа, яка підлягає страхуванню, не має можливості вибору між страховими фондами.

Реєстрацією нового працівника в органах, керуючих соціальними внесками, займається роботодавець. Також роботодавець виплачує за працівника необхідні соціальні внески, віднімаючи їх із бруutto-зарплати працівника. Самозайняті особи самі реєструються і самі платять за себе соціальні відрахування. Ставки внесків соціального страхування в Австрії станом на 2016 р. такі:

1) страхування здоров'я, зокрема у зв'язку з материнством (7,65 %: 3,87 % – з боку робітника, 3,87 % – з боку наймача);

2) пенсійне страхування (22,8 %: 10,25 % / 12,55 %; самозайняті особи – 18,5 %);

3) страхування на випадок нещасного випадку на виробництві (1,3 % з боку наймача; самозайняті особи не сплачують);

4) страхування на випадок безробіття (6 %: 3 % / 3 %; самозайняті особи не сплачують).

Крім того, у країні діють податки на будівництво житла (1 %) та внесок до Трудової палати (0,5 %). Деякі працівники сплачують внески до профспілок і так званій церковний

податок – внесок до релігійної громади. Ці внески також вираховуються із зарплати як соціальні відрахування.

В Австрії існує таке поняття, як зайняті на мінімальну ставку працівники, чий дохід не перевищує 405,98 євро на місяць (дані на 2015 р.). За них в обов'язковому порядку виплачується страховка від нещасного випадку на виробництві, а відрахування на страхування здоров'я і пенсійні відрахування сплачуються добровільно.

Медичне обслуговування забезпечують лікарі та лікарні, які уклали договір зі страховою компанією, а також власні медичні установи страхових компаній (амбулаторії, медичні центри, госпіталі, санаторії тощо). Страхові компанії державних службовців, підприємців і залізничників не покривають повністю вартість лікарських послуг, приблизно 14 % пацієнтові доводиться платити зі своєї кишені.

За відсутності страхового полісу та грошей можна звернутися до найближчого відділення Клініки Братів Милосердя. Лише тут безоплатно надаються перша медична допомога та амбулаторне лікування.

Система соціального забезпечення **Ліхтенштейну** охоплює страхування здоров'я, страхування у зв'язку зі старістю, страхування інвалідності, страхування на випадок втрати годувальника, страхування від нещасних випадків, страхування у зв'язку з безробіттям, надбавки до допомоги у зв'язку з безпорадністю, допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами і субсидії для сліпих.

Медичне обслуговування в Ліхтенштейні надзвичайно дороге. Ціни повністю відповідають доходам місцевого населення. Під час візиту до лікаря або в клініку необхідно внести депозит або надати страховку.

Усім офіційно зареєстрованим жителям гарантується рівне право на медичне обслуговування. Однак громадяни і всі особи, які проживають постійно в країні, зобов'язані платити податок до фонду охорони здоров'я. Роботодавці зобов'язані вносити своїх співробітників до списків платників фонду.

Неповнолітні та недієздатні члени сім'ї лікуються за рахунок внесків до фонду дієздатних членів сім'ї.

Станом на кінець 2014 р. 61,8 % трудового активного населення Ліхтенштейну були задіяні у секторі послуг, 37,4 % – у секторі промисловості, а решта 1,8 % – у галузі сільського господарства. З розвитком обробної промисловості й зростанням підприємницької діяльності трудові ресурси самого Ліхтенштейну перестали задовольняти попит на робочу силу. Так, 60 % робочої сили на промислових підприємствах Ліхтенштейну припадає на громадян Швейцарії, Австрії та Німеччини. Таким чином, рівень безробіття у країні надзвичайно низький; за індексом людського розвитку ця країна займає 8-ме місце у світі, а за рівнем ВВП на душу населення – 1-ше (станом на 2007 р.).

На перший погляд, Люксембург пропонує відмінні вигоди для своїх громадян у сфері соціального забезпечення. Довгий час країна дійсно вважалася передовою у цій галузі завдяки функціонуванню широкої системи соціальних забезпечень. Кожна сім'я, будь-який представник суспільства, що потребують підтримки, можуть розраховувати на допомогу держави. Під егідою допомоги населенню висуваються різні ініціативи, функціонують фонди та громадські організації. Люксембург демонструє чимало значно вищих показників добробуту порівняно з іншими найбільш економічно розвиненими країнами світу, представлених у рейтингу ОЕСР. Індекс передбачає врахування показників за такими параметрами, як житло, різниця в доходах, зайнятість, освіта, захист довкілля, охорона здоров'я, безпека, задоволеність життям тощо.

Люксембург демонструє результати вище середнього зі статей доходів і добробуту, соціальних зв'язків, громадянської активності, балансу роботи і відпочинку, особистої безпеки, суб'єктивного благополуччя, рівня здоров'я, якості довкілля і житлових умов, але нижче середнього щодо освіти та набуття професійних навичок.

Щодо зайнятості населення, то близько 67 % жителів Люксембургу віком від 15 до 64 років мають оплачувану роботу, що дещо перевищує середній рівень зайнятості за ОЕСР (66 %).

Усе трудове населення та самозайняті люди автоматично реєструються в системі соціального забезпечення. Допомога поширюється на всіх членів сім'ї, а також на інших, залежних від сім'ї осіб (наприклад, Au Pair). Виплати здійснюються за рахунок оподаткування найманців та наймачів, а також дотуються державою.

Для одержання медичного сервісу в країні кожен її мешканець оформлює картку соціального страхування. Послуги з медобслуговування оплачуються застрахованими особами на місці, проте за поданням необхідної документації здійснюється повернення їх вартості (до 80 %). Європейська картка медичного страхування використовується, якщо медична допомога потрібна під час перебування в державі-члені ЄС. Також у країні передбачені допомога на період тимчасової недієздатності працюючих осіб та допомога тяжко хворим і недієздатним особам.

Страхування на випадок непрацездатності – це підвид обов'язкового страхування, що дозволяє згодом не лише претендувати на гарантований прожитковий мінімум, а й на одержання безкоштовної допомоги з догляду за людьми похилого віку, інвалідами або непрацездатними людьми.

Із 1 червня 2015 р. в Люксембурзі набрав чинності закон, що скасовує систему державних виплат сім'ям у зв'язку з народженням дитини, а також виділення державної допомоги на освіту і виховання дітей. Такі заходи мають сприяти частковій ліквідації нестачі бюджетних коштів, проте їх зустріли значним незадоволенням у суспільно-політичних колах.

До функцій служби *Info-Handicap* входять надання допомоги людям з обмеженими можливостями та членам їх сімей, як-от правової інформації, консультацій з адвокатом у разі дискримінації на робочому місці, допомоги у вирішенні питань зручності пересування інвалідів, сприяння організації

доступності туризму, а також ведення просвітницької роботи серед громадськості.

Кожна працююча людина має право на одержання пенсії незалежно від того, чи є він службовцем, приватним підприємцем або співробітником державної установи. Гарантована пенсія за віком призначається у віці 65 років (у низці випадків – з 57 або 60 років).

У 2009 році влада Люксембургу прийняла закон на підтримку еутаназії і вольового закінчення життя для невиліковних і тяжкохворих, а також закон про паліативну допомогу (підтримку невиліковно хворих громадян і їх сімей, що передбачає поліпшення якості життя, психологічну підтримку і полегшення фізичних страждань).

ЛЕКЦІЯ 6

ОСВІТА І НАУКА У КРАЇНАХ, ДЕ ГОВОРЯТЬ НІМЕЦЬКОЮ

Система освіти **Швейцарії** сповідує принципи федералізму щодо розподілу повноважень між федерацією, кантонами та громадами. Початкові та середні школи підпорядковуються кантонам, у той час як університети – ще й федеративному уряду. Кожен кантон має право модифікувати структуру та зміст навчання за різними рівнями, проте вони базуються загальними принципами, а якість та доступність освітніх послуг гарантує федеральна влада.

Система освіти Швейцарії відповідає Конституції Швейцарії і проголошує загальнообов'язкову середню освіту для всіх громадян із 6 до 16 років, гарантує доступність і безоплатність освіти в країні, а також відповідає за відповідність дипломів за типом і рівнем освіти різних кантонів між собою.

Законодавчу основу початкової та середньої освіти в **Австрії** було визначено у 1962 р. Федеральне міністерство освіти відповідає за фінансування та контроль над початковою, середньою та вищою освітою. Управління початковою та середньою освітою здійснюється на рівні відповідних органів земель.

Система освіти **Ліхтенштейну** подібна до швейцарської. Завдяки численним угодам держави з сусідніми Австрією та Швейцарією діти можуть навчатися в усіх навчальних закладах цих країн. Одержані дипломи взаємно визнаються і приймаються.

Система освіти **Люксембургу** базується на принципі багатомовності та має підсумком складання іспиту на атестат зрілості або одержання диплома про професійну освіту для початку роботи за фахом. За конституцією країни організація та керування освітнім процесом входять до меж компетенції держави. Саме тому більшість шкіл є загальнодоступними а безкоштовними, проте у країні також функціонують декілька приватних та інтернаціональних шкіл. Обов'язкова освіта починається з 4 років і закінчується у 16 років.

Загалом усі німецькомовні країни мають досить подібну систему освіти, що складається з таких шаблів:

- 1) дошкільна освіта;
- 2) початкова освіта;
- 3) базова середня освіта;
- 4) повна та професійна середня освіта (а також додаткова середня освіта або друга середня освіта для професійних напрямків);
- 5) вища освіта;
- 6) підвищення кваліфікації.

6.1 Система дошкільної освіти

Швейцарська дошкільна освіта не є обов'язковою, однак більшість батьків віддають дітей до дитячих садків, що передбачають дошкільну соціалізацію та підготовку дитини. Крім того, у деяких кантонах з 1999 р. набрав чинності закон про обов'язкову дошкільну освіту.

Зазвичай у віці 1–2 років дітей віддають до дитячих садків. Існують державні дошкільні установи і приватні, проте всі вони різною мірою фінансуються як із державної казни, так і доходів самих сімей (залежно від їх розміру). Робоче навантаження садків – від 18 до 22 годин на тиждень, тож садків на «увесь день» у країні немає.

Сильна сторона освіти у Швейцарії – багатомовність. За стандартами державної навчальної програми випускники середньої школи зобов'язані володіти трьома мовами: двома державними на вибір і англійською, тож вивчення мов починається ще в дитячому садку.

Догляд за маленькими дітьми та дошкільнятами в **Австрії** забезпечують дитячі ясла – для немовлят та маленьких дітей, дитячі садки – із 3 до 6 років та підготовчі школи – з 5 років. Для невеликих міст та селищ типова організація ясельних груп під наглядом нахожих нянь.

Відвідування закладів дошкільної освіти не є облігаторним з боку закону за винятком останнього року до

початку обов'язкової освіти. Упродовж цього року навантаження дитини становить мінімум 20 годин на тиждень. Діти, які за віком мають відвідувати школу, проте ще не готові до цього, також ходять до підготовчої школи.

У **Ліхтенштейні**, як і в сусідніх країнах, функціонують заклади дошкільної освіти. Дитячі садки у країні є безкоштовними та знаходяться під контролем громад. Їх відвідують діти віком 5–6 років (іноді з 4).

Дошкільна освіта в країні не є обов'язковою, крім дітей з іншомовних сімей мігрантів, що мають обов'язково провести у дитсадку один рік перед початком школи. Такий підхід покликаний поліпшити їх німецькомовну підготовку перед навчанням у школі.

Початковий цикл навчання в **Люксембурзі** складається з одного факультативного року дошкільної у дитсадку і двох років обов'язкового дошкільного навчання, починаючи з чотирирічного віку.

6.2. Система середньої освіти

Початкова освіта у **Швейцарії** є загальнодоступною, починається рано і, з урахуванням двох років дитсадку, охоплює 8 років шкільного життя дитини. Вона не передбачає складання будь-яких іспитів чи тестів під час вступу, а навчальна програма (23–32 години на тиждень) передбачає уроки мови, математики, природничих, соціальних та гуманітарних наук, музики, мистецтва та фізвиховання.

Як правило, у віці 12 років школярі переходять до школи першого ступеня, де відповідно до рівня сформованих знань та вмінь відбувається розподіл учнів за подальшими рівнями навчання.

Наприкінці першого ступеня середньої освіти знову відбувається розподіл учнів за програмами повної середньої освіти. Приблизно $\frac{2}{3}$ учнів обирають підготовку до технікумів або здобувають базову професійну освіту в професійних школах за програмою дуального професійного навчання. Ті, хто планує

вступати до університетів (1/3), обирають навчання у гімназіях або приватних школах.

Федеральна програма швейцарської освітньої школи – *Swiss Federal Maturite*, або коротко *Matura*, – залежно від фахового спрямування поділяється на п'ять типів: А – стародавні мови (латинська і грецька), В – сучасні мови плюс латина, С – математика і природничі науки, D – сучасні іноземні мови, Е – економічні науки.

Шкільна освіта у Швейцарії передбачає також додаткове навчання за двома з п'яти іноземними програмами, що уможливають прямий вступ до ВНЗ цих країн (французької *Baccalaureat*, англійської *A-level*, американської *High School Diploma*, німецької *Abitur* або італійської *Maturite*), а також універсальної *International Baccalaureate*, створеної в самій Швейцарії і визнаної в половині країн світу.

Усі державні школи та гімназії знаходяться у кантональному підпорядкуванні. Дипломи державних шкіл визнаються на території країни, а дипломи приватних шкіл – також і за кордоном, оскільки їх випускники додатково складають федеральний іспит. Шкільна освіта другого ступеня закінчується у віці 18–19 років, і за статистикою 90 % одержують сертифікат про повну середню освіту.

Початкова освіта в **Австрії** є обов'язковою і триває 4 роки, починаючи з шестирічного віку. Діти відвідують народну школу або школу для дітей, що потребують спеціального догляду. Як правило, впродовж цього часу клас веде один педагог для того, щоб виробити стабільний зв'язок між учителем та учнями задля благополуччя дитини.

Після закінчення початкової школи, на рівні базової середньої освіти діти опиняються перед вибором між двома подальшими шкільними рівнями: відвідуванням звичайної (основної) середньої школи або загальноосвітньої (повної) середньої школи першого ступеня. Перший тип шкіл орієнтований на подальше здобуття професійної освіти, проте перехід до іншого типу шкіл можливий для найздібніших учнів.

Діти, які потребують спеціального догляду продовжують навчання в спеціалізованих школах.

Після чотирьох років базової середньої освіти діти та їхні батьки знову постають перед вибором школи. Ті, хто відвідував основну школу, йдуть навчатися до одного із закладів професійно-технічної освіти (3–5 років): технікумів, професійно-технічних училищ, навчальних майстерень, професійних шкіл або політехнікумів.

Особливо здібним учням надається можливість перейти до загальноосвітньої середньої школи другого ступеня, які ще називають гімназіями. Навчання у них триває ще 4 роки. Навчання, як у повній середній школі, так і в професійно-технічному навчальному закладі, закінчується іспитом на атестат зрілості, що дає право на вступ до університету чи інституту.

Як альтернатива державним закладам освіти в Австрії також функціонують приватні школи або так звані вальдорфські школи, де діти поглиблено вивчають предмети, найбільш цікаві та необхідні для їх подальшої освіти.

У країні також існують можливості для здобуття другої середньої освіти для професійних напрямків на базах коледжів, академій, інститутів та університетів.

Початкова освіта в **Ліхтенштейні** є загальнообов'язковою. Починаючи з 7 років діти відвідують п'ятирічну початкову школу, вальдорфську приватну школу або білінгвальну школу.

У них відсутнє числове оцінювання досягнень, а наприкінці кожного року діти автоматично переходять до наступного класу. Діти з обмеженими можливостями мають змогу відвідувати спеціальні школи.

На рівні базової середньої школи, тобто після 5-го класу, система шкільної освіти розділена на три базові типи шкіл, до яких належать (повна) середня школа, реальна школа та гімназія нижчого рівня. Діти з обмеженими можливостями продовжують відвідувати спеціальні школи.

Розподіл до базових середніх шкіл здійснюється з урахуванням рекомендацій учителів початкової школи. У разі непогодження батьків із запропонованим типом школи для подальшого навчання дитина має право пройти вступні випробування до обраного типу школи.

Найздібніші учні потрапляють навчатися до гімназій, куди також можливим є перехід із реальних шкіл. Гімназії типу В провадять поглиблену підготовку з іноземних мов та природничих наук, у той час як гімназії типу Е орієнтовані на вивчення пропедевтики, економічних, юридичних та соціальних наук.

Повна середня школа переважно готує дітей до подальшої професійної підготовки; навчання у реальній школі обирають ті, хто має добрі результати принаймні з німецької та математики, адже навчальна програма цього типу поєднує професійну й навчальну підготовку і є більш комплексною та вибагливою порівняно з програмою повної середньої школи.

По закінченні повної середньої або реальної школи існує можливість обрати додатковий добровільний 10-й рік, покликаний поглибити спецпідготовку учнів та підвищити їх шанси на одержання місць у більш престижних навчальних закладах вищої освіти.

На етапі повної середньої освіти учні гімназії верхнього рівня готуються до складання іспиту на атестат зрілості, за яким можна продовжити університетське навчання, зокрема у ВНЗ Австрії та Швейцарії.

У межах країни професійно-технічна підготовка за програмами дуальної освіти або професійних шкіл із повним навчальним навантаженням можлива лише за умови навчання на базі підприємств. Ліхтенштейнці також мають змогу навчатися у швейцарських кантональних технікумах та професійних школах. Для навчання осіб з обмеженими можливостями в Ліхтенштейні функціонують спецмайстерні. Випускники середніх професійно-технічних закладів освіти можуть пройти трисеместровий підготовчий курс й одержати атестат для подальшого вступу до ВНЗ професійного спрямування.

Перший (дошкільний), другий, третій та четвертий цикли разом умовно утворюють систему початкової освіти **Люксембургу**. Кожен із циклів 2–4 зазвичай триває два роки, упродовж яких діти відвідують початкову школу або спецкласи.

Після закінчення початкової школи на етапі базової середньої освіти спеціальна комісія здійснює розподіл дітей для подальшого навчання у загальних (класичних) або спеціалізованих (технічних) ліцеях. Розподіл здійснюється за результатами державного вступного іспиту. Якщо батьки не погоджуються з призначенням, вони мають право подати апеляцію.

33 % школярів завершують повний курс середньої освіти, навчаючись у загальних або класичних ліцеях. Останні три роки діти навчаються за секціями (фаховими спрямуваннями) з поглибленим вивченням тих чи інших предметів: мови (секція А), математика та інформатика (секція В), природничі науки та математика (секція С), економіка та математика (секція D), мистецтво (секція Е), музика (секція F), а також гуманітарні та соціальні науки (секція G). За сумою двох ступенів діти навчаються сім років і завершують навчання складанням іспиту на атестат зрілості, після чого мають право вступати до університету.

Решта 67 % школярів за результатами іспиту йдуть навчатися до технічних ліцеїв. Для неохочих здавати іспит, а також тих, хто його не пройшов, існує трирічний пропедевтичний професійний курс з одержанням сертифіката й подальшим навчанням на виробництві. За напрямками професійно-технічної освіти навчаються від 6 до 8 років, залежно від обраної професії, після чого існує можливість вступу до ВНЗ.

6.3 Вища освіта та підвищення кваліфікації

Вища освіта **Швейцарії** регулюється спільно кантональними та федеральним урядами: федеральна влада відповідає за реалізацію професійної освіти, а кантони

відповідають за університетську освіту (за фінансування федерації).

Вища освіта у Швейцарії здійснюється відповідно до положень Болонської угоди й передбачає 2 ступені навчання: бакалаврат і магістратуру. Вища освіта у Швейцарії доступна як громадянам країни, так й іноземцям, проте для вступу останніх існує низка додаткових доволі серйозних вимог.

До швейцарських ВНЗ «вищого рівня» належать університети, університети прикладних наук, педагогічні коледжі, приватні коледжі, університетські інститути, визнані федерацією, коледжі мистецтв та музики.

У Швейцарії існує 12 державних вищих навчальних закладів: у німецькомовній частині країни – у Базелі, Берні, Цюриху, Санкт-Галлені, Люцерні; у французькомовній частині країни – у Женеві, Лозанні, Фрибурзі, Невшателі; в італомовній частині країни функціонує *Universita della Svizzera Italiana* (м. Лугано, кантон Тічино). Крім того, працюють 2 федеральні технологічні інститути в Цюриху і Лозанні. Популярністю у країні користуються педагогічний коледж Санкт-Галлена, Інститут підвищення кваліфікації для іноземних студентів у Женеві й Інститут підвищення кваліфікації для громадської адміністрації в Лозанні. Загалом на базах різних освітніх установ проводяться курси підвищення кваліфікації, семінари, практикуються форми роботи з фаховою літературою або навчання без відриву від виробництва.

Рівень вищої освіти в **Австрії** забезпечують 23 громадських та 11 приватних університетів, що мають високий ступінь свободи і пропонують широкий вибір освітніх програм. Навчання в державних австрійських університетах з літнього семестру 2009 р. для громадян Австрії, ЄС і низки інших країн є безкоштовним. Найбільші університети – Віденський (найстаріший університет Австрії, заснований у 1367 р.), Грацький, Інсбрукський та Зальцбургський.

Академії та педагогічні інститути – це професійні навчальні заклади з трирічним терміном навчання, де відповідно до напрямків ВНЗ готують вчителів початкових шкіл,

соціальних працівників, медичні кадри середньої ланки і технічних асистентів тощо.

Вищі професійні училища – наймолодший сектор австрійської вищої школи – орієнтований на 8-семестрові практичні програми професійного навчання.

Програми підвищення кваліфікації працівників пропонуються на базі багатьох ВНЗ країни, а також окремого Інституту підвищення кваліфікації.

Князівство Ліхтенштейн з часу набуття чинності Закону про коледжі, університети і науково-дослідні інститути у 1992 р. здійснює формування власної системи вищої освіти, представлену університетами, академіями та інститутами, хоча чимало абітурієнтів їдуть навчатися до сусідньої Швейцарії або країн ЄС. Студентами у країні стають у віці 19–20 років.

До центрів вищої освіти Князівства Ліхтенштейн належать: Університет Ліхтенштейну (м. Вадуц), Приватний університет Ліхтенштейну (м. Трізен), Інститут Князівства Ліхтенштейн та Міжнародна академія філософії у м. Бендерн.

У Ліхтенштейні не готують викладацькі кадри, а тому бажаним опанувати цю професію необхідно їхати навчатися до відповідних ВНЗ Швейцарії, Австрії або Німеччини.

Державний центр освіти для дорослих пропонує широкий спектр загальних і професійних курсів підвищення кваліфікації.

Кількість установ вищої освіти **Люксембургу** є обмеженою з огляду на фізично малі розміри країни. Люксембурзький університет пропонує студентам здобути вищу освіту з 2003–2004 навчального року. Навчання і дослідницька робота поділені між факультетами і міждисциплінарними центрами. Повний цикл навчання в університеті складається з трьох рівнів і спрямований на одержання трьох різних кваліфікацій: на першому етапі студент одержує ступінь бакалавра, на другому – магістра, і доктора – на третьому.

Крім того, з 2012 р. у країні функціонує затверджений та акредитований державою приватний університет *eufom* (Європейський університет економіки і менеджменту). За

концепцією цей європейський університет націлений на категорію працюючих осіб та учнів на виробництві, які бажають паралельно зі своєю виробничою чи підприємницькою діяльністю набути академічну кваліфікацію.

Чимало абітурієнтів із Люксембургу їдуть вступати до ВНЗ за кордон. До них належать і бажаючі стати вчителями середніх шкіл (вчителі дошкільної та початкової освіти навчаються на базі люксембурзьких інститутів).

Для підвищення кваліфікації працівників на території країни функціонує велика кількість державних та приватних виробничих установ, зокрема на базі *Luxembourg Lifelong Learning Centre* – ресурсу, створеного за підтримки Державного інституту з розвитку безперервної професійної освіти.

6.4 Основні напрямки розвитку сучасної науки

За даними *IMD World Competitiveness Yearbook 2016*, що порівнює ефективність економік провідних країн світу, Швейцарія посідає 4-ту позицію в рейтингу за найбільш важливими показниками розвиненості системи наукових досліджень, серед яких обсяги приватних інвестицій до науково-дослідного сектору, ефективності трансферу знань з науки в промисловість, ефективність академічних досліджень тощо.

На дослідні програми в цілому урядом за останні десятиліття виділяється щорічно 3 % ВВП країни, що повністю відповідає рекомендаціям ЄС і характеризує Швейцарію як європейську країну з високим науковим потенціалом. Управління та координацію науково-технічних зв'язків на державному рівні здійснює державний секретаріат з питань освіти, досліджень та інновацій у складі відповідного департаменту.

Важливим напрямком міжнародної науково-технічної співпраці є функціонування у Швейцарії дослідного комплексу ЦЕРН, що об'єднує зусилля вчених практично з усіх країн світу. На базі ЦЕРНу створено спеціальний Центр трансферу

технологій, де успішно реалізується практика комерціалізації наукових відкриттів.

Франкомовний регіон Швейцарії – один із найбільш важливих фармацевтичних і біотехнологічних центрів країни. Західна Швейцарія завжди відігравала ключову роль у зростанні промисловості всієї країни, що розвивалася в регіоні на базі ноу-хау і технологій годинникової галузі.

Для використання останніх досягнень мікро- і нанотехнологій та точного машинобудування між високотехнологічними компаніями і фінансовим ринком підтримується тісна кооперація. Крім того, Швейцарія є світовим лідером у галузі розробок екологічних технологій, а також привабливим місцем дислокації численних престижних транснаціональних корпорацій сектору інформаційних та комунікаційних технологій.

Швейцарія посіла перше місце у світі за кількістю патентів на одну людину. (на 1 млн жителів \approx 106,7 винаходів). Лідерами в одержанні патентів стали фармацевтичні компанії *Novartis* і *Roche*.

Традиційно **Австрію** вважають одним із центрів наукової думки в Європі. На сьогодні фундаментальними дослідженнями займається Австрійська академія наук, заснована у 1847 р. До її складу входять Інститут порівняльного дослідження поведінки ім. К. Лоренца, Міжнародний інститут прикладного системного аналізу та ін.

Найважливішими центрами розвитку австрійської науки ХХ–ХХІ ст. стали університети (Відень, Грац, Зальцбург, Інсбрук) та вищі технічні школи (Відень і Грац). При вищих навчальних закладах активно працюють науково-дослідні лабораторії. Найбільші національні корпорації мають свої дослідницькі інститути. Активно проводить наукову роботу комісія з ядерних досліджень, створена урядом Австрії. Атомний реакторний центр досліджень охоплює інститути електротехніки та фізики. Крім того, в Австрії знаходиться штаб-квартира МАГАТЕ – Міжнародної агенції з атомної енергії.

Австрія бере участь у роботі Європейського космічного агентства, Європейської ради ядерних досліджень, дослідженнях європейської лабораторії молекулярної біології, у розробках Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) і ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

У країні широко представлені наукові товариства, найстарішими з яких є зоолого-ботанічне, географічне і хіміко-фізичне. Історики Австрії об'єднані в Союз історичних товариств.

Зважаючи на невеликі розміри країни, наукове життя **Ліхтенштейну** зосереджується на базах шкіл, наукових спілок та науково-дослідних центрів ВНЗ і найбільших індустріальних компаній країни. Наукова діяльність у країні знаходиться у тісній кооперації з науковими центрами країн-сусідок.

До найважливіших осередків сучасної науки в **Люксембурзі** належать Інститут Великого Герцогства (*l'Institut Grand-Ducal*), Люксембурзький інститут соціально-економічних досліджень (*LISER*), Національний дослідний центр археології, а також Центр публічних досліджень ім. Генрі Тюдора (*CRP Henri Tudor*), що у 2015 р. відокремився від Люксембурзького інституту науки та технологій (*LIST*).

Наукова база Люксембургу також порівняно невелика та молода. Саме тому науковці країни активно співпрацюють із зарубіжними колегами, а також активно залучають науково-професорський потенціал з-за кордону шляхом запровадження програм академічної мобільності. У стратегії розвитку науки Люксембургу до 2020 р. пріоритетним напрямом вважають екотехнології, що передбачає покращання дійсних показників енергоефективності, а також упровадження екотехнологій у приватний сектор економіки.

ЛЕКЦІЯ 7

ІСТОРИЧНІ ВІХІ РОЗВИТКУ НАУКИ І КУЛЬТУРИ

7.1 Відомі постаті в історії науки

З огляду на порівняно незначні розміри Князівства Ліхтенштейн та Великого Герцогства Люксембург, а також симбіоз їх культурно-історичного розвитку із сусідніми державами та культурами, серед їх представників важко відшукати осіб зі всесвітньою славою науковців або культурних діячів. Переважно історії відомі постаті зі сфер політики та державного управління, а от у загальновідомих колах науки та культури ліхтенштейнці та люксембуржці особливо не відзначилися.

Типовим для швейцарської та австрійської історії науки і культури є те, що чимало талановитих уродженців цих країн полишили країну та стали відомими за кордоном, натомість чимало іноземних митців та діячів науки пов'язують певні визначні періоди свого життя та діяльності зі Швейцарією та Австрією.

7.1.1 Швейцарські та австрійські представники гуманітарних наук

Фердинанд де Сосюр (1857–1913) – всесвітньо відомий засновник структуралізму – мовознавчого напрямку, що розглядає мову як чітко структуровану знакову систему і прагне до суворого (наближеного до точних наук) та формального її опису. Його вважають одним із основоположників сучасної лінгвістики й одним із найвидатніших мовознавців ХХ ст. Серед найважливіших праць — «Курс загальної лінгвістики» (*Cours de linguistique générale*), виданий посмертно у 1916 р. і перекладений багатьма мовами.

Шарль Баллі (1865–1947) – спеціаліст у галузях загального та порівняльно-історичного мовознавства, досліджень французької та німецької мов, а також праць зі

стилістики, яку він вважав повноправною лінгвістичною дисципліною. Почесний доктор Сорбонни (1937), один із засновників Женевської лінгвістичної школи, новаторство якої полягало в розкритті семіологічного характеру соціального та соціокультурного в мові.

Юліус Покорні (1887–1970) — мовознавець юдейсько-чеського походження, що у 1943 р. емігрував до Швейцарії, де працював у Бернському та Цюрихському університетах.

Як фахівець із кельтських мов, індоєвропеїстики та порівняльно-історичного мовознавства, Ю. Покорні став насамперед відомим як автор «Індоєвропейського етимологічного словника» (*Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*).

Його австрійський колега **Алоїс Вальде** (1869–1924) – також фахівець із індоєвропеїстики. Разом із Ю. Покорні вони вдосконалили попередній доробок Ю. Покорні та видали багатотомний компаративний етимологічний словник (*Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*), що й досі є незамінною працею з індоєвропеїстики.

Філолог **Клод Пірон** (1931–2008) передусім відомий як провідний знавець і пропагандист есперанто та рівності мов, автор великої кількості художніх і публіцистичних праць мовою есперанто. Наприкінці 1960-х рр. він здобув вищу освіту в галузі психології і з 1969 р. займався здебільшого психотерапією, а також викладав психологію в Женевському університеті. Швейцарське громадянство одержав у 1978 р.

Жан Вільям Фріц Піаже (1896–1980) – швейцарський психолог та філософ, автор праць із психології дітей, а також теорії когнітивного розвитку – ідеї про відмінність когнітивних процесів, властивих людині на різних етапах свого розвитку.

Зигмунд Фрейд (Фройд) (1856–1939) – австрійський психолог і невролог юдейського походження, який вивчав людське несвідоме. Він розвинув методіку вільних асоціацій та тлумачення сновидінь, яку було покладено в основу психоаналізу, і сформулював концепцію структури психіки (Ід, Его та Суперего, або Воно, Я і Над-Я).

Із 1906 р. учнем і близьким соратником Зигмунда Фрейда стає **Карл Густав Юнг** (1875–1961) – відомий швейцарський психіатр, засновник одного з напрямку глибинної психології – аналітичної психології, задачею якої він вважав тлумачення архетипічних образів, що виникають у пацієнтів. Юнг розвив концепцію психологічних типів, а також учення про колективне несвідоме, в архетипах якого вбачав джерело загальнолюдської свідомості, у тому числі міфів та сновидінь. У процесі практичної роботи з пацієнтами, Юнг поступово розійшовся у думках зі своїм учителем. У 1913 році стосунки Фрейда з Юнгом зазнали кризи і закінчилися розривом.

Карл Бюлер (1879–1963) – германо-австрійський психолог і лінгвіст. Більшість робіт вченого присвячено різним проблемам психології, проте у 1930-і рр. він звернувся до лінгвістичної теорії, опублікувавши низку досліджень. Відштовхуючись від ідей Ф. де Соссюра і співпрацюючи з ученими Празького лінгвістичного гуртка, Бюлер прагнув виявити загальні властивості мови і запропонував не стільки лінгвістичну, скільки семіотичну концепцію. Бюлер також запропонував теорію мовного акту, увів поняття конотації і одним з перших почав дослідження дійктичних одиниць – слів і стійких словосполучень, що позначають найбільш абстрактні поняття і навколо яких групується вся номінативна лексика мови.

Австрійський учений **Гуго Шухардт** (1842–1927) є одним із перших основоположників соціологічного напрямку лінгвістики. Він став головним представником школи «Слів і речей», ставив проблему розмежування загальних властивостей мови й особливостей конкретних мов, займався індоєвропейськими та неіндоєвропейськими мовами (угорська, баскська, різні семіто-хамітські мови).

З Австрією пов'язані певні роки діяльності **Миколи Сергійовича Трубецького** (1890–1938) – російського філолога і філософа, з 1922 р. – професора славістики у Віденському університеті, співзасновника Празького мовознавчого гуртка і

російської ідеологічно-політичної течії євразійства. Особливо відзначився вчений напрацюваннями у сфері фонології.

Франьо (Франц) Міклошич (1813–1891) – словенсько-австрійський мовознавець, який вважається основоположником школи порівняльно-історичного дослідження граматики слов'янських мов («Порівняльна граMATика слов'янських мов» у 4 томах; «Етимологічний словник слов'янських мов») та одним із найвизначніших представників славістики ХІХ ст.

На теренах сучасних досліджень зі славістики вирізняється постать **Міхаеля Мозера** (1969 р. н.) – професора мовознавства Інституту славістики Віденського університету, дослідника української та російської мов, східнослов'янського мовознавства та історичної граматики зокрема.

Людвіг Йозеф Йоганн Вітгенштейн (1889–1951) – австро-англійський філософ, один із засновників аналітичної філософії і один із найяскравіших мислителів ХХ ст. Загальновизнано, що Вітгенштейн здійснив цілих дві революції в історії західної філософії. Перша – це так званий лінгвістичний поворот, або мовна революція, – відбулася, коли його «Логіко-філософський трактат» надихнув Віденський гурток на створення програми логічного позитивізму. Друга сталася, коли його ідеї про природу і будову мови, викладені у «Філософських дослідженнях», породили британську лінгвістичну філософію, або філософію буденної мови.

Франц Brentano Клеменс (1838–1917) – відомий австрійський філософ, психолог, що зробив значний внесок у розвиток ідей аналітичної філософії, етики та історії філософії. Він по праву вважається засновником феноменології.

Якоб Буркхардт (1818–1897) – швейцарський історик європейської культури та мистецтва, що стояв у витоків культурології як самостійної дисципліни. Відомий передусім своїми дослідженнями епохи Ренесансу, в рамках яких його класична праця «Культура Ренесансу в Італії» (1860) принесла вченому європейську славу.

Клаус Мартін Шваб (1938 р. н.) – швейцарський економіст, засновник і президент Всесвітнього економічного форуму в Давосі.

7.1.2 Природничі науки

Філіп Ауреол Теофраст Бомбаст фон Гогенгайм (1493–1541) увійшов у світову історію науки під ім'ям **Парацельс** (лат. *Paracelsus* – букв. «який перевершує Цельса» – видатного римського філософа та теоретика медицини I ст. н. е.). Він був відомим швейцарським алхіміком, лікарем, філософом, природознавцем та натурфілософом епохи Ренесансу. Виступав проти схоластичної медицини, вивчав лікувальну дію різних хімічних елементів і сполук, зблизивши хімію з медициною. Сучасники порівнювали його реформаторську діяльність із діяльністю Лютера.

Даніель Бернуллі (1700–1782) – швейцарський фізик-універсал, механік та математик, що став найбільш відомим завдяки працям у галузі математичної фізики та теорії диференціальних рівнянь. Поряд із Д'Аламбером і Ейлером його вважають засновником математичної фізики. У 1738 р. світ побачила його фундаментальна праця «Гідродинаміка», серед положень якої – закон Бернуллі.

Альберт Гофманн (1906–2008) – швейцарський хімік і літератор, широко відомий як «батько» ЛСД (*Lysergsäurediethylamid*) – напівсинтетичної психоактивної наркотичної речовини. Він називав ЛСД «ліками для душі» і був дуже засмучений загальносвітовою забороною речовини, що призвело до того, що ЛСД «пішов у підпілля». «ЛСД був успішно використовуваний упродовж 10 років у психоаналізі» – зазначав він, додаючи, що препарат невинувато демонізований правлячими колами. Він визнавав також, що ЛСД може бути небезпечним у поганих руках.

Альберт Якоб Ешенмозер (1925 р.н.) – спеціаліст в галузі органічної хімії. Під його спільним із Р. Вудвордом керівництвом команда вчених у 1973 р. синтезувала вітамін В₁₂.

Альберт Ейнштейн (1879–1955) – фізик-теоретик, один із засновників сучасної теоретичної фізики, лауреат Нобелівської премії з фізики 1921 року, громадський діяч-гуманіст, пацифіст і антифашист. Проживав у Швейцарії в період 1893–1914 рр., де працював у Патентному бюро м. Берн та Цюрихському університеті. Саме на цей період припадає 1905 рік – так званий «Рік чудес» (лат. *annus Mirabilis*), коли чотири статті Ейнштейна здійснили революцію в теоретичній фізиці.

Ервін Рудольф Йозеф Олександр Шредингер (1887–1961) – австрійський фізик-теоретик, один із творців квантової механіки. Лауреат Нобелівської премії з фізики (1933), член низки академій наук світу, зокрема іноземний член Академії наук СРСР (1934).

Фердинанд Порше (1875–1951) – австрійсько-німецький конструктор автомобілів та бронетехніки, засновник фірми *Porsche*. Розробляв автомобільні, тракторні та авіаційні двигуни і конструкції. Зокрема світ завдячує йому за створення найвідомішого автомобіля Volkswagen «Жук».

7.2 Палітра літературних надбань німецькомовних країн

Епоха Середньовіччя у **Швейцарії** найбільш яскраво репрезентована діяльністю мінезингерів. Манесьський кодекс (Манесьський пісенник, Манесьський рукопис, або Гейдельберзький рукопис – *Codex Manesse*) – це найвідоміший середньовічний пісенник середньовічнонімецькою мовою, зібрання творчості середньовічних ліриків різних видів та форм, починаючи з перших вірців мирської пісенної культури (Кюренберг, 1150–1160 рр.) до появи рукописних текстів (Гадлауб, бл. 1300 р.). Збірка є джерелом відомостей про мистецтво мінезанга й охоплює творчість 140 авторів, розміщення яких у збірці відповідає їх становому положенню.

Епоха Відродження та Реформації відзначається розвитком народних балад та хронік. Зокрема відомим став

Егідіус Чуді – автор «Швейцарської хроніки», що стала основою для п'єси Ф. Шиллера «Вільгельм Тель».

Ідеї Просвітництва повільно поширюються швейцарськими землями. При цьому вплив консервативного устрою усталених традицій настільки великий, що мало кому з найвидатніших умів цього часу вдається перебороти забобони докільля та гнітючого впливу релігійних, соціальних та політичних норм. Центром швейцарського Просвітництва поступово стає Цюрих. Саме тут розгортається діяльність Й. Я. Бодмера та Й. Я. Брейтінгера, значення якої вийшло за межі країни. До цього періоду належать роки діяльності **Йоганна Генріха Песталоцці**, який узагальнив свій багатий педагогічний досвід теоретично у творах «Лінгард і Гертруда», «Як Гертруда вчить своїх дітей», «Лебедина пісня» та ін. У його працях спостерігається великий вплив Руссо, особливо ідея зосередження головної уваги на особі вихованця як центральної точки всіх виховних дій

Реалізм у Швейцарії відзначається істотним відривом від діалектної творчості до наддіалектних та літературних норм німецької мови. Чималий внесок у зображення тогочасних реалій у літературі зробили **Готфрид Келлер**, **Альберт Біцнус** (псевд. **Єремія Готхельф**), **Йоханна Спірі**, **Карл Фрідріх Георг Шпіттелер** (псевд. **Карл Фелікс Тандем**) та ін.

Після 1920-х років література Швейцарії намагається влитися до загальних трендів європейської літератури, вбачаючи проблему низької популярності у пануючому в суспільстві консерватизмі. Утім прихід до влади націоналістів, фашистів, а потім комуністів, що контролювали літературні віяння, а також запропонована політика «духовної оборони Швейцарії» надовго віддалили ці перспективи аж до 1960-х років.

Одним із найвидатніших майстрів слова ХХ ст. по праву вважають **Германа Гессе** (1877–1962) – уродженця Німеччини, який емігрував до Швейцарії (1912) та одержав там громадянство (1923). Твори Гессе сповнені глибокого психологізму. Він прагнув досягнути внутрішній світ особистості, укладеної в рамки умовностей цього світу.

Найбільш відомі його романи «Сіддхартха», «Степовий вовк», а також «Гра в бісер» (*Das Glasperlenspiel*) – останній роман і *tagnum opus* германо-швейцарського письменника. Книга процитована в переліку творів, за які письменник одержав Нобелівську премію у 1946 р.

Фрідріх Дюрренматт (1921–1990) – швейцарський романіст і драматург. У його творчості простежується сильний вплив філософії німецьких емігрантів, змушених утікати до Швейцарії внаслідок приходу до влади нацистської Німеччини. Розкішний «барочний» гумор Дюрренматта вносить «свіжу нотку» в песимістичний погляд на людину в літературі другої половини ХХ ст.

Макс Рудольф Фріш (1911–1991) – швейцарський прозаїк, драматург і публіцист, що підпав під той самий вплив, що й Дюрренматт. Утім письменник більш іронічний і не чужий духу екзистенціалізму.

Поняття «національна швейцарська література» в історії нерідко ставиться під сумнів, оскільки багато швейцарських письменників ставали і стають учасниками літературного процесу сусідніх країн (Німеччини, Франції, Італії). Крім того, зважаючи на історичну багатомовність країни та функціонування окремих діалектних форм у межах кожного з мовних регіонів, радше варто говорити про німецько-, франко-, італо- та ретороманськомовну літературу, а також літературу на місцевих говірках.

Франкомовна література на території Швейцарії має не менш багату історію, ніж німецькомовна, втім відомості про неї аж до періоду Реформації у край уривчасті. З розгортанням реформаційної діяльності у Швейцарії разом із політичним активізується літературне життя. На цій ниві відзначилися такі відомі мислителі та діячі, як **Жан Кальвін**, **Жан-Жак Руссо**, **Мадам де Сталь**, **Бенжамен Констант** тощо.

У подальшому до когорти швейцарських франкомовних авторів увійшов Шарля **Фердинанд Рамю** (1878–1947), чії романи описують життя селян та альпійських жителів. У

Франції також зробили собі кар'єру **Блез Сандрап** (1887–1961) та **Жак Шессе** (1934–2009).

Серед письменників ХХ ст., чия творчість стала відомою за межами Швейцарії, **Коріна Бій**, **Ніколя Був'є**, **Моріс Шаппаз**, **Філіп Жаккотте**, **Жанна Ерш**, **Анна Кюнео**, **Іветта З'Грагжен**, **Аліса Ріва** та ін.

Історія італомовної літератури Швейцарії починається з приєднання до конфедерації у 1803 році двох італомовних кантонів – Тічино та Граубюнден. До цього літературна діяльність передусім полягала у здійсненні перекладів з інших мов.

Італомовні письменники Швейцарії, як правило, підтримують тісний зв'язок зі своїми колегами з Італії і добре відомі у ній навіть краще, ніж у рідній Швейцарії. Найвидатнішим із них є поет та прозаїк **Франческо К'єза** (1871–1973), що продовжив традиції італійського поета Д. Кардуччі.

Сучасник К'єза – **Джузеппе Цоппі** (1896–1952) зробив собі ім'я «Книгою Альп». Під час Другої світової війни у м. Лугано діяв італійський літературний гурток під керівництвом італійця **Джована Баттісти Анджолетті** (1896–1961), який привніс нові ідеї у швейцарську італійськомовну літературу.

Першим ретороманським літературним текстом вважається «Пісня війни в Мюсі» 1527 р. авторства **Йоганна Траверса** (1483–1563). Приблизно до середини ХХ ст. літературне виробництво обмежувалося релігійними та теологічними текстами, театральними п'єсами, сценаріями тощо.

«Ретороманська Хрестоматія» **Каспара Декуртінса** (1855–1916) – це найважливіша антологія ретороманської літератури, зібрання казок, саг, народних пісень та народних п'єс, що існували до кінця ХІХ ст. лише в усній формі. У цей період, починаючи з округу Сурсельва, література стає важливим інструментом захисту ретороманської селянської ідентичності, передусім у боротьбі з італійським іредентизмом.

У ХХ ст. поступово спостерігається модернізація ретороманської літератури, відхід від домінування діалектних форм її мовного оформлення в бік стандартизації, зміст фокуса від традиційних цінностей та тем села. Із заснуванням у 1919 р. організації, що виступає за збереження та вивчення ретороманської мови *Lia Rumantscha*, рпоширенням радіо та телебачення почався справжній міжрегіональний розвиток мови. Більше 90 % опублікованих до 2012 р. ретороманських романів побачили світ лише після 1950 р.

Сьогодні письменники з усіх куточків Швейцарії, незалежно від мовної приналежності, входять до об'єднання письменників *Спілка авторів Швейцарії*. Спілка не є регулювальним органом або фондом, а ставить за мету об'єднання усіх письменників у національному масштабі.

Поняття «**австрійська** література», як і «швейцарська література», з другої пол. ХVІІІ ст. залишається дискусійним. Проте приводом дискусій є не багатомовність країни, а постійна мінливість та нестабільність її кордонів упродовж історії та остаточний перерозподіл територій Європи після падіння династії Габсбургів. Переважна частина творів, що традиційно відносять до «австрійської» літератури, написана німецькою мовою. Проте у межах історичних територій Священної Римської і Австро-Угорської імперій проживали автори, що писали іншими мовами.

За часів Раннього Середньовіччя поетична спадщина Австрії мала переважно усну форму, тож значний її прошарок не дійшов до наших днів. Окремі її твори, часто дуже різноманітні, поміщені у так званих збірних манускриптах, як-от: *Wiener Hundesege*n, *Altdeutsche Genesis* та *Millstätter Handschrift*. З розвитком освіти і культури при монастирях набирає обертів релігійна література.

Мінезанг та героїчний епос зазвичай відносять до німецької середньовічної літератури, хоча багато відомих авторів, як-от **Вальтер фон дер Фогельвейде**, мали безпосереднє відношення до Австрії.

У XV ст. у річищі загальноєвропейських тенденцій в Австрії визначальною стає література гуманізму. Першими активними фігурами цієї течії стали ерцгерцогиня Австрійська **Елеонора Шотландська**, та **Микола Кузанський**, – єпископ Бріксенський.

За епохою Відродження настали часи протистояння реформатської (Йоахім Магдебург) та контрреформатської (Якоб Гретсер, Конрад Феттер) літератури.

За часів бароко поширеними формами в прозі стають буколічні, політичні й шахрайські романи, а в поезії – сонети та епіграми. Прикладами барокової епічної поезії можуть слугувати лицарські та шахрайські романи **Йоганна Бєра** з нетиповим для того часу переходом від символічності до реалізму у зображенні дійсності. Крім того, епоха відзначилася значним розвитком театрального мистецтва та драматичних літературних форм.

За доби Просвітництва в рамках політичного курсу Марії Терезії «модернізувати державу» скорочуються сфери компетенції церков та слабшає цензура. Як наслідок, можливість проявити особисту позицію письменника сприяла значному зростанню кількості публікацій.

На противагу Німеччині в Австрії ідеї романтизму не набули особливого поширення. До нечисленних представників цього напрямку належали **Йозеф Крістіан Цедліц** (1790–1862) та **Йоганн Непомук Фогль** (1802–1866). На тексти останнього писали музику Франц Шуберт та інші композитори.

Паралельно з романтизмом в Австрії, з одного боку, розвивається напрямок бідермаєра, а з іншого, – австрійський класицизм. Головними представниками бідермаєра вважають **Франца Грильпарцера** (1791–1872), **Йоганна Непомука Нєстроя** (1801–1862), **Фєрдинанда Раймунда** (1790–1836), **Ніколауса Лєнау** (1802–1850) та **Адальберта Штіфтера** (1805–1868). Реалізм і натуралізм у літературі Австрії представлені іменами **Марі фон Ебнер-Ешенбах** (1830–1916), **Фєрдинанда фон Заара** (1833–1906), **Людвіга Анценгрубера** (1839–1889) і **Петера Розеггера** (1843–1918).

Однак по-справжньому на світовий рівень австрійська література вийшла на початку ХХ ст. До когорти письменників зі світовим ім'ям увійшли **Франц Кафка**, **Роберт Музіль**, **Стефан Цвейг** та **Йозеф Рот**.

Незважаючи на багату і славу історію, Австрійська література може похвалитися лише одним Нобелівським лауреатом 2004 р.– **Ельфрідою Єлінек** (1946 р. н.).

Витоки власне **ліхтенштейнської** літератури також сягають Середньовіччя. Першим ліхтенштейнським мінезингером вважається **Генріх фон Фрауенберг Молодший** (1257–1314), лицар-мінезингер зі швейцарського кантону Граубунден, що оселився у м. Бальцерс. Пять із його пісень представлені у відомому Манесьському Кодексі.

На цьому традиція ліхтенштейнської літератури переривається на кілька століть, практично не розпочавшись.

Початок справжньої історії літератури Ліхтенштейну пов'язують із творчістю старовинного роду Яухів зі швейцарського кантону Урі. Зокрема перу **Якоба Йозефа Яуха** (1802–1859) належить поезія *Oberst am Deutschen Rhein* («Високо-високо на Німецькому Рейні»), що стала народним гімном Ліхтенштейну, а пізніше і праосновою національного гімну.

Головною ознакою ліхтенштейнської літератури є відтворення місцевої тематики і проблематики. Саме тому одним із улюблених жанрів у видавничій практиці ліхтенштейнців здавна є легенди та перекази. Вони мають важливе значення для формування почуттів патріотизму та звернення до культурного надбання свого народу. Так, у 1847 р. відомий швейцарський педагог і мислитель **Петер Кайзер** опублікував кілька історичних переказів у своїй знаменитій «Історії князівства Ліхтенштейн», а збирач переказів з Австрії **Франц Йозеф Вонбун** видав збірник на місцевих діалектах «Народні перекази з Форарльберга», до складу якого увійшло декілька текстів з переказами про Ліхтенштейн.

На відміну від сусідніх країн на межі ХІХ–ХХ ст. у ліхтенштейнців формується державна самосвідомість, і тому

модерністські віяння не справили істотного впливу на тогочасну літературу країни. Ліхтенштейнців передусім хвилюють традиції та пошуки коренів, тож головним стрижнем розвитку словесності стає властивий романтизму інтерес до фольклору. Так, на початку ХХ ст. свої записи публікують перші збирачі власне ліхтенштейнських легенд та переказів: один із засновників Ліхтенштейнського історичного союзу, лікар і політик **Альберт Шедлер** (1848–1922) та історик, публіцист і педагог **Ойген Ніпп** (1886–1960). У наступні роки несумнівний внесок до цього фонду зробили видання переказів під упорядкуванням поета **Ганса Фрідріха Вальтера** та вчителя з м. Вадуц **Отто Мегера**.

У 2001 р. у Ліхтенштейні почав функціонувати Будинок літератури. Він має статус літературної спілки, до завдань якої входить підтримка і пропаганда сучасної ліхтенштейнської літератури. Зокрема його діяльності завдячує вихід місцевої продукції на міжнародний книжковий ринок, унаслідок чого європейської популярності набули ліхтенштейнська поетеса **Клодін Кранц**, наймаститіший письменник країни **Міхаель Донхаузер**, майстер ліричної прози **Ірен Ніг**, поет і новеліст **Герхард Бек**, кабаретист і драматург **Матіас Оспельт**, поет і художник-графік **Гансйорг Квадерер**, прозаїк та есеїст **Штефан Шпренгер**.

Крім цих літераторів, на сторінках видань німецькомовних країн-сусідів з'являються імена й інших вихідців із Ліхтенштейну (**Норберт Хаас**, **Роза Негеле**, **Петер Гільген**, **Луїс Фогт**, **Крістіан Кіндле**, **Густав Кауфман**, **Еві Кліманд**, **Арно Ері**, **Ганс-Йорг Райнбергер**, **Юрген Шремзер**, **Зігі Шеррер**, **Піо Шурті** та ін.).

Однією з визначних рис сучасної літератури **Люксембургу**, що балансує на історико-географічному зіткненні романської та німецької культур, є її багатомовність. Найпоширенішою є німецькомовна література, що представлена переважно прозою; франкомовна література (переважно поезія) є менш популярною, проте високо шанованою за кордоном, а література люксембурзькою мовою задовольняє попит

переважно місцевого населення. До наукового обігу введений термін «Luxembourgensia», що позначає весь обсяг творів люксембурзьких авторів, виданих у межах та поза межами країни, а також будь-які зарубіжні видання, що мають відношення до Люксембургу.

Однією з небагатьох пам'яток середньовічної люксембурзької літератури є так званий Марієнтальський кодекс (*Codex Mariendalensis*). Манускрипт містить 5963 віршовані рядки і написаний на одному з мозельсько-франкських діалектів, дуже подібному до сучасної люксембурзької мови. Він присвячений історії графині Йоланди, яка залишила розкішне життя у замку Віанден і прийняла чернецтво.

Народження люксембурзької національної літератури (люксембурзькою мовою) припадає на першу половину XIX ст. До цього часу місцевий діалект німецького походження з численними запозиченнями з французької функціонував лише у побуті. Статусу мови діалект набуває після того, як уперше в історії герцогства ним скористались автори для створення художньої літератури.

Перший твір люксембурзькою мовою – це збірка поем успішного математика за фахом і поета за покликанням **Антуана Меєра**. Класиками літератури вважаються представники наступного покоління письменників: драматург **Едмон де ла Фонтен** (1823–1891), що писав під псевдонімом, **Мішель Ленц** (1820–1893) – автор національного гімну, а також **Мішель Роданж** (1827–1876) – творець сатиричної поеми «Ренерт-Лис» (*Rénert*).

Обсяги літератури німецькою та французькою мовами цього періоду значно поступаються творам люксембурзькою мовою. Автором першого франкомовного роману став **Фелікс Ті** (1830–1855); німецькою мовою на люксембурзькі теми писав драматург та поет **Ніколаус Вельтер** (1871–1951), поет і письменник **Батті (Жан-Батист) Вебер** (1860–1940). У подальшому за межами країни творили та досягли слави **Норберт Жак** (1880–1954) та **Александр Вікер** (1893–1983).

Післявоєнний період у країні відзначився появою романістичної літератури французькою і ліричної поезії німецькою мовами. З 1950–1960-х рр. поступово складається прошарок сучасної літератури Люксембургу: спершу німецько-та франкомовної, а з 1980-х і люксембурзькою мовою (передусім романи **Гі Ревеніга** та **Роджера Мандершайда**).

7.3 Образотворче мистецтво

Для шляхів розвитку образотворчого мистецтва **Швейцарії**, як і всієї культури країни, особливе значення мали географічні особливості країни, розташованої безпосередньо між Францією, Німеччиною та Італією. Утім, постійно знаходячись під впливом сусідніх країн, швейцарці, у свою чергу, робили свій внесок у художню культуру своїх сусідів, а також переймали найкраще від німецьких, французьких та італійських художників, які тривалий час жили і працювали у Швейцарії.

За доби романтизму першочергового значення в образотворчому мистецтві набувала краса природи у її дикому і первозданному стані, що відображено в роботах **Каспара Вольфа**, **Йоганна Генріха Генрі Фюзелі**, **Франсуа Діде** і **Олександра Калама**. Пейзажі **Арнольда Берліна** і **Фердинанда Ходлера**, виконані в дусі символізму, подібно до натуралістичних сцен сільського життя Альберта Анкера, натхнених цією самою течією, знаменують собою перехід до нових напрямків живопису.

Художник **Антон Граф**, який служив при саксонському дворі, був одним із найбільш затребуваних німецьких портретистів і знаковою фігурою у живописі XVIII ст. Як і Граф, художник і гравер **Адріан Цингі** відкриває світові саксонську Швейцарію як мотив у живописі. Своєю творчістю він сприяє зародженню романтичної школи ландшафтного живопису в Німеччині.

Швейцарський живопис кінця XIX ст. вирізняється різноманітністю течій, але, як і раніше, провідне місце в ній

займають пейзажі, про що свідчать роботи **Джованні Джакометті, Пауля Клеє, Куно Ам'є і Фелікса Валлоттона.**

У 1916 р. при цюрихському «Кабаре Вольтер» зародився авангардистський рух «дадаїзм». Його представниками були **Хуго Балль, Еммі Хеннінгс, Жан Арп, Софі Тойбер-Арп і Трістан Тцара.** Дадаїзм, що з'явився як реакція на жахіття Першої світової війни, передбачив виникнення течії «баухаус», що дуже яскраво проявилось у творчості **Йоганнеса Ітгена і Пауля Клеє.**

У 40-х рр. ХХ ст. у Цюриху митець **Макс Білл** заснував напрямок «конкретне мистецтво». Після Другої світової війни багато швейцарських художників здобули світову популярність, як, наприклад, гіперреаліст **Франц Герч,** абстракціоніст **Рольф Ізелі,** сюрреаліст **Мерет Оппенгейм,** літограф **Ганс Ерні** та художники-скульптори **Дітер Рот і Даніель Сперрі.**

Кінець ХХ ст. ознаменувався появою нового покоління швейцарських художників, таких як **Джон Армледер, Сільвія Флері, Пітер Фішлі та Девід Вайс, Роман Зігнер, Піпілотті Ріст і Томас Хіршхорн.** Вони відійшли від строгої форми зображення на полотні й стали використовувати у своїх роботах відеозаписи, колажі або складання різних предметів.

Головні художні скарби Австрії зібрані в музеях Відня: **палаці Шенбрун** – резиденції австрійських імператорів, **Галереї Альбертіна і Музеї історії мистецтв.** В самій же історії образотворчого мистецтва країни виокремлюється діяльність кількох базових напрямків.

Дунайська школа живопису – це умовна назва групи живописців і графіків Південної Німеччинита Австрії першої половини ХVІ ст., які відкривали у своїй творчості жанр пейзажу. Територіально вони мешкали в Баварії, Австрії, у долині Дунаю, між містами Пассау, Регенсбург, Кремс, Лінц, Зальцбург і Відень. Засновником Дунайської школи є **Лукас Кранах Старший,** а очільником вважають **Альбрехта Альтдорфера.** Яскравим представником школи також є **Вольф Губер,** а також школу представляє низка робіт **Ганса Зебальда Лаутензака та Августа Хіршфогеля.**

Віденський сецесіон – це спілка митців із м. Відень, що згрупувала яскравих представників австрійського «модерну». Лідером й ідейним натхненником напрямку став живописець і декоратор **Густав Клімт** (1862–1918), який створив власний вишукано-декоративний стиль з елементами декадентського символізму. Характерні риси «сецесіонстилю»: для живопису – мозаїчна багатобарвність і витончена орнаментальність (Г. Клімт); для графіки – геометрична чіткість малюнка за його загальної вільної декоративності (Г. Клімт, К. Мозер, Й. Ольбрих, Й. Хофман); для архітектури – чіткість об'ємів, ритмічна впорядкованість, лаконічність декору, раціональність композиційного і конструктивного рішень (О. Вагнер, Й. Ольбрих, Й. Хофман).

Віденська школа фантастичного реалізму – різновид так званого «фантастичного мистецтва» кінця ХІХ ст. у Західній Європі. Фантастичне мистецтво пов'язують з роками творчої діяльності письменників Жуля Верна і Герберта Велса. Але воно спостерігалось і в творах художників задовго до появи фантастичної літератури. Засновником школи у 1948 р. став **Ернст Фукс**; відомими представниками є **Рудольф Хауснер**, **Вольфганг Хутгер**, **Арік Брауе**, **Антон Лем ден**, а пізніше й **Маті Кларвейн**, **Джозфра Босхарт** та **Дітер Шветрбергер**.

Віденський акціонізм – це радикальний мистецький рух, пов'язаний з діяльністю групи австрійських художників 1960-х. Рання творчість групи охоплювала грубі асамбляжі й живопис дії, від яких вони швидко перейшли до екстремальних і провокаційним перформансів. До найвідоміших представників належать **Гюнтер Брус**, **Отто Мюль**, **Герман Нітш**, **Рудольф Шварцкоглер** та **Петер Вайбель**.

На жаль, світ знає мало імен **ліхтенштейнців**, що відзначилися на ниві живопису та образотворчого мистецтва. Серед представників сучасності достатньо відомими у своїх напрямках є живописець і графік **Йозеф Шедлер**, митець, живописець, скульптор та архітектор **Егон Райнбергер**, живописець, архітектор, журналіст та письменник **Фабіо Корба**, дизайнери-скульптори **Ліліан Хаслер**, **Егон** та **Готтфрід Хілті**.

Проте у країні полюбляють та високо цінують світові традиції та новітні тенденції зображальних жанрів. Передусім збереження цих традицій пов'язане з функціонуванням державного **Музею мистецтв Ліхтенштейну** у м. Вадуц.

1967 р. Ліхтенштейн одержав у дар десять картин, що стали основою Державного зібрання мистецтва. Першим куратором колекції був призначений ліхтенштейнський історик, митець і політик **Георг Малін**. Він розширив колекцію творами сучасного мистецтва з інших країн.

Сьогодні в музеї можна ознайомитися з полотнами великих майстрів: Рембрандта, Ван Дейка, Рубенса, Леонардо да Вінчі. Зібрана рідкісна колекція картин, що налічує 1500 полотен живописців. У музеї представлена окрема експозиція, присвячена історії, географії та біосфері князівства Ліхтенштейн. Державна картинна галерея також містить частину колекції мистецтв княжого дому Ліхтенштейнів, що збиралася протягом декількох століть їх правління, а перші її полотна датуються XVII ст.

Крім того, особливий акцент музей робить на виставки сучасних творів мистецтва: скульптур, картин та інсталяцій. До музейного комплексу міста відносять дві старі будівлі й новий корпус (2000 р.), Музей пошти Ліхтенштейну, а також окремий корпус, що знаходиться у високогір'ї комуни Шелленберг.

В образотворчому мистецтві **Люксембургу** збереглися німецькі та ірландські традиції. Образотворче мистецтво XIX ст. розвивалося під французьким впливом (портрети та пейзажі **Жана Батіста Фрезе**, романтичні пейзажі **Матіаса Кірша**), а на початку минулого століття живопис зазнав впливу німецького експресіонізму і французького фовізму, що привнесли новизну у творчі стилі художників. Так, провідними мотивами творчості найвидатнішого художника країни **Йозефа Куттера** (1894–1941) стали людська драма, біль і пристрасть, прірва між багатством та бідністю. У творах сучасних художників (**В. Кесселер**, **Ж. Пробст**, **М. Хофман** та ін.) помітні впливи Матісса, Пікассо та інших французьких майстрів.

У Люксембурзі є кілька відомих музейних комплексів. Найвідомішим музеєм Великого Герцогства є **Національний музей історії і мистецтва**.

7.4 Музичне надбання

Швейцарська народна музика виникла внаслідок взаємодії культур племен гелветів і ретів, які заселяли територію Швейцарії у II ст. до н. е. У V–VI ст. швейцарська музика зазнала впливу алеманів і бургундів, проте професійна швейцарська музика зародилась у X ст. у монастирях, де розвивалася літургійна музика.

Починаючи з XIII ст. у пісенному фольклорі деяких регіонів Швейцарії виділяються патріотичні, антифеодальні пісні, а також більшої популярності набувають пастуші наспіви. У період Середньовіччя носіями світської музики у Швейцарії були мінезингери.

Традиційна швейцарська музика – це музика Альпійських гір як невід’ємна частина сільської культури. Вона виконується під акомпанемент альпійського рога, швейцарського акордеона та цимбалів. Важливу роль у музичній культурі займає й до сьогодні співочий жанр альпійських горян – **йодль**. У стародавні часи йодль виконували пастухи, щоб підкликати худобу і перегукуватися зі своїми товаришами із сусідніх альпійських лук. Сьогодні в усіх регіонах Швейцарії досі функціонує велика кількість ансамблів, хорів трубочів, духових оркестрів і хорів фольклорної музики.

За часів Реформації у Швейцарії розвивалося нотодрукування, проте достатньому розвитку класичної музики на території Швейцарії заважали постійні гоніння іноземної музики внаслідок дій радикальних кальвіністів. Швейцарія виявилася осторонь перетворень, що відбулися в музичній культурі Італії, а потім в інших західноєвропейських країнах у XVI–XVII ст. Швейцарські композитори, не бачачи для себе майбутнього на батьківщині, їхали за кордон.

Музична культура в німецькомовних кантонах була тісно пов'язана з німецькою культурою, адже в Німеччині здобувало освіту багато швейцарських музикантів (наприклад, Й. Й. Рафф), а також самі німецькі композитори робили внесок у розвиток швейцарської музики. Найвизначніші швейцарські композитори кін. XIX – поч. XX ст. – це **Ф. Хегар, Х. Хубер, О. Барблан, Ф. Клозе та Й. Лаубер.**

На початку XX ст. сформувалися три «табори» прихильників німецької, французької та італійської музичних культур. З 1910-х рр. рівень швейцарської музичної культури значно підвищився завдяки перебуванню у нейтральній Швейцарії відомих композиторів під час світових воєн. Серед них – **І. Ф. Стравінський, Ф. Бузоні, Е. Леві, Ф. Ярнах, С. В. Рахманінов, Г. Шерхен, Р. Штраус, Б. Мартіну та ін.**

Серед найбільш відомих швейцарських композиторів і диригентів – **Йозеф Йоакім Рафф, Ернест Блох, Ернест Ансерме, Отмар Шек і Артюр Онеггер.** Два провідних діючих оркестри на сьогодні – це **Оркестр франкомовної Швейцарії** (м. Женева) і **Оркестр Тонхалле** (м. Цюрих). До того ж у багатьох містах існують власні оперні театри.

Серед сучасних музикантів, на яких чекав великий успіх у Швейцарії і за її межами, можна відзначити Стефана Ейхера, групу Gotthard, групу Krokus, Міхаеля фон дер Хайде, Андреаса Фолленвайдера, ді-джея Бобо, ді-джея Антуана, Еріка Трюффаза, репера Стрес, Хайді Хеппі, Софі Хангер і Бастіана Бейкера.

Витоки **австрійської** музики сягають перших століть нашої ери. Вона розвивалась у постійному симбіозі з музичною творчістю інших народів, чії території спочатку прилягали, а потім входили до складу імперії Габсбургів.

Носіями вітчизняних традицій у попередні століття були мандрівні співці шпільмани (*Spielmann*, т > *spielen* «грати» + *Mann* «людина») і ваганти (лат. *vagantes* – ті, що мандрують), а найважливішими центрами музичної культури поступово ставали монастирі, які сприяли розвитку хорового співу в

школах і виникненню народних релігійних театралізованих вистав.

Із XII–XIII ст. розвивається музична культура при дворах тирольських і штирійських герцогів, у резиденції Бабенбергів у Відні, а також поезія мінезингерів. Найвидатнішими з них на території Австрії були **Вальтер фон дер Фогельвейде**, **Нейдхарт фон Ройснталь** та **Тангейзер**, що спиралися у своїй творчості на народну пісню.

В епоху Відродження (XIV–XVI ст.) розвивається домашнє музикування, виникають численні хорові та інструментальні придворні капели. Сучасний Віденський хор хлопчиків з 1498 р. залишається одним із найвідоміших хорів хлопчиків у світі. Відомий своїм надзвичайно високим вокальним стандартом, хор співпрацював із музикантами, включаючи Вольфганга Амадея Моцарта, Антоніо Кальдара, Антоніо Сальєрі та Антона Брукнера.

Початок XVII ст. став епохою інтенсивного розквіту сценічної музики у тісній кооперації з театральним мистецтвом. Поступово формуються міцні традиції австрійської опери. Віденська державна опера сьогодні – це найбільший оперний театр Австрії, центр світової музичної культури, місце проведення відомого на весь світ Віденського балу.

Чільне місце серед «подарованих» Австрією людству геніїв, безумовно, займає один із представників Віденської класичної школи композитор **Вольфганг Амадей Моцарт** (1756–1791), який прожив коротке, але яскраве життя генія.

Не менш значний внесок у розвиток класичної музики зробив **Франц Йозеф Гайдн** (1732–1809), інструментальні твори та симфонії якого виховали не одне покоління яскравих талановитих музикантів.

Завершальний етап у розвитку віденського симфонізму пов'язаний із творчістю **Людвіга ван Бетховена** (1770–1827), який з 22-річного віку зв'язав свою долю з австрійською столицею. Подібно до Гайдна і Моцарта Бетховен охопив у своїй творчості всі жанри симфонічної й камерної

інструментальної музики, оперу, ораторію, балет та пісню. Найбільш близькою йому стала симфонія.

До «еліти» класичної музики світу також заслужено належать:

1) композитор, піаніст, педагог і диригент **Ференц Ліст** (1811–1886), який по праву вважався найвизначнішим піаністом ХІХ ст. і залишив у спадок нащадкам 647 творів;

2) творець оперного напрямку **Крістоф Віллібальд Глюк** (1714–1787), який написав понад 50 опер, інтермедій і балетів;

3) **Франц Петер Шуберт** (1797–1828), визнаний посмертно завдяки незабутнім за вдумливістю білше тисячі музичних творів, серед яких понад 600 пісень, дев'ять симфоній, велика кількість творів камерної та літургійної музики;

4) **Леопольд де Меєр** (1816–1883) – піаніст, який писав і виконував віртуозні п'єси;

5) відомий кожному піаністу **Карл Черні** (1791–1857), без етюдів для фортепіано якого не обходяться ані початківці, ані досвідчені майстри.

Завершує пантеон австрійських музичних геніїв «король» вальсів **Йоганн Штраус** (1825–1899), який разом зі своїм батьком і братами підняв танцювальну музику на рівень симфонічної. Штраус залишив після себе 168 вальсів, 117 польок, 73 кадрили, 43 марші, 31 мазурку, 15 оперет, комічну оперу і балет.

Крім класичної музики, австрійська культура славиться народними традиціями. Музичним «братом» швейцарського йодля вважають віденський дудельн. Ще у ХVІІ ст. на територіях віденських районів Оттакрінг та Гернальс селилося чимало вихідців зі Штирії, чий сільський пісенний фольклор знайшов своє відображення в жанрі Віденської пісні. Остаточо спів дудельн став популярним у ХІХ ст., коли вокальні колективи з Тіролю передавали віденським обивателям усю тугу за альпійською романтикою та природою.

Головною відмінністю дудельна від йодля є акомпануючі музичні інструменти, як-от кларнет, гітара або акордеон. Часто дудельн використовується під час виконання ліричних

Віденських пісень у приміщеннях на відміну від альпійського йодлю, що переважно лунає у горах під відкритим небом.

Інший типовий для Відня музичний жанр – **шраммель-музика**. Її «праотцями» вважають Йозефа і Йогана Шраммель – музикантів із Вальдфіртеля, які зі своїм маленьким ансамблем наприкінці XIX ст. користувалися великою популярністю у віденських ресторанах і хойрігерах. Шраммель-музиці властивий злегка «плаксивий» настрій, який, проте, «пожвавлюється» аранжуванням, властивою шансону.

Музика **Ліхтенштейну**, як й інші культурні аспекти країни, знаходиться у тісному симбіозі з австрійською, німецькою та швейцарською. Найвідомішим музичним уродженцем країни вважають **Йозефа Райнбергера** (1839–1901) – наставника німецького композитора Е. Хумпердінка і друга Ф. Ліста.

Незважаючи на відсутність гучної музичної історії, Ліхтенштейн має свою потужну музичну традицію, адже ліхтенштенці – надзвичайні цінителі музики, яку вони створюють самі.

У країні функціонують музична школа та міжнародна музична академія, що поряд із симфонічним оркестром та оркестром Ліхтенштейн-Верденберг є представниками класичного напрямку в музиці.

У Ліхтенштейні функціонують 24 дорослих та 12 дитячих і юнацьких хорів, що кожен два роки представляють свої вміння на Державному пісенному конкурсі.

Спілка блюз- та рок-виконавців об'єднує більше, ніж 60 гуртів та сприяє організації та проведенню джазових, блюз-, рок- та інших фестивалів сучасної музики.

Свої традиції в Ліхтенштейні має також оперета. Впродовж сорока років оперети м. Вадуц та м. Бельцерс дарують своїм шанувальникам високоякісні вистави. Крім того, з 1997 р. музичні вистави на своїх підмостках пропонують **опера м. Вадуц** та **Liechtenstein Musical Company**.

Музичні традиції на теренах Великого Герцогства **Люксембург** сягають до галло-римського періоду. Про цікавість

до музики свідчать знайдені мозаїки цього періоду з мотивами гри на музичних інструментів, а також письмові свідчення тогочасних поетів. Із VIII ст. абатство Ехтернах стало важливим центром церковної музики.

Після утворення Великого Герцогства у 1815 р. інтерес до музики у країні, що була переважно представленою патріотичними мотивами у виконанні військових оркестрів, значно зріс. Упродовж XIX ст. з'являються перші духові Капелли, оркестри та хори, розгортається діяльність духових оркестрів та хорів, що виконують вокальні короткі композиції за авторством **Йозефа Александра Мюллера, Луї Байта, Еміля Боереса та Густава Канта**. На сьогодні у герцогстві функціонують кілька професійних оркестрів та ансамблів. Філармонійний оркестр Люксембургу, безсумнівно, є одним із найважливіших культурних представників Люксембургу на міжнародній арені.

Одним із найвпливовіших і різнобічних музикантів в історії Люксембургу був **Лоран Менагер** (1835–1902) – національний композитор, хормейстер, органіст і вчитель, засновник національного хорового об'єднання **Sang a Klang**.

Іншою постаттю у світі класики вважають **Жана-Антуана Ціннена** (1827–1898) – люксембурзького композитора і диригента, автора музики до гімну Люксембургу.

Сьогодні в країні активно діє Національна федерація музики. Іншим важливим інститутом є **Люксембурзька консерваторія**, де щороку навчається близько 2 600 осіб. Щорічні фестивалі музики охоплюють **Echternach Music Festival** (м. Ехтернах), **Rock um Knuedler** (м. Люксембург) та ін.

7.5 Театр, кіно, фестивалі

Швейцарія має давні та багаті театральні традиції. Свої знамениті театри мають Базель, Берн, Цюрих та Женева. Більшість п'єс і постановок Швейцарії мають місцеві мовні корені, але Фрідріху Дюрренматту, наприклад, вдалося вийти за ці вузькі рамки, одержавши світову популярність драматурга.

За похмурої доби нацизму **Драматичний театр Цюриха** був важливим театральним центром, де чимало німецьких біженців (письменники, режисери та актори) грали або ставили вистави. Два найбільш видатні післявоєнні драматурги країни – Макс Фріш і Фрідріх Дюрренматт – уперше ставили свої п'єси саме у цьому театрі.

У франкомовній частині Швейцарії працює **Театр Віді-Лозанна**, який є невід'ємною частиною системи професійного театру Франції. Театри Женеви – великий **Женевський театр комедії** і малі театри типу **Форум Мейран** – переважно ставлять п'єси сучасних авторів. Серед поціновувачів опери популярний **Великий театр Женеви**.

У кантоні Тічино, а так само в областях Швейцарії, які говорять ретороманською мовою, так само існують розвинені театральні традиції. У кантоні Тічино клоун **Дімітрі** відкрив свій власний театр та театральну школу. У ретороманській частині Швейцарії нещодавно виник **театр у замку Burg Riom**, кантон Граубюнден – перший самостійний театр такого роду.

Опера і балет добре представлені в Цюриху, Женеві й Лозанні, де є свої оперні театри. У цих містах, а також у Базелі є професійні балетні ансамблі, найвідоміші з яких – **Цюрихський балет Хайнца Шперлі** та **Балет Моріса Бежара** у м. Лозанна.

Для швейцарського кінематографу характерні складність сюжету й експериментальні форми, що часто перешкоджає їх визнанню масовою глядацькою аудиторією. Розпочавшись з активного експлуатування канонічних образів альпійського ландшафту в міжвоєнний період (1918–1939), концепція «Духовної оборони» 30–40-х рр. ще більше підсилює національне спрямування в кінематографі, яке застосовується тепер як засіб для поширення і зміцнення швейцарських цінностей, зображуючи картину ідилічної країни, захищеної від насильства зовнішнього світу. Втративши свою актуальність після Другої світової війни, поступово з 60-х рр. починається ера «нового швейцарського кіно», що в подальшому перетворюється на засіб критики і навіть викриття конформізму і традиційних швейцарських міфів. Найбільш яскраві

представники цього покоління режисерів: **Ален Таннер, Мішель Сутгер, Клод Горетті, Даніель Шмід** та ін.

Щорічно у Швейцарії відбувається безліч різних подій ділового, культурного і спортивного характеру, багато з яких відомі далеко за межами країни. Унікальну позицію серед усіх провідних кінофестивалів займає кінофестиваль **Festival del film Locarno**, що проводиться у серпні у м. Локарно, театри зі всього світу з'їжджаються на фестиваль **Zürich Theatre Spectacle**, а провідних виконавців класичної музики збирають фестивалі **Lucerne Festival** та **Zermatt Festival**.

У вересні проводиться **фестиваль вина** у м. Мендрісіо (Тічино); до м. Женева запрошують історичне **костюмоване свято Ескалада**, **Міжнародні змагання з кінного спорту**, **Автомобільний салон** і **Ярмарок антикваріату Броканте**.

Багаті тетральні традиції Австрії сягають Середньовіччя, коли при австрійських монастирях і абатствах ставилися містерії та літургійні драми. Сам Австрійський театр починає формуватися у XVI ст. – із часів становлення багатонаціональної австрійської держави. Сьогодні Австрія може задовольнити смаки будь-якого поціновувача мистецтва.

Королівський Бургтеатр – другий у рейтингу найстаріших театрів Європи, найбільший німецькомовний драматичний театр у Європі та світі. Як альтернатива до Бургтеатру на прохання жителів Відня з'явився **Фолькстеатр** (букв. «народний театр»), одна зі сцен якого сьогодні використовується для постановок експериментального театру.

Театр у Йозефштадті є найстарішим зі збережених театрів австрійської столиці, чия історія пов'язана з іменами Людвіга вана Бетховена, Ріхарда Вагнера, Йоганна Нестроя, Фердинанда Раймунда і Йоганна Штрауса-старшого.

Оперне мистецтво Австрії найвигодніше репрезентують конкуруючі між собою **Театр Ан-дер-Він** (букв. «театр на р. Відень») та **Віденська державна опера**. Крім того, на підмостках цих театральних установ також з'являються мюзикли та балети за участі артистів міжнародного класу.

Віденський концертхаус – один із найвідоміших концертних майданчиків світу, де класична музика звучить поряд із джазом та роком.

В епоху німого кіно Австрія була одним із провідних кінопродюсерів. Багато австрійських режисерів, акторів, письменників і кінематографістів також працювали в Берліні. Найбільш відомим із них був **Фріц Ланг**. Унаслідок аншлюсу з нацистською Німеччиною багато австрійських митців емігрували до Сполучених Штатів. У післявоєнні роки Австрія поступово відновлює довоєнний стан кіноіндустрії, проте вже за умов жорсткої конкуренції з Берліном та Голівудом, що призводить до «відпливу» талантів з країни.

До найвідоміших акторів сучасності, які мають австрійське коріння, належать **Арнольд Шварценегер, Ромі Шнайдер, Оскар Вернер, Клаус Марія Брандау** та ін. Напевно, найвідомішим кіносеріалом австрійського виробництва є «Комісар Рекс».

Австрія зберегла величезну кількість старих сільських фестивалів, багато з яких мають ще язичницьке коріння. А вже за кількістю усіляких фестивалів класичної музики, оперного і театрального мистецтва у країні взагалі знайдеться мало конкурентів в світі. Серед найвідвідуваніших фестивалів – **Шубертіада, музичні фестивалі** у м. Зальцбург, м. Брегенц та багатьох інших містах, **Віденські фестивальні тижні, Штиріяда, Міжнародна винна виставка VieVinum** та багато інших.

Найкращим театром Ліхтенштейну вважається **Театр на Кіхплатц** у м. Шан. Невеличкий театр-кабаре **Schlösslekeller** у м. Вадуц задовольняє смаки поціновувачів мюзиклів та оперет. Крім цих двох основних сцен, у країні існує чимало аматорських театрів, що у своїх постановках пропонують власне незалежне бачення театрального і танцювального мистецтва. Любителі музики мають можливість відвідати **Оперний театр у м. Вадуц** або один із концертів симфонічного оркестру Ліхтенштейну.

У країні відсутня як така традиція кіновиробництва, проте у ній щороку відбуваються **Фестиваль-кіноперегляд** у

м. Вадуц та Міжнародний кінофестиваль у м. Руггелъ. До календаря свят та фестивалів у Ліхтенштейні також занесені Національний день країни 15 серпня, винні дегустації, фестиваль кулінарії навесні, численні музичні фестивали різних стилів та напрямків улітку, а також річні ярмарки восени.

Загалом театральні постановки **Люксембургу** відзначаються широким спектром різномовних п'єс та стилів. Театр Люксембургу відзначається глобалізмом, тож він пропонує продукти міжнародних спільних виробництв. Найбільшою сценою театрального життя країни по праву вважають **Великий театр міста Люксембург**, проте популярність не втрачають й драматичний **Театр Капуцинів**, **театр Еш-сюр-Альзетт**, **Національний театр Люксембурга**, **Театр Кентавра**, **Відкритий Театр Люксембурга**, **Культурно-мистецький центр Ноймюнстерського Абатства** тощо. Поціновувачів музики збирають на своїх концертах **Консерваторія Люксембурга**, **Концертний зал Ден Ательє** та **Філармонія Люксембурга**.

Люксембург може похизуватися своїми власними потужностями з кіновиробництва. У середньому країна за рік випускає 1–2 повнометражних і 6–10 короткометражних фільмів. Утім переважно продуктами кіновиробництва стають результати співпраці з кінокомпаніями інших країн. З початку 1990-х рр. у багатьох таких фільмах знімалися Джон Малкович, Ніколас Кейдж, Аль Пачіно та інші популярні актори. На сьогодні на території Люксембургу функціонують близько сорока продакшн-компаній різних масштабів і напрямків, двадцять із них працюють на міжнародному рівні. Також на території Люксембургу налічується чотири анімаційні студії.

Незважаючи на свої скромні розміри, щорічно Люксембург приймає три кінофестивалі, один із яких має міжнародний статус. Окрім численних музичних та танцювальних фестивалів, у країні гучно проводять релігійні свята, влаштовують масштабні гуляння з нагоди дня народження Великого герцога, фестивалі вина, історичні фестивалі та реконструкції, ярмарки тощо.

ЛЕКЦІЯ 8

СУСПІЛЬСТВО СЬОГОДНІ

8.1 Сучасна демографічна та мовна ситуація

За офіційними даними бюро статистики **Швейцарії**, кількість населення станом на кінець 2014 р. становила 8 237 666 осіб. За неофіційними даними у 2016 р. ця цифра перейшла межу у 8 400 000 осіб. З початку ХХ ст. населення країни збільшилося із 3,3 млн (1900) до 8,2 млн (2014).

Швейцарські жінки живуть довше, ніж чоловіки, що впливає на демографічні показники за статевою приналежністю: жінки – 50,5 %, чоловіки – 49,5 %.

84,5 % населення станом на 2014 р. проживають у містах. Приблизно половина міського населення країни мешкає в одному з п'яти найбільших агломерацій Швейцарії (Цюрих, Женева, Базель, Берн та Лозанна).

Навіть до початку масових міграцій біженців у 2015–2016 рр., уже станом на 2014 р. Швейцарія з показниками 24,3 % належала до країн із найбільшою кількістю мігрантів у європейському масштабі. Більше половини з них не має швейцарського громадянства.

За статистикою 2013 р. 64,5 % населення Швейцарії розмовляють німецькою, 22,6 % – французькою, 8,3 % – італійською, 0,5 % – ретороманською. Важливо усвідомлювати, що у побуті швейцарці послуговуються швейцарськими діалектами цих мов із кантональними варіаціями; усі державні та соціальні питання врегульовуються лише на мовах стандарту.

Серед мігрантів 4,7 % послуговуються англійською, 3,5% – португальською, 2,6 % – албанською, 2,5 % – сербською та хорватською, 2,2 % – іспанською, тюркськими мовами, зокрема турецькою – 1,1 %. 5,3 % населення Швейцарії розмовляють іншими мовами світу.

Загалом серед **австрійців** у 78,6 % населення відсутня міграційна історія, натомість 21,4 % мають міграційне минуле у першому або другому поколінні (станом на 2015 р.).

Станом на 1 січня 2016 р., за даними державної статистики Австрії, у країні проживала 8 700 471 особа, що на 1,35 % перевищило показники 2015 р. Причиною таких показників, безумовно, є посилення потоку іммігрантів і біженців зокрема. Кількість іноземних громадян на цей період становила 1 267 674 осіб, що склало 14,6 % від загальної кількості населення країни. Майже половина з них – громадяни інших країн ЄС, країн Європейського економічного простору та Швейцарії. Іншу половину становлять громадяни «третіх країн», серед яких найбільші спільноти належать сербам та туркам. До традиційних (автохтонних) етнічних меншин, які населяли країну задовго до та в період імперії Габсбургів, належать словенці, хорвати та угорці.

Етнічні австрійці становлять переважно більшість населення. Невеликі, але значні групи німецькомовних швейцарців й етнічних німців також проживають у країні. Серби, боснійці (мусульмани з Боснії та Герцеговини, які мешкають переважно у великих містах), турки (живуть переважно у Відні), угорці й хорвати (Бургенланд), а також словенці (Каринтія) – це основні етнічні меншини.

Найбільша етнічна група в країні – німецькомовні австрійці, які розмовляють у побуті на австро-баварських діалектах німецької мови або на одному з алеманських діалектів. За конституцією країни (ст. 8) німецька мова є офіційною мовою у державі, проте фактично австрійці використовують австрійський варіант німецької мови (*Österreichisches Deutsch*) – національний варіант німецької мови, що відображає фонетичні, лексичні та граматичні особливості мови австрійців. Австрійська німецька є нормованим стандартом; її лексичний склад закріплено в Австрійському словнику (*Österreichisches Wörterbuch*) – правописі, виданому в 1951 р. за ініціативою Міністерства освіти, мистецтва і культури.

Крім того, у країні введено статус регіональної офіційної мови. Так, жителі федеральної землі Бургенланд можуть офіційно спілкуватися градіщансько-хорватською, угорською або німецькою.

Приріст населення за 2015 р. спостерігається і в **Ліхтенштейні**, де станом на початок 2016 р. було зареєстровано 37 623 осіб населення, з яких 66 % становили особи з громадянством Ліхтенштейну, 34 % – іноземні громадяни. Серед іноземців переважають представники сусідніх Швейцарії (28,1 %), Австрії (17,2 %) та Німеччини (12,1 %), що переважно працюють на території країни. У країні також проживають чималі громади італійців (9,3 %) та турків (5,5 %).

Офіційною мовою країни є німецька, проте більшість населення послуговується у побуті алеманським діалектом. Як другу (іноземну) мову діти ліхтенштейнців переважно вивчають англійську, тож більшість ліхтенштейнців також володіють і нею.

Одним із наслідків міграційних процесів у **Люксембурзі** є збільшення населення на 12,5 % з 2011 р. Значний приріст населення **Люксембургу** спостерігається з моменту початку індустріалізації (близько 1870 р.), що багато у чому пояснюється тривалими імміграційними тенденціями. Станом на початок 2016 р. у країні було зареєстровано приблизно 576 246 осіб населення. При цьому частка люксембуржців (за громадянством) становила 53,3 %, а представників інших країн – 46,7 %. Серед іноземців переважають португальці (16,2 %); за ними ідуть французи (7,2%), бельгійці (3,4 %), італійці (3,5 %) та німці (2,2 %). Невеликі групи іммігрантів становлять британці, серби, голландці, іспанці, поляки, боснійці, греки, росіяни та турки.

Люксембург є однією з п'яти європейських країн-лідерів у рейтингу тривалості життя населення: 80,2 роки для чоловіків, 84,8 роки для жінок (за даними 2013 р.). Найзаселенішим регіоном безумовно є м. Люксембург та його околиці; за ним зі значним відставанням ідуть комуни Еш-сюр-Альзетт, Діфферданж та Дюделанж.

Кельти, франки і германські племена, які мігрували через цей район до і після вторгнення римлян, є пращурами сучасних люксембуржців. Багатомовність Люксембургу сягає своїм корінням часів співіснування на цих територіях романських і

німецьких етнічних груп. Закон про мовну політику від 24 лютого 1984 р. уперше офіційно визначив статус люксембурзької мови, оголосивши її офіційною мовою поряд із французькою та німецькою.

Французька мова найчастіше використовується у сферах торгівлі, готельно-ресторанного бізнесу, особливо у столиці та її околицях. Північна частина країни є винятком із загального правила, оскільки у цій частині країни люксембурзька мова домінує.

Англійська є контактною мовою для великого міжнародного співтовариства, що працює в європейських установах, а також для співробітників банківського і промислового секторів. Крім того, у зв'язку з великою кількістю іммігрантів з Португалії, її також можна почути на робочих місцях та на вулиці.

8.2 Національний характер

За всю свою історію існування **Швейцарія** так нікому й не дозволила себе завоювати і за нею закріпився такий собі образ «їжака», що, відчувши небезпеку, одразу згортається клубочком і виставляє голки. При цьому навіть усередині конфедерації народ ніколи не допускав посилення і політичний диктат одного регіону по відношенню до інших. Тож свободололюбство на непокірність у швейцарців у крові.

Деякі відмічають помітну домінацію чоловіків у суспільстві, що неодноразово критикувалося з боку емансипованих європейських сусідів. Дійсно, швейцарські чоловіки – справжні горяни: незалежні, витривалі, наполегливі у проведенні «своєї лінії», емоційно стримані. При цьому особиста свобода супроводжується чіткою регламентацією поведінки людини по відношенню до інших, тож не дивно, що в громадах функціонують правила типу «Про сусідство», «Про грилювання на балконі» або ж про те, якого кольору має бути черепиця на даху.

Зона приватного життя – це зона комфорту швейцарців, яку вони суворо боронять. Вони загалом не люблять порушень існуючого порядку, імпровізацій і незапланованих заходів, і якщо вас запрошують на каву, то на більше не варто розраховувати.

Швейцарці завжди багато говорять про політику, критикують урядові курси, проте свідомо беруть у ній участь за допомогою інструментів прямої демократії, референдумів та народних ініціатив. Загалом вони пишаються своєю країною і її суспільним устроєм, дбають про збереження екології та культурної самобутності країни, намагаються виховувати особистим прикладом, а не статусним тиском і абстрактними нотаціями про належне, як це притаманно ритуально-домінантним типам культури. Наприклад, міністр транспорту або президент країни може їздити на трамваї, особистим прикладом переконуючи людей скоротити використання легкового автотранспорту в межах міста.

Узагалі в суспільстві не прийнято зовнішнє заміщення або підтвердження статусу. Це чітко проявляється, наприклад, у зовнішньому вигляді й манері одягатися: скромно й елегантно, витримано і непровокативно. Спілкуючись із незнайомою людиною, часто неможливо визначити її соціальний статус.

Швейцарці дуже патріотичні: передусім вони – представники своєї громади та кантону, а потім уже – конфедерації. Крім того, у країні продовжують панувати консервативні настрої, особливо серед жителів «неагломерацій».

Швейцарці не дарма уславилися точністю своїх механізмів: точність і повнота інформації – ключові життєві цінності цього народу, що добре ілюструють організація роботи громадського транспорту та планування переміщення містом (маршрутні листи, карти, покажчики, розмітки).

До грошей у Швейцарії тут ставлення дбайливе. Швейцарці – не жадібний, але практичний та економний народ, який живе відповідно до своїх доходів.

Австрійський характер та світогляд формувалися під впливом сусідніх територій, адже австрійська нація переважно

сформувалася на основі вихідців із Баварії (алеманів). Однак німці цього воліють не визнавати, підчас убачаючи в австрійцях безліч вад. Зокрема німці закидають австрійцям про їх неохайність та недбалість, яку самі австрійці не вважають за таку вже сильну ваду. Впродовж історії австрійці неодноразово зазнавали поразки від «прусаків», що відклалося в уявленнях німців про неспроможність австрійців. Деякі німці вважають австрійців скнарами, не визнаючи того факту, що є ще хтось, окрім них самих, хто не бажає кидати гроші на вітер.

Австрійці ж мають двоїсте почуття до німців: з одного боку, німці – їх давній суперник і завойовник, а з іншого – приятель у розбудові модерної держави.

Австрійський патріотизм також є своєрідним: коли йдеться про вигоди, австрійці говорять про ідеї непохитного австрійського федералізму, а за нагоди демонстративно називають себе каринтійцями, бургенландцями або штирійцями, коли, до прикладу, йдеться про надання прихистку для біженців у рамках загальнодержавної програми.

В австрійців дуже важко виокремити якісь типові риси характеру, притаманні всім австрійцям, адже серед їх пращурів були і шваби, і кельти, і слов'яни. Особливо суперечливим вважають характер віденців: одні вважають їх веселими та привітними, а інші називають понурими, нещирими та сварливими.

Характер мешканців інших куточків Австрії не здається таким суперечливим, як у віденців, що частково зумовлюється або місцем їх народження, або національною приналежністю батьків. Так, вважається, що жителям Тіроля та Форальберга притаманні типові для швейцарців старанність, ощадливість, набожність і впертість. Патріотизм та навіть шовінізм з боку каринтійців завдають неприємностей громаді словенців, які проживають у тих краях.

Австрійців часто звинувачують у тому, що вони уміють замилити очі: для загалу постають одними, а у приватному житті виявляються іншими. Втім історія власної країни культивувала в австрійцях почуття гумору, що дозволяє їм

легше сприймати нещастя, гнучко прилаштовуватися під різні життєві ситуації, іронізувати щодо власних маленьких та великих поразок.

Чужих жартів щодо своєї країни, типу «Князівство вставних щелеп» або «реліктове князівство», жителі Ліхтенштейну не зносять. Вони вважають, що, незважаючи на незначні розміри своєї країни, на її території сформувався особливий національний характер. Утім про це важко говорити з наукової точки зору, адже більш-менш докладних розвідок з цього питання на сьогодні немає.

Відомо, що ліхтенштейнці – дуже толерантні люди, поважають свободу думки та майже не мають татуйованих тем для спілкування. На відміну від типової для німців ввічливої форми звертання (займенник *Sie*) чимало ліхтенштейнців звертаються один до одного на «ти» (*du*), навіть на робочому місці. Такий підхід до спілкування свідчить про відкритість та неупередженість народу.

У серпневому інтерв'ю ліхтенштейнській газеті *Vaterland* 2008 р. наслідний принц Ліхтенштейну, син князя Ханса-Адама II – Алоїс, на питання про типові риси характеру ліхтенштейнців зазначив, що вважає народ сумлінним, надійним та підприємливим. Він також відмітив, що патріотизм ліхтенштейнців виражається передусім у їх історичних прагненнях зберегти суверенітет маленької держави, сумлінності у розбудові економічного добробуту країни, а також активній участі у політичному житті країни.

Дуже часто жителів Люксембургу сприймають як дуже замкнених та занадто стриманих людей, що вочевидь є наслідком схильності люксембуржців до сімейного приватного життя, де змалечку формується позитивний світогляд люксембуржців. Певним чином укріпленню такої ролі сім'ї у соціумі сприяли уроджений консерватизм (неквапливість у прийнятті кардинальних змін), а також відданість канонам католицизму.

Люксембуржці дбають про збереження своєї культурно-історичної спадщини, намагаються додержуватися традицій,

активно беруть участь у мистецькій діяльності громад. Існує думка, що своєю охайністю, послужливістю, працьовитістю та серйозністю вони мають завдячувати впливу своїх сусідів-німців. А от від французів жителі країни-карлика перейняли допитливість та вміння спілкуватися. У спілкуванні вони відзначаються добродушністю, ввічливістю та коректністю, у суспільстві виявляються дуже законослухняними.

8.3 Релігія

За статистичними даними 2013 р. у Швейцарії спостерігається такий розподіл за релігійною приналежністю: католицизм – 38,0 %; протестантизм – 26,1 %; інші християнські конфесії – 5,8 %; іудаїзм – 0,2 %; іслам – 5,1 %; інші релігійні конфесії – 1,3 %.

Християнство завжди відіграло велику роль у розвитку держави. З часів Реформації у країні домінує чіткий поділ на католицькі і протестантські погляди. Впродовж історії між ними спостерігалось суперництво, яке подекуди доходило до масових зіткнень та адміністративно-територіальних перетворень у країні. Утім за останні десятиліття спостерігається тенденція до дерелігізації населення. Ще у 1970 р. більше 95 % швейцарців сповідували католицизм та протестантизм, проте сьогодні у їх складі залишається лише $\frac{2}{3}$. Ця тенденція спостерігається переважно серед міського населення, яке постійно поповнюється за рахунок відпливу молоді із сільських місцевостей. Крім того, іншим фактором є високий відсоток нерелігійних серед іммігрантів. Сьогодні багато храмів і монастирів закриваються і передаються музеям, а церкви, які не одержують підтримку від держави, зазнають значних фінансових труднощів.

Швейцарці демонструють доволі толерантне ставлення до релігії. Хоча у побуті швейцарці ставляться до релігії без фанатизму, рідко відвідують церкви і не люблять явних проявів релігійності, серед усіх верств населення велике значення мають релігійні свята.

На території сучасної **Австрії** християнство сповідувалося з III ст. н. е., проте династія Габсбургів, що прийшла до влади у 1282 р., будучи запеклими католиками, остаточно закріпили в країні католицизм. Цьому сприяли й центральне розміщення країни у Європі та значний вплив Риму. Утім вплив лютеранської та реформатської церков із XVI ст. також залишив свій слід в історії країни.

Станом на початок 2016 р. 59,9 % австрійського населення є прихожанами католицької церкви, а 3,5 % – протестантської (Євангелічної церкви Аугсбургського сповідання). 6,8 % населення сповідують іслам, а 10 % вважають себе нерелігійними. Серед релігійних меншин в Австрії представлені індуїсти, сікхи, буддисти, юдеї та православні (переважно серби).

Незважаючи на заперечення з боку римсько-католицької церкви, з 2010 р. Австрія стала однією з небагатьох країн, що допускають реєстрацію одностатевих шлюбів.

За результатами перепису населення князівства **Ліхтенштейн**, проведеному у 2010 р., 75,9 % населення сповідують католицизм, 8,5 % протестантство, 5,4 % – іслам, а 2,2 % – інші релігії. 5,4 % засвідчили відсутність приналежності до будь-якої з конфесій, а 2,2% зволіли не оприлюднювати цю інформацію.

Офіційний державний статус католицької церкви прописаний у конституції держави, а протестантська церква має статус офіційно зареєстрованого об'єднання, і більшість її прихожан не є громадянами Ліхтенштейну.

На початку 2011 р. уряд країни розпочав розроблення законопроекту про відділення церкви від держави, внаслідок якого релігійні громади будуть змушені перейти на самофінансування, а кошти від держави одержуватиме лише через установлення виробничих відносин, як, наприклад, викладання Закону Божого або здійснення духовної допомоги у різних установах.

А от у **Люксембурзі** з 2011 р. деякі парламентарі та політики виступають за заміну конфесійного викладання Закону

Божого на уніфіковане заняття з етики. Крім того, все частішими стають виступи за проведення референдуму з питань відділення церкви від держави.

Відповідно до закону 1979 р. держава не має права збирати дані та вести статистику щодо релігійної приналежності населення, утім за даними Комітету з питань релігії за 2008 р. 68,7 % люксембуржців називають себе католиками, 1,8 % – протестантами, 1,9 % населення є представниками інших християнських конфесій, 2,6 % – нехристиянських, а 24,9 % не сповідують жодної релігії.

8.4 Свята, звичаї та традиції

До свят, що відзначаються по всій території **Швейцарії** й офіційно вважаються вихідними належать: Національне свято Швейцарії, що святкують 1 серпня на честь дня заснування Конфедерації, Новий рік, Вознесіння Господнє, перший день Різдва. Оскільки Великдень та Трійця і так випадають на неділю, їх не відносять до окремих вихідних святкових днів. Інші свята відзначаються залежно від кантону. В більшості регіонів справляють Страсну п'ятницю, Великодний понеділок, другий день Трійці та другий день Різдва – день Св. Стефана. Крім того, у Швейцарії існує безліч традицій, пов'язаних із календарними датами, особливо з релігійними та язичницькими святами. Чимало з них носить сезонний та регіональний характер і відзначаються у формі фестивалів.

Державних свят в **Австрії** 13, і в кожній землі цього дня встановлено офіційний вихідний. 10 свят зі списку є релігійними святами, що відзначаються відповідно до прийнятого у католицькому світі григоріанського календаря:

<i>Свято</i>	<i>Дата</i>	<i>Свято</i>	<i>Дата</i>
Богоявлення (Епіфанія)	6 січня	Успіння Пресвятої Богородиці	15 серпня

Великодній понеділок	Великдень + 1 день	День усіх Святих	1 листопада
Вознесіння Христове	Великдень + 39 днів	Зачаття Діви Марії (Благовіщення)	8 грудня
Другий день Трійці	Великдень + 50 днів	Різдво	25 грудня
Свято Тіла Господнього	Великдень + 60 днів	День Св. Стефана	26 грудня

Національне свято **Австрійської Республіки** святкується 26 жовтня на згадку про день ухвалення австрійським парламентом Закону про постійний нейтралітет (1955 р.). До офіційних вихідних також належить святкування Нового року та Дня міжнародної солідарності трудящих.

У Ліхтенштейні відзначаються ті самі свята, що й в Австрії (окрім 26 жовтня). 15 серпня Ліхтенштейні разом з Успіям Богородиці святкують Національний День Ліхтенштейну – річницю здобуття суверенітету. Крім святкових днів, що визначені законом, є також два неробочі дні, що можуть бути прописані як офіційні вихідні у межах колективних договорів для певних категорій робітників неробочими для деяких груп населення – Стрітіння Господнє та День Св. Йосипа.

За винятком Свята тіла Господнього та Благовіщення в **Люксембурзі** святкують ті самі свята, що й в Австрії. Національне свято Люксембургу – День народження Великого герцога – традиційно відзначають 23 червня, причому справжні дати народження як нинішнього монарха Анрі, так і його попередника – батька Жана – з цією датою не збігаються. Жан, будучи Великим герцогом, переніс святкування свого дня народження з 5 січня на літній період. У такий спосіб він хотів, щоб громадяни Люксембургу одержували максимум задоволення від їх національного свята у теплий період року.

8.5 Спорт та дозвілля

Швейцарія – не лише країна банків, годинників, сиру та шоколаду. Самі швейцарці її називають країною спільнот та «клубів за інтересами», де люди воліють творити культуру самі, а не просто споглядати на її кращі взірці. Така сама тенденція спостерігається у садівництві та спорті.

Спорт – це улюблена форма передусім сімейного дозвілля швейцарців. При цьому в країні не дуже популярні видовищні та командні види спорту.

Швейцарці дійсно вражають різноманітністю й масовістю щодо організованого дозвілля населення, які є атрибутами місцевої життя: хтось співає в хорі, хтось грає в оркестрі, танцює, відвідує гольф-клуб або ходить під вітрилами. Саме тому спортивні секції та клуби активного відпочинку на природі і туризм займають в соціальному житті швейцарських спільнот провідне місце. Кожен кантон вирізняється якимись особливими пристрастями щодо організації дозвілля. Наприклад, Женева займає серйозні позиції в змаганнях з боулінгу, кантон Ааргау славиться своїми стрільками, а в Цюриху особливо популярний гольф. Змагання зі швейцарської боротьби та Альпійський фестиваль ESAF приваблюють щороку чималу кількість гостей.

Більшу частину свого дозвілля **австрійці** присвячують спорту. Своєрідна і мальовнича природа Австрії сприяє розвитку як літнього, так і зимового туризму. Особливою популярністю користується гірськолижний спорт, що навіть у деяких школах входить до навчальної програми. Крім того, у країні активно практикують велоспорт, пішохідні прогулянки, біг та плавання.

Чимало австрійців середніх та літніх років полюбляють роботу в саду. Подібно до Німеччини, в австрійських містах та їх околицях можна натрапити на так звані «шребергартени», що спочатку задумувалися як проект з озеленення міст та зміцнення здоров'я дітей, а у період Першої світової війни та за умов продовольчого дефіциту рятували сім'ї від голоду. Сьогодні ж

міні-дачами обзаводяться ті, хто одержує задоволення від фізичних навантажень, здорової їжі та своєрідного відпочинку від робочих буднів.

Кіно, театри та соціальні контакти не можна назвати особливо популярними серед австрійців. Однак деякі австрійці із задоволенням відвідують кафе, де смакують кавою за грою в шахи, свіжою газетою чи бесідою з колегами або друзями, або ж ідуть до хойрігерів (*Heuriger* – букв. «цього року») – традиційних для східної частини Австрії (Відень, Нижня Австрія, Бургенланд та Штирія) закладів, де можна відвідати молоде вино домашнього виробництва.

Здавалося б, що через свої незначні масштаби та кількість населення спорт у Ліхтенштейні зовсім не розвинений. Дійсно, країна навряд чи може похизуватися визнаними зірками світового масштабу, проте у цій крихітній країні функціонують майже 40 спортивних клубів та секцій, що свідчить про значний інтерес ліхтенштейнців до любительського спорту.

Футбол – найпопулярніший вид спорту в країні. У футбол грають більше ніж 1 700 осіб населення країни, охоплюючи юніорів, аматорів та професіоналів. У країні проводиться Кубок Ліхтенштейну, проте команди також беруть участь у швейцарських чемпіонатах.

Безумовно, курорт Малбюн і своїми численними трасами пропонує свою інфраструктуру для розвитку гірськолижного спорту в країні. І не дарма, адже єдина в історії золота олімпійська чемпіонка Ханні Вензель є представницею гірськолижного спорту.

Подібно до Швейцарії та Австрії у країні доволі розвиненим є пішохідний туризм мальовничими трасами. Особливу національну атмосферу створюють «штамми» – місця, де не лише можна посмакувати кавою, а й скуштувати традиційні для цієї місцевості сирні галушки, сирне фондю та інші національні страви. Штамми – це місце зустрічі місцевих мешканців, де вони дискутують про політику, спорт та обмінюються новинами. Через тихий та розмірений темп життя

у країні молодь Ліхтенштейну змушена шукати розваг (дискотеки, клуби) у сусідніх Швейцарії та Австрії.

Нічне життя **Люксембургу** існує лише для туристів: місцеві жителі надають перевагу більш консервативним та спокійним видам відпочинку, таким як велосипедні або піші прогулянки сім'єю.

Подібно до Ліхтенштейну, футбол у країні – спорт номер один. Проте країна багата високорозвиненою інфраструктурою для занять гольфом, автотоспортом, кінним спортом, пішим туризмом, а також екстремальними видами спорту. В країні проводиться велика кількість професійних змагань спортсменів, а також організують заходи для любителів та усіх бажаючих, як-от: щорічний біговий марафон, бігові лижі, змагання зі скелелазіння тощо.

8.6 Засоби масової інформації

Розвиток сучасного газетного ринку Швейцарії починається під впливом Реформації. У 1610 р. у Базелі з'являється перша регулярна швейцарська газета. До 1830 р. у країні виходило 27 газет, а після революційних подій того ж року та скасування цензури кількість видань стала швидко зростати. У 30-ті рр. XX ст. у Швейцарії випускалося більше 400 газет. З того часу і до сьогодні їх кількість скорочується.

У 1850 р., з утворенням газети **Der Bund**, у Швейцарії з'являється перша газета з регулярною професійною редакцією, а **Neue Zürcher Zeitung** стала першою газетою з редакційним розподілом на тематичні відділи.

Сьогодні в країні випускається близька 200 основних щоденних газет. Серед німецькомовних видань найбільшими тиражами відзначаються «транспортний листок» **20 Minuten**, бульварна газета **Blick**, **Der Bund**, інформативні **Tages-Anzeiger** і **Neue Zürcher Zeitung**. Інші популярні видання: **Basler Zeitung**, **Aargauer Zeitung**, **Berner Zeitung**, **Neue Luzerner Zeitung**, **St. Galler Tagblatt** і **Südostschweiz**. Серед франкомовних видань лідирують **Le Matin**, **24 heures**, **La**

Liberté i Tribune de Genève. Лідер італомовного ринку медіа – **Corriere del Ticino**, а найбільш популярним міжрегіональним виданням Романдії залишається **Le Temps**. Крім того, у країні випускається велика кількість недільних, тематичних газет і журналів, а також рекламних каталогів (**Weltwoche, Facts, Bilanz, Finanz und Wirtschaft, Schweizer Bauer, Schweizer Familie, Schweizer Illustrierte, du, Glückspost** та ін.)

Телевізійний ринок Швейцарії контролюється створеним у 1931 р. *Швейцарським товариством радіомовлення і телебачення*. У Швейцарії функціонують принаймні шість наземних телестанцій, доступних на всій території федерації: по два німецькомовні, ретороманські та італійські канали, а також багато регіональних каналів. Крім того, свої «розважальні потреби» швейцарський телеглядач задовольняє, як правило, за допомогою зарубіжного телемовлення (з ФРН і Франції).

На кожну мовну зону Швейцарії розраховані три регіональні радіостанції із широким покриттям: по одному каналу для новин, класичної та популярної музики (**Swiss Radio International, DRS-1, Couleur-Trois, DRS-3, World Radio Geneva** та ін.). Крім того, існує безліч місцевих радіостанцій і радіомереж (міста або комуни), які інформують про події в сусідніх країнах.

Ринок преси в Австрії визначається високою концентрацією на тлі інших європейських країн.

32 % цього ринку належать щоденному виданню **Neue Kronen Zeitung** або **Krone**, що з тиражем 1 млн примірників істотно впливає на формування громадської думки.

Заснована у 1904 р. **Kleine Zeitung** (11,6 %) є найбільшим щоденним регіональним виданням Австрії, що виходить у федеральних землях Штирія, Каринтія та окрузі Східний Тіроль.

За десять років свого існування міжрегіональний щоденник **Österreich** (9,8 %) увійшов до трійки лідерів на ринку друкованих мас-медіа Австрії, позиціонуючи себе як «газету для молодого медіапокоління», що пропонує «журналістику для сучасного освіченого середнього класу». П'ятірку лідерів

завершують щоденне видання **Kurier** (7,9 %) та **Der Standard** (5,7 %).

ÖRF вважають монополістом на ринку радіо та телебачення. Кампанія транслює два музичні радіоканали (класичної та чартерної популярної музики), а також один розважальний канал. Крім того, у кожній землі країни працюють регіональні радіостанції та численні приватні радіостанції.

На сьогодні телебачення Австрії поділяється на громадське та комерційне. Громадське телебачення представлене чотирма каналами **ÖRF**: **ORF eins**, **ORF 2**, **ORF III** та **ORF SPORT +**. Телекомпанія має регіональні телецентри у кожній федеральній землі, що пропонують регіональні новини та програми. Найпопулярнішими представниками комерційного телебачення є канали **ATV**, **ServusTV**, а також **PULS 4**.

Свобода ЗМІ у Ліхтенштейні закріплена у ст. 40 конституції країни. До провідних друкованих видань належать **Liechtensteiner Woche**, **Liechtensteiner Vaterland** та **Liechtensteiner Volksblatt**. Радіомовлення у країні здійснює **Radio Liechtenstein**, проте доступними є й радіостанції сусідніх країн.

Переважна частка телемовлення у країні належить також швейцарським та австрійським каналам, проте у 2008 р. державну ліцензію одержав єдиний ліхтенштейнський канал **1FLTV**, що транслює програми німецькою мовою та на місцевому діалекті.

Німецька мова завжди домінувала серед друкованих ЗМІ **Люксембургу**, однак у країні існують і видання французькою. У той самий час статті люксембурзькою мовою досі залишаються рідкісним явищем. У країні також можна зустріти видання португальською та англійською мовами. Так, найпопулярнішою вважається **Luxemburger Wort** – щоденна німецькомовна газета з невеличкими рубриками люксембурзькою та французькою мовами. Другою за популярністю є **Tageblatt**, що публікує матеріали німецькою та французькою. Популярністю також користуються щотижневики типу **d'Lëtzebuerger Land**, **Den neie Feierkrop**, **worxx** та інші.

Телебачення Люксембургу пропонує програми переважно люксембурзькою, проте останніми роками збільшилася частка й франко- та німецькомовних програм.

На відміну від Ліхтенштейну телебачення Люксембургу має значний досвід мовлення у європейському масштабі (аудиторії Франції, Бельгії Німеччини, Нідерландах, Іспанії та ін.). Значну роль у цьому процесі відіграє люксембурзький медіахолдінг RTL Group (Radio Télévision Luxembourg), що забезпечує трансляцію низки телеканалів у країні (**RTL Télé Lëtzebuerg** та **Den 2. RTL** зокрема). Іншими телекомпаніями є **T.TV**, **.dok**, **Chamber TV** (парламентський канал), регіональні канали **Uelzechtkanal** та **Nordlicht TV**.

Люксембурзька домінує і в ефірах національного та регіонального радіомовлення, а інші мови використовуються відповідно до розкладу та цільової аудиторії. До головних радіостанцій відносять **RTL** (5 каналів, зокрема **RTL Radio Letzebuerg**), **Radio DNR**, **Eldorado** та **Radio 100,7**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горлин А. Княжество XXI века : Проект BFM.RU [Электронный ресурс] / Александр Горлин // Деловой портал BFM.RU. – Режим доступа : <https://www.bfm.ru/special/liechtenstein/page/269489>
2. Деловая Швейцария : Спецвыпуск. Экономика и связи с Россией в 2005–09 гг. / [Г. Н. Вачнадзе и др.]. – Том XII. – Москва: «ПОЛПРЕД Справочники», 2009. – 252 с.
3. Драгунов Г. П. Швейцария / Г. П. Драгунов, Н. М. Листова // Страны и народы : научно-популярное географическо-этнографическое издание в 20 томах. – Зарубежная Европа. Западная Европа [отв. ред. В. П. Максаковский]. – Москва : Издательство «Мысль», 1979. – С. 310–338.
4. Досье «Жизнь в Швейцарии» [Электронный ресурс] // SWI swissinfo.ch. – Режим доступа : www.swissinfo.ch/rus/окликни-швейцарию
5. Казакова Е. В. Роль люксембургской литературы в формировании национального сознания страны / Е. В. Казакова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2015. – № 2(2). – С. 84–86.
6. Карлики Европы : Сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.diminutive.ru/>
7. Кинематограф Швейцарии [Электронный ресурс] // Швейцария в зеркале мира : проект факультета истории современного общества Фрибургского университета, и *eikonEMF – art et communication* при поддержке фонда «Про Гельвеция». – Режим доступа : <http://www.vzerkalemira.ch/kinematograf-shveycarii.html>
8. Кудрявцева Т. В. В контексте глобализации: литература Лихтенштейна / Т. В. Кудрявцева // Материалы международной конференции РОПРЯЛ «Язык, литература, культура на рубеже XX–XXI веков». – Вестник ННГУ. – 2011. – № 6(2), – С. 344–348.

9. Кудрявцева Т. В. Предание о светлом камне [Электронный ресурс] / Т. В. Кудрявцева // Новые российские гуманитарные исследования декабрь. –2010. – № 5. – Режим доступа : <http://www.nrgumis.ru/articles/158/>

10. Мегазнциклопедия Кирилла и Мефодия megabook.ru [Электронный ресурс] // Компания «Кирилл и Мефодий». – Москва, 2008–2016. – Режим доступа : <http://megabook.ru/>

11. Организация государственной власти в России и зарубежных странах : учебно-методический комплекс / [рук. авт. кол. и отв. ред. С. А. Авакьян]. – Москва : Юстицинформ, 2014. – 691 с.

12. Откройте для себя Швейцарию : Официальный сайт подразделения Федерального департамента иностранных дел, отвечающего за имидж Конфедерации за рубежом [Электронный ресурс] / [отв. ред. Jean-Marc Crevoisier]. – Режим доступа : <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/>

13. Путеводитель для бизнеса в Австрийской Республике [Электронный ресурс] // Торговое представительство РФ в Австрийской Республике. – Вена, 2016. – Режим доступа : <http://www.ved.gov.ru/exportcountries/businessguide/>

14. Система державного управління Швейцарської Конфедерації: досвід для України / уклад. Л. В. Примаченко ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С . В. Загороднюка. – Київ : НАДУ, 2011. – 56 с.

15. Справочник инвестора. Ваш бизнес в Швейцарии / Switzerland Global Enterprise. – Цюрих : Switzerland Global Enterprise, 2016. – 160 с.

16. Средства массовой информации Швейцарии [Электронный ресурс] // Сайт Российско-швейцарского учебно-научного центра РГГУ. – Режим доступа : <http://swiss-ce.rsuh.ru/switzerland/media/>

17. Хорошо застрахован. Социальное обеспечение в Австрии : Информация Австрийского Музея общественных и хозяйственных отношений по заказу Главного объединения австрийских обществ социального страхования / Австрийский Музей общественных и хозяйственных отношений. – Вена :

Австрийский Музей общественных и хозяйственных отношений, 2013. – 14 с.

18. Черная Е. С. Австрийская музыка [Электронный ресурс] / Е. С. Чёрная, К. К. Розеншильд // Интернет-портал Belcanto.ru [гл. ред. И. Федоров]. – Режим доступа : <http://www.belcanto.ru/avstria.html>

19. Швейцария : Путеводитель Le Petit Futé / М. Строгов, П.-К. Броше, Д. Озиас. –5-е изд. – Москва : Авангард, 2007. – 244 с.

20. Энциклопедия Кругосвет : Универсальная научно-популярная онлайн-энциклопедия [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.krugosvet.ru/>

21. Alles Wissenswerte über das Großherzogtum Luxemburg / Informations- und Presseamt der Regierung (Hrgeb.). – Luxembourg : Informations- und Presseamt der Regierung, 2015. – 32 S.

22. Ansiedlung Schweiz. Unternehmensstandort und Wohnsitz: Informationen für zuzugswillige Unternehmen, Unternehmer und Privatpersonen [Elektronische Ressource]. – Zugriff unter : <http://www.ansiedlung-schweiz.ch/>

23. Auslandschweizerstatistik 2015 nach Wohnländern [Elektronische Ressource] / EDA, Auslandschweizerdienst. – 2015. – Zugriff unter : https://www.eda.admin.ch/content/dam/eda/de/documents/publications/AuslandschweizerinnenundAuslandschweizer/Auslandschweizerstatistik2015-Auslandschweizerstatistik_de.pdf

24. Aus dem Parlament : Die Distrikte werden abgeschafft [Elektronische Ressource] // Luxemburger Wort. – 7. Juli 2015. – Zugriff unter : <http://www.wort.lu/de/politik/aus-dem-parlament-die-distrikte-werden-abgeschafft-559bec280c88b46a8ce5c5c0>

25. Bär O. Geographie der Schweiz / Oskar Bär. – Lehrmittelverlag des Kantons Zürich, 1971. – 243 S.

26. Besser leben – wie und wo? OECD Better Life Index : Bericht der OECD [Elektronische Ressource] – Paris. – Zugriff unter : <http://www.oecdbetterlifeindex.org/de/>

27. Berühmte Schweizer. Geboren im Geburtsland Schweiz [Elektronische Ressource] // geboren.am [Hrsgb. Daniel Koriath]. – Zugriff unter : <http://geboren.am/orte/europa/schweiz>
28. Bevölkerungsstatistik – vorläufige Ergebnisse 31. Dezember 2015 // Amt für Statistik, Fürstentum Lichtenstein [Gest. Brigitte Schwarz]. – Vaduz : Amt für Statistik, 2015. – 4 S.
29. Caduff C. Der Staat. Politisches Grundwissen / Claudio Caduff, Jakob Fuchs, Anita Nixon. – 25. überarbeitete Auflage. – Zürich : Orell Füssli Verlag, 2016. – 208 S.
30. Das offizielle Internetportal des Großherzogtums Luxemburg / Informations- und Presseamt der Regierung. – Zugriff unter : <http://www.luxembourg.public.lu/>
31. Der Bund kurz erklärt 2016 / [Red. Informationsdienste Bundeskanzlei, Departemente, Parlamentsdienste und Eidgenössische Gerichte]. – 38. Auflage. – Bern : Schweizerische Bundeskanzlei, Sektion Kommunikationsunterstützung, 2016. – 80 S.
32. Diem P. Rot-Weiß-Rot durch die Jahrhunderte – die Geschichte der österreichischen Nationalfarben [Elektronische Ressource] // Die Symbole Österreichs – Onlineforschung von Dr. Peter Diem. – Zugriff unter : <http://peter-diem.at/History/farben.pdf>
33. EDK – Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren (EDK) : Website [Elektronische Ressource] // [Red. Abteilung Kommunikation des Generalsekretariates der Schweizerischen Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren (EDK)]. – Zugriff unter : <http://www.edk.ch/dyn/11910.php>
34. Encyclopedia.com [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.encyclopedia.com>
35. Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online. – Encyclopædia Britannica Inc., 2016. – Access mode : <https://www.britannica.com/>
36. EVS 2008 method report : documentation of the first data release in June 2010 ; European Values Study and GESIS Data Archive for the Social Sciences [Electronic Ressource] / GESIS - Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften [Ed.]. – Bonn, 2010. –

Access mode : <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-207205>

37. Gesetzliche Feiertage und Tage, die in der Schweiz wie gesetzliche Feiertage behandelt : das in der Sammlung der eidgenössischen Gesetze nicht veröffentlichte Verzeichnis (Stand : 1. Januar 2011) [Elektronische Ressource] / Bundesamt für Justiz BJ, Eidgenössisches Justiz- und Polizeidepartement EJPD. – Zugriff unter : <https://www.bj.admin.ch/dam/data/bj/publiservice/service/zivi/lprozessrecht/kant-feiertage.pdf>

38. Hausemer G. Apropos ... Literatur in Luxemburg / Georges Hausemer. – Luxemburg : Presse- und Informationsamt der Luxemburger Regierung, Verlagsabteilung, 2008. – 16 S.

39. Hieber A. Exportland Schweiz. Aktuelles aus Wirtschaft, Politik und Gesellschaft für Schülerinnen und Schüler / Andreas Hieber.– Input 3/2011. – Bern : Jugend und Wirtschaft. – 18 S.

40. History of Switzerland [Electronic resource] / [ed. by Markus G. Jud]. – Access mode : <http://history-switzerland.geschichte-schweiz.ch/index.html>

41. James L. Xenophobe's Guide to the Austrians / Louis James. – London : Oval Books, 2000. – 92 p.

42. Länder- und Reisemagazin Länder-Lexikon / [Geschäftsführer: Thomas Bolzen]. – Zugriff unter : <http://www.laender-lexikon.de/>

43. Liechtenstein : Das Fürstentum [Elektronische Ressource] / Liechtenstein Marketing. – Zugriff unter : <http://www.liechtenstein.li/>

44. Liechtenstein in Zahlen 2016 : Taschenstatistik // Amt für Statistik, Fürstentum Lichtenstein [Gest. Karin Knölller]. – Vaduz : Amt für Statistik, 2015. – 48 S.

45. Luxemburg in Zahlen / STATEC – Institut national de la statistique et des études économiques du Grand-Duché de Luxembourg. – Luxembourg : Centre Administratif Pierre Werner, 2015. – 46 S.

46. Malin G. Das Gebiet Liechtensteins unter römischer Herrschaft / Georg Malin // Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein. – Bd. 58. – 1958. – S. 5–89.

47. MySwitzerland.com : Website [Elektronische Ressource] // Schweiz Tourismus. – Zugriff unter : <http://www.myswitzerland.com/de/home.html>

48. Österreich ankommen und aufleben : Das offizielle Tourismusportal [Elektronische Ressource] / Österreich Werbung Wien [Geschäftsführerin: Mag. Dr. Petra Stolba]. – Zugriff unter : <http://www.austria.info/at/>

49. Schaub H. Wörterbuch Pädagogik / Horst Schaub, Karl G. Zenke. – 5. Aufl. – München : DTV, 2000. – 690 S.

50. Skelton T. Luxembourg / Tim Skelton. – 2 ed. – Chalfont St. Peter : Bradt Travel Guides ; Guilford : The Globe Pequot Press, 2012. – 232 p.

51. Statistics Portal – Grand-Duchy of Luxembourg [Electronic resource] / STATEC. – Access mode : <http://www.statistiques.public.lu/en/>

52. Statistik Austria : Die Informationsmanager [Elektronische Ressource] // Bundesanstalt Statistik Österreich. – Zugriff unter : <http://www.statistik.at/>

53. Statistisches Jahrbuch Liechtensteins 2016 / Amt für Statistik [Regierungschef Adrian Hasler]. – Vaduz : Amt für Statistik, 2016. – 390 S.

54. Tálos E. Das politische System in Österreich / [E. Tálos, H. Dachs, G. Falkne u.a.]. – Wien : Bundespressedienst, 2000. – 35 S.

55. Taschenstatistik der Schweiz 2016 // BFS. – Neuchâtel 2016. – 52 S.

56. The Principality of Liechtenstein – Encounter with a Small State / Ed. by Government Spokesperson's Office, Press and Information Office. – Vaduz : Government Spokesperson's Office, 2009. – 97 p.

57. Типич Schweiz (штрихи к национальному портрету швейцарцев) [Электронный ресурс] // Электронный журнал «В загранике». – Вып. 9. – 2012. – Режим доступа : <http://vzagranke.ru/mentalitet/ne-dlya-turista/typisch-schweiz-nacionalniy-xarakter-shvejcarcev.html>

58. Wikipedia, die freie Enzyklopädie [Elektronische Ressource]. – Zugriff unter : <https://de.wikipedia.org/>

Навчальне видання

Єгорова Олеся Іванівна

**ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО
НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН: ШВЕЙЦАРІЯ,
АВСТРІЯ, ЛІХТЕНШТЕЙН ТА ЛЮКСЕМБУРГ**

Конспект лекцій

для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації
035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)»
денної форми навчання

Відповідальний за випуск І. К. Кобякова
Редактор Н. А. Гавриленко
Комп'ютерне верстання О. І. Єгорової

Підп. до друку 25.10.2016, поз. 157.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 7,44. Обл.-вид. арк. 5,94. Тираж 25 пр. Зам. №
Собівартість видання грн к.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.